

**ГЭР БҮЛ САЛАЛТ, ГЭР БҮЛИЙН ХАРИЛЦААНЫ ЗӨРЧИЛ
ШИЙДВЭРЛЭЛТИЙН ТАЛААРХ БУСАД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА БА
МОНГОЛ УЛСЫН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ**

(Харьцуулсан судалгаа)

*Ц.Норовдондог (Ph.D), Д.Аюуш, Д.Амаржаргал (Ph.D),
О.Нарантуяа, Д.Жигваагүнсэл, Б.Батцэцэг, Р.Оргилмаа*

АГУУЛГА

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

ГРАФИКИЙН ЖАГСААЛТ

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ХЭСЭГ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ГЭР БҮЛ САЛАЛТ, ГЭР БҮЛИЙН ХАРИЛЦААНЫ ЗӨРЧИЛ
ШИЙДВЭРЛЭЛТИЙН ТАЛААРХ МОНГОЛ УЛСЫН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ. ГЭР БҮЛИЙН АСУУДЛААРХ ОЛОН УЛСЫН ГЭРЭЭ БА ТҮҮНТЭЙ
АДИЛТГАХ БАРИМТ БИЧГҮҮД

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. ГЭР БҮЛ САЛАЛТ, ГЭР БҮЛИЙН ХАРИЛЦААНЫ ЗӨРЧИЛ
ШИЙДВЭРЛЭЛТИЙН ТАЛААРХ БУСАД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА

- ИХ БРИТАНИ
- ЭСТОНИ УЛС
- БНСУ
- НИДЕРЛАНД УЛС
- КАНАД УЛС

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

УИХ	Улсын Их Хурал
ПССХ	Парламентын судалгаа, сургалтын хүрээлэн
БНСУ	Бүгд Найрамдах Солонгос Улс
ҮСХ	Үндэсний статистикийн хороо
ОУ	Олон улс
ШЕЗ	Шүүхийн ерөнхий зөвлөл
ЕХ	Европын холбоо
ХТҮ	Хүүхдийн тэтгэлгийн үйлчилгээ
FOAEAA	<i>Family Orders and Agreements Enforcement Assistance Act</i>
GAPDA	<i>Garnishment, Attachment and Pension Diversion Act</i>
CRDP	Central Registry of Divorce Proceedings
PEPs	Parent education programs
PT	Provincial and Territorial
FPT	Federal, Provincial and Territorial
CCSO-FJ	Coordinating Committee of Senior Officials – Family Justice
PLEI	Public legal education and information
CFJF	Canadian Family Justice Fund
SFF	Supporting Families Fund
NGOs	Non-governmental organizations
FCY	Family, Children and Youth
IAID	Innovations, Analysis and Integration Directorate
RSD	Research and Statistics Division
SCD	Strategic Communications Division
Gs&Cs	Grants and contributions
O&M	operating and maintenance

УИХ.МН
СУДАЛГААНЫ САН

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

- Хүснэгт 1. Судалгаанд авагдсан орнуудын харьцуулалт
Хүснэгт 2. Иргэний хэргийн анхан шатны шүүхээр гэр бүлийн тухай хуулиар хянан шийдвэрлэгдсэн иргэний хэрэг, маргаан (сүүлийн 5 жил)
Хүснэгт 3. Хүүхдийн тэтгэлгийн төлбөр барагдуулалт /төлбөрийн хэлбэрээр, сая.төгрөг/
Хүснэгт 4. Салалтын хувь (Их Британи)
Хүснэгт 5. Гэрлэлтийн тоо (сүүлийн арван жил, мянгаар)
Хүснэгт 6. Гэр бүл салалтын тоо (сүүлийн 10 жилийн байдлаар, мянгаар)
Хүснэгт 7. Канад улсын гэр бүл салалтын талаарх тоон мэдээлэл

ГРАФИКИЙН ЖАГСААЛТ

- График 1. Гэрлэлт (сүүлийн 10 жилээр)
График 2. Гэр бүл цуцлалт (сүүлийн 10 жилээр)
График 3. Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн зөрчил (2019-2022.05 сар)
График 4. Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг (сүүлийн 5 жил)

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

Судалгааны захиалгын дагуу “Гэр бүл салалт, гэр бүлийн харилцааны зөрчил шийдвэрлэлтийн талаарх бусад орнуудын туршлага ба Монгол Улсын нөхцөл байдал” сэдэвт харьцуулсан судалгааны ажлыг Парламентын судалгаа, сургалтын хүрээлэнд гүйцэтгэв.

Судалгааны зорилго

Гэр бүлийн маргаан, гэр бүл салалт, гэр бүлийн харилцаанаас үүдэлтэй хүүхэд, эмэгтэйчүүдийн эрхийн зөрчлийг хэрхэн шийдвэрлэдэг талаарх олон улсын туршлага болон Монгол Улсын нөхцөл байдлыг харьцуулан судлах.

Судалгааны хамрах хүрээ

Судалгааны зорилгын хүрээнд Их Британи, Эстони, Солонгос, Нидерланд, Канад зэрэг орнуудыг сонгон авч дараах асуудлуудын хүрээнд мэдээллийг нарийвчлан судлав. Үүнд:

- Гэр бүлийн харилцааны эрх зүйн зохицуулалт;
- Гэр бүлийн асуудал хариуцсан төрийн байгууллага, тэдгээрийн бүтэц, зохион байгуулалт, үйл ажиллагаа;
- Гэр бүлийн харилцаан дахь зөрчил, гэр бүл салалтын шалтгаан нөхцөл, гэр бүлийн гишүүдийн эрхийн зөрчлийг хэрхэн шийдвэрлэдэг талаарх туршлага, хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ.

Түүнчлэн Монгол Улсын гэр бүлийн харилцааны зөрчил, гэр бүл салалт, тэдгээрийн шалтгаан нөхцөл болон үүнтэй холбоотой эрхийн зөрчлийн талаарх мэдээллийг ХНХЯ, ҮСХ-ны статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан, ШЕЗ-ийн статистик, мэдээлэл болон холбогдох бусад судалгааны мэдээлэлд тулгуурлан бэлтгэлээ.

Судалгааны тайлангийн бүтэц

Судалгааны тайлан нь гурван бүлэгтэй. Нэгдүгээр бүлэг. Гэр бүл салалт, гэр бүлийн харилцааны зөрчил шийдвэрлэлтийн талаарх Монгол Улсын нөхцөл байдал; Хоёрдугаар бүлэг. Гэр бүлийн асуудлаарх олон улсын гэрээ, түүнтэй адилтгах баримт бичгүүд; Гуравдугаар бүлэг. Гэр бүл салалт, гэр бүлийн харилцааны зөрчил шийдвэрлэлтийн талаарх бусад орнуудын туршлага.

Судалгааны арга зүй

Холбогдох мэдээлэл, эрх зүйн зохицуулалтын актуудыг гадаад хэлнээс орчуулах, судалгааны захиалга болон удирдамжид заасан чиглэлийн дагуу мэдээллийг харьцуулах, нэгтгэн дүгнэх арга зүйг ашиглав.

Түлхүүр үг: Гэр бүлийн бодлого, гэр бүлийн эрх зүй, гэрлэлт, гэр бүл салалт, хүүхдийн эрх, хүүхдийн тэтгэлэг

Keywords: Family policies, family act, family law, marriage, divorce, children's rights, alimony

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Монгол Улс дахь гэрлэлт, гэр бүл салалтын нөхцөл байдал: Монгол Улсад Гэр бүлийн тухай хууль 1999 онд батлагдсанаас хойш тус хуульд нийт 6 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан боловч эдгээр нэмэлт, өөрчлөлтүүд нь гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаад байгаа зөрчил, маргаантай асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн гэхээсээ илүүтэй салбарын харилцааг зохицуулсан бусад хуулийг дагалдан гарсан байна.³⁰⁷ Мөн түүнчлэн Монгол Улсад “Төрөөс гэр бүлийн хөгжлийн талаар баримтлах бодлого /2003 он/”, “Төрөөс хүн амын хөгжлийн талаар баримтлах бодлого /2016 он/”, “Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль /2016 он/”-ийг тус тус батлан мөрдөж байна.

Статистикаас үзэхэд, Монгол Улсад сүүлийн 10 жилд 172 мянган хос гэрлэлтээ бүртгүүлсэн бол 36 мянган хос гэрлэлтээ цуцлуулж, гэр бүл салалт жилээс жилд нэмэгдэж байна.

Сүүлийн жилүүдэд Монголын өрх, гэр бүлийн хэв маягт өөрчлөлт орж нийлмэл, дан, өрөөсгөл, дахин гэрлэсэн, дагавар хүүхэдтэй, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнтэй, улс дамнасан, олон соёлт, ижил хүйстэн, хамтран амьдрах, бүлгээр амьдрах зэрэг гэр бүлийн хэлбэрүүд бий болж байгаа бөгөөд үүний улмаас гэр бүлүүдэд санхүүгийн, сэтгэл зүйн, эрүүл мэндийн, боловсролын, харилцааны олон тулгамдсан асуудлууд бий болж, гэр бүлийн хүчирхийлэл, гэр бүл салалт нэмэгдэж, үүний хохирогч нь ихэвчлэн хүүхэд, эмэгтэйчүүд болж байгаа зэрэг сөрөг үр дагаврууд нэмэгдэж байна.

Гэр бүл салалттай холбоотой гарч буй асуудлуудын нэг нь хүүхдийн эрх, хүүхдэд олгох тэтгэлгийн асуудал юм. Монгол Улсын Гэр бүлийн тухай хуульд зааснаар эцэг, эх нь насанд хүрээгүй болон насанд хүрсэн боловч хөдөлмөрийн чадваргүй хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэгтэй. Энэхүү үүргээ эцэг, эх харилцан тохиролцож гэрээ байгуулан шийдвэрлэж болохоор хуульд заажээ. Хэрэв тэтгэлгийн хэмжээг харилцан тохиролцоогүй, тохиролцоонд хүрч чадаагүй, гэрээ байгуулаагүй тохиолдолд тэтгэлгийн хэмжээг шүүхээс тогтоож, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газраас гүйцэтгэлийг нь хангуулж байна. Гэвч хүүхдийн тэтгэлгийн гүйцэтгэл хангалтгүй бөгөөд шийдвэрлэлтийнхээ 50 хувьд ч хүрдэггүй байна. Шүүхийн шийдвэрийг заавал биелүүлэх талаар төрийн албадлага хэрэглэх эрх зүйн орчин байдаг боловч шүүхийн шийдвэрийг албадан гүйцэтгэх ажиллагааг хэрэгжүүлж буй шийдвэр гүйцэтгэх газар болон хариуцагч этгээдийн эрх зүйн ухамсар сул байгаагаас үүдэн хууль хэрэгжихгүй байна.

Гэр бүлийн харилцаа, гэр бүлийн зөрчил, маргаан шийдвэрлэлттэй холбоотой асуудлуудыг олон улсын баримт бичигт тусгасан байдал: Олон улсын хэмжээнд гэр бүлийн эрх зүйн хүрээнд гэрлэлт, гэрлэгчдийн хоорондын харилцаа, гэрлэлт цуцлах, эцэг, эх, хүүхдийн эрх, үүрэг, хүүхэд үрчлэлт, асрамж хамгаалалтай холбогдсон харилцаанд зөрчилдөөний хэм хэмжээ³⁰⁸-г голлон хэрэглэдэг байна.³⁰⁹

³⁰⁷ <https://d.parliament.mn/tusul/3085605d-97c1-44ce-bdb0-6f3c181803ea> Гэр бүлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлал, D-Parliament.

³⁰⁸ Зөрчилдөөний хэм хэмжээний агуулга нь тухайн зөрчилдөөний хэм хэмжээ хэрэглэгдэх эрх зүйн харилцааг зааж өгдөг байна. Харин зөрчилдөөний холбоос гэдэг нь тухайн харилцааг ямар эрх зүйгээр зохицуулах ёстойг заадаг. Тухайлбал, “өв залгамжлах харилцааг өвлүүлэгч хамгийн сүүлд нь нутагдэвсгэр дээр нь амьдран сууж байсан улсын хуулиар зохицуулна” гэж Монгол улсын иргэний хуулийн 436.1-т заасан байна. Энэ заалтын хувьд зөрчилдөөний хэм хэмжээний агуулга нь өв залгамжлалын харилцаа, харин холбоос нь өв залгамжлагчийн хамгийн сүүлд байнга амьдарч байсан газрын хуулийг заасан хэсэг болно. Холбоосын хувьд зөрчилдөөний хэм хэмжээ нь нэг талт болон хоёр талт гэж ангилагдана. Нэг талт зөрчилдөөний хэм хэмжээ гэдэг нь зөвхөн өөрийн орны хуулийг хэрэглэхийг заасан байдаг бол хоёр талт гэдэг нь тухайн улсын болон гадаадын хуулийг аль нэгийг нь сонгон хэрэглэх боломжтой

³⁰⁹ Гэр бүлийн эрх зүй, онол, бодлого, сорил, нэр томьёо, А.Дугармаа, Улаанбаатар, 2016 он

Гэр бүлийн харилцаа, түүний дотор гэрлэлт (гадаадын болон харьяалалгүй иргэнтэй гэр бүл болох), хүүхдийн эрх, хүүхдийн тэтгэлэгтэй холбоотой олон улсын гэрээ, түүнтэй адилтгах дараах баримт бичгүүд байна. Үүнд:

- Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт /1976/
- Эдийн засаг, нийгэм соёлын эрхийн тухай” олон улсын пакт /1976/
- Эмэгтэйчүүдийг алагчилах бүх хэлбэрийг устгах тухай конвенц /1981/
- Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц /1990/
- Хүүхдийг хамгаалах болон улс хооронд үрчлэх асуудлаар хамтран ажиллах тухай конвенц /1995/
- Сайн дурын үндсэн дээр гэрлэх, гэрлэх насны доод хязгаар болон гэрлэлтийг бүртгэх тухай конвенц /1964/
- Хүүхдийг асран хамгаалах үүрэгт хэрэглэгдэх эрх зүйн тухай конвенц /1973/

Эдгээр баримт бичгүүдийн талаарх лавлагаа, холбогдох заалтуудыг судалгааны хэсэгт дэлгэрэнгүй оруулсан бөгөөд эдгээр нь гэрлэлтийн нас, гэрлэлтийн эрх чөлөөт байдал, хүүхэд-эмэгтэйчүүдийн эрхийг хамгаалах, хүүхдийг асрах хамгаалах, тэтгэхтэй холбоотой олон улсын баримт бичгүүд юм.

Судалгаанд авагдсан орнуудын туршлагыг авч үзвэл: Улс орнууд гэр бүлийн харилцааны асуудлыг нийтлэг байдлаар **Гэр бүлийн тухай тусгайлсан хуулиар** зохицуулж байна. Мөн түүнчлэн Хүүхэд (хамгаалал)-ийн тухай, Хүүхдийн тэтгэмжийг зохицуулах тухай зэрэг хуулиуд Их Британи, Эстони, Солонгос, Канадад хэрэгжиж байна. Солонгос Улсад дээрх хуулиудаас гадна Эрүүл гэр бүлийн суурь хууль, Гэр бүлд ээлтэй нийгмийн орчныг бий болгохыг дэмжих тухай хууль, Ганц бие эцэг эхийн гэр бүлийг дэмжих тухай хууль, Олон соёлт гэр бүлийг дэмжих тухай хууль, Гэрлэлтийн зуучлалын бизнесийн удирдлагын тухай хууль, Гэр бүлийн маргааны тухай хууль зэрэг эрх зүйн зохицуулалтуудаар нарийн онцлогтой байна.

Гэр бүлийн асуудал хариуцсан төрийн байгууллагын хувьд, улс орнуудад энэ асуудлыг ихэвчлэн Хууль зүйн (дотоод хэргийн) болон Нийгмийн хамгааллын яам нь хариуцаж байна. Яамдуудын харьяанд хүүхэд хамгаалах зөвлөл, хүүхэд хамгаалах алба, хүүхэд, залуучуудын хэлтэс зэрэг хүүхдийн асуудлыг хариуцсан байгууллагууд ажилладаг байна. Харин Нидерланд болон Солонгос улсад **хүүхдийн тэтгэлгийн асуудлыг хариуцсан тусдаа байгууллага** байдаг байна.

Хүүхдийн тэтгэлгийн тухайд, улс орнуудын туршлагаас үзэхэд, заавал шүүхийн журмаар шийдвэрлэдэг улс ч байна, эцэг эх харилцан тохиролцож шийдвэрлэдэг улс ч байна. Тэтгэлгийн хэмжээний хувьд харилцан адилгүй байгаа бөгөөд хүүхдийн нас, тэтгэлэг төлөгчийн орлоготой уялдуулан тогтоодог байна.

Их Британийн хувьд, 2012 оны хүүхдийн тэтгэлгийн схемийн (child maintenance scheme) дагуу тогтоож байна. Энэ схемийн дагуу цалингийн тодорхой хувь, хүүхэд асран хамгаалагч талын зардал дээр суурилж тооцоолох ба тооцооллын аргачлал нарийн төвөгтэй ч үүнийг тооцоолох цахим хуудас тогтмол ажилладаг байна. Хамгийн өндөр тэтгэлгийн хязгаар долоо хоногийн 3000 паунд байна.

Эстонийн хувьд, Хүүхдийн тэтгэлгийн асуудлыг заавал шүүхээр шийдвэрлүүлэх журамтай бөгөөд шүүх тэтгэлгийн хэмжээг Засгийн газраас тогтоосон хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ (654 евро)-ээр тогтоохдоо тогтмол, эсхүл сар бүрийн хэрэгцээний ялгамжтай байдлыг харгалзан хувьсах байдлаар тогтоож байна.

Солонгосын хувьд, нийгэм эдийн засгийн байдал, инфляцын түвшин, эцэг, эхийн орлогын түвшинтэй уялдуулан хүүхдийн тэтгэмжийг тооцох стандартыг баримталдаг байна. Дунджаар хүүхдийн нас болон тэтгэлэг төлөгчийн орлогоос шалтгаалж сард 600 мянгаас – 2 сая вон байна.

Нидерландын хувьд, тэтгэмж төлөх үүрэг хүлээсэн эцэг, эсхүл эхийн тэтгэмж төлөх бололцоог сарын цэвэр орлого, урьдчилан тогтоосон амьжиргааны зардлыг ашиглан тогтоодог байна. Тухайлбал, сарын цэвэр орлогоос орон байрны зардал болон сард 975 евро өдөр тутмын хэрэглээний зардлыг хасаад үлдсэн орлогын 70%-ийг хүүхдийн тэтгэмжид суутгахаар тооцож байна.

Канадын хувьд, насанд хүрээгүй хүүхдийн тоо, тэтгэмж төлж байгаа эхнэр, нөхрийн орлого, оршин суугаа нутаг дэвсгэр зэргээс хамаарч холбооны хүүхдийн тэтгэмжийн холбогдох хүснэгтэд заасан хэмжээгээр тодорхойлогдож байна.

Хүснэгт 31. Судалаанд авагдсан орнуудын харьцуулалт

Улс	Эрх зүйн зохицуулалт	Төрийн байгууллагын тогтолцоо	Хүүхдийн тэтгэлэг /хэмжээ, хариуцлага/
Их Британи	Гэр бүлийн харилцааны эрх зүйн зохицуулалтыг нийтлэг байдлаар Гэр бүлийн тухай хуулиар (Family Law Act 1996) шийдвэрлэдэг бөгөөд энэ нь орон сууц, гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй холбоотой асуудлыг зохицуулдаг. Мөн 1973 онд батлагдсан Гэрлэлтийн тухай хууль (Matrimonial Causes Act 1973) нь гэр бүл сагалт, санхүүгийн маргааныг шийдвэрлэх харилцааг зохицуулдаг бол 1989 оны Хүүхдийн тухай хууль (The Children Act 1989) нь хүүхдийн ерөнхий хүмүүжил, халамжийн асуудлыг зохицуулдаг.	Эцэг эхийн эрх үүрэг, хариуцлагыг хэрэгжүүлэхэд эцэг эх, асран хамгаалагч нарт зориулсан Family Information Service буюу гэр бүлд мэдээлэл өгөх үйлчилгээг хэрэгжүүлдэг. Эндээс эцэг эх, асран хамгаалагч нь хүүхэд асрах, хүүхдийн боловсрол, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн асуудал гэх мэт хүүхэдтэй холбоо бүхий бүх төрлийн мэдээлэл, зарим дэмжлэг, тусламжийг үнэ төлбөргүй авч болдог. Мөн хүүхдийн асуудлыг Хүүхдийг дэмжих байгууллага (Child Support Agency (CSA) гэсэн агентлаг хариуцдаг.	Хүүхдийн тэтгэлгийг Хүүхдийг дэмжих тухай хуулиар (1991 Child Support Act) зохицуулдаг. Эцэг эх салсан тохиолдолд хүүхдийн тэтгэлгийг төлөхгүй байх нөхцөлийг хуулиар зөвшөөрөхгүй бөгөөд гэрлэлтийн гэрээнээс шалтгаалан хүүхдийг 18 нас хүртэл, эсвэл ахлах сургуулиа төгсөл үргэлжлэх хугацаагаар зааж болно. Зарим тохиолдолд шүүхээс дээд боловсролын анхны зэргийг автал төлүүлэхээр шийдэж болно. Хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээг 2012 оны хүүхдийн тэтгэлгийн схемийн (child maintenance scheme) дагуу тогтооно. Энэ схемийн дагуу цалингийн тодорхой хувь, хүүхэд асран хамгаалагч талын зардал дээр суурилж тооцоолох ба тооцооллын аргачлал нарийн төвөгтэй ч үүнийг тооцоолох цахим хуудас байдаг (https://www.cmoptions.org/en/calculator/). Хамгийн өндөр тэтгэлгийн хязгаар долоо хоногийн 3000 паунд байдаг. Хэрэв хүүхдэд өмнө нь салсан эцэг эхээс тэтгэлэг өгч байгаагүй бол 16 нас хүрмэгцээ өөрийн биеэр шууд эцэг эхдээ хүсэлт гарган, мэргэжлийн сургуульд суралцах төлбөрөө бүтнээр нь нэхэмжлэх эрхтэй. Хэрэв хүүхэд тогтмол тэтгэлэг нэхэмжилбэл ХТҮ газраас нэхэмжлэгдсэн эцэг эхийн орлогын түвшинг харгалзан байж болох хамгийн их төлбөрийг гаргуулна.
Эстони	Үндсэн хуулийн 26 дугаар зүйлд “Гэр бүл бол үндэстэн хийгээд төрийн оршин тогтнох, өсөн дэвжихийн үндэс суурь учраас хүн бүр гэр бүл, хувийн	Гэр бүлийн хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлдэг төрийн байгууллагын тогтолцоо нь Эстони Улсын Засгийн газар, Нийгмийн хамгааллын яам (Ministry of Social	Гэр бүл цуглахад хүүхдийн цаашдын амьдралын баталгаа, тэжээн тэтгэх, дундын өмч хөрөнгийг хуваах тал дээр талууд бичгээр гэрээ байгуулна. Гэр бүлийн тухай хуулийн 8-р бүлэгт эцэг, эх хүүхдээ тэжээн тэтгэх, тэтгэлэг олгох асуудлыг зохицуулсан

	амьдралаа хамгаалуулах эрхтэй” гэж заасан байна. Гэр бүлийн тухай хууль: 14 бүлэг 231 зүйл заалтай Хүүхэд хамгааллын тухай хууль: 10 бүлэг 71 зүйл заалтай Гэр бүлийн тэтгэмжийн тухай хууль: 5 бүлэг 88 зүйл заалтай Хамтын амьдралын тухай хууль: 4 бүлэг 26 зүйл заалтай	Аффайрс), Дотоод хэргийн яам (Ministry of Interior) буюу төрийн захиргааны төв байгууллагууд, Нийгмийн даатгалын зөвлөл (Social Insurance Board), Хүүхэд хамгааллын зөвлөл (Child Protection Council), орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагууд байна.	байх бөгөөд тус хуулийн 96 дугаар зүйлд зааснаар насанд хүрээгүй хүүхэд, ахлах болон тусгай мэргэжлийн сургуульд суралцаж байгаа бол 21 нас хүртэлх хүүхэд, өөрийгөө тэжээн тэтгэх боломжгүй буюу хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд эцэг, эхээсээ тэтгэлэг авах эрхтэй байна. Хүүхдийн тэтгэлгийн асуудлыг заавал шүүхээр шийдвэрлүүлэх журамтай бөгөөд шүүх тэтгэлгийн хэмжээг Засгийн газраас тогтоосон хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ (654 евро) -ээр тогтоохдоо байдлыг харгалзан хувьсах байдлаар тогтоож болдог. Тэтгэлэг төлөгч нь хүүхдийн тэтгэлгийг хуанлийн сар бүрийн эхэнд төлөх үүргийг хуулиар хүлээсэн боловч шүүхийн шийдвэрээр мөнгөн бус өөр хэлбэрээр тэтгэлгийг нэг удаа гүйцэтгэхээр тогтоолгох боломжтой юм.
Солонгос	Гэр бүлийн харилцаатай холбоотой дараах хууль тогтоомжоор зохицуулж байна. Үүнд: - Иргэний хууль (2013.04.05) - Эрүүл гэр бүлийн суурь хууль (2001.04.09) - Гэр бүлд ээлтэй нийгмийн орчныг бий болгохыг дэмжих тухай хууль (2001.12.14) - Ганц бие эцэг, эхийн гэр бүлийг дэмжих тухай хууль (1989.04.01) - Олон соёлт гэр бүлийг дэмжих тухай хууль (2008.03.21) - Гэрлэлтийн зуучлалын бизнесийн удирдлагын тухай хууль (2007.12.14)	Гэр бүлийн асуудлыг Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн яам хариуцна. Гэр бүлтэй холбоотой харилцааг зохицуулсан хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах чиг үүргийг дараах төрийн байгууллагууд хариуцан хэрэгжүүлж байна. Үүнд: - Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн яам - Солонгосын эрүүл гэр бүлийг дэмжих газар - Хүүхдийн дэмжлэгийн агентлаг (양육비이행관리원) - Олон соёлт гэр бүлийн бодлогын хороо	Аливаа гэр бүл нь хүүхэд өсгөн хүмүүжүүлэхэд шаардагдах зардлыг эхнэр, нөхөр хоёулаа хамтран хариуцдаг хэдий ч гэрлэлт цуцалсан тохиолдолд асран хамгаалагч нь нөгөө талдаа ногдох хэмжээний хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулж болох ба тэтгэлэг гаргуулах хугацаа насанд хүрэх (19 нас) хүртэл байх бөгөөд эцэг, эхийн санхүүгийн байдал болон бусад нөхцөл байдлыг харгалзан хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээг тогтоодог. Хүүхдийн тэтгэлгийг гэр бүл цуцлах үед хосууд тохиролцоогоор тогтоож болох бөгөөд хэрэв тохиролцоонд хүрээгүй бол шүүхэд хүсэлт гаргана. Хүүхдийн тэтгэлгийн жишиг хэмжээг тооцоо судалгаа, иргэдийн санал хүсэлт болон нийгэм эдийн засгийн байдал, инфляцын түвшин, эцэг, эхийн орлогын түвшинтэй уялдуулан хүүхдийн тэтгэмжийг тооцох стандартыг баримталдаг байна. Дунджаар хүүхдийн нас

	<p>- Хүүхдийн тэтгэлгийн хэрэгжилтийг хангах, дэмжих тухай хууль (2014.03.24)</p> <p>- Гэр бүлийн маргааны тухай хууль (1990.12.31)</p>		<p>болон тэтгэлэг өгөгчийн орлогоос шалтгаалж сард 600 мянгаас – 2 сая вон хүртэл байдаг байна.</p>
Нидерланд	<p>Гэр бүл, гэр бүлийн харилцааны асуудлыг олон улсын конвенцууд, Иргэний хуулийн I дэвтэр Хувь хүний тухай хууль болон Гэр бүлийн тухай хууль (Book 1 Law of Persons and Family Law), холбогдох бусад хууль, дүрэм, журмуудаар зохицуулж байна.</p>	<p>Гэр бүл цуцлалтын асуудлыг Аюулгүй байдал, Хууль зүйн яам (Ministry of Security and Justice)³¹⁰ хариуцаж байна.</p> <p>Гэр бүл салаад хуулийн дагуу тэтгэмж төлөх үүрэг хүлээсэн этгээд нь тэтгэмжийг хуульд заасан хугацаа, нөхцөлийн дагуу төлөх бөгөөд хугацаа хэтэрсэн, зайлсхийсэн зэрэг тохиолдолд Үндэсний Тэтгэмж хураан, олгох агентлаг эрх, үүргийнхээ хүрээнд Аюулгүй байдал, Хууль зүйн яамны Хүүхэд хамгаалах алба (Child Protection Board) болон Иргэний бүртгэлийн газар (Netherlands Civil Registration)-тай хамтран ажиллаж, тэтгэмжийг төлүүлдэг байна.</p>	<p>Гэрлэлтээ цуцлуулсан тохиолдолд эцэг, эхчүүд хүүхдийн тэтгэмжийн хэмжээг ярилцан тохирно. Шүүхээр энэхүү дүнг үнэлнэ. Шүүх энэ дүнг хангалтгүй гэж үзвэл өөрчилнө. Хэрвээ хүүхдийн тэтгэмжийн талаар зөвшилцөлд хүрэхгүй тохиолдолд шүүхээс тэтгэмжийн дүнг тогтооно. Хүүхэдтэйгээ хамт амьдардаггүй эцэг эсхүл эх нь хүүхдийг 21 нас хүртэл тэтгэмж төлөх үүрэгтэй. Тэтгэмж төлөх үүрэг хүлээсэн эцэг эсхүл эхийн тэтгэмж төлөх бололцоог сарын цэвэр орлого, урьдчилан тогтоосон амьжиргааны зардлыг ашиглан тогтоодог байна. Тухайлбал, сарын цэвэр орлогоос орон байрны зардал болон сард 975 Евро өдөр тутмын хэрэглээний зардлыг хасаад үлдсэн орлогын 70%-ийг хүүхдийн тэтгэмжид суулгахаар тооцдог байна. Хэрэв амьжиргааны болон хүүхдийн тэтгэмж төлөх үүрэгтэй этгээд нь төлөхөөс зайлсхийсэн тохиолдолд тэтгэмж авагч нь Үндэсний Тэтгэмж хураан, олгох агентлаг (National Maintenance Collection Agency)-т хандан асуудлаа шийдвэрлүүлэх боломжтой байна. Иргэний хуулийн I дэвтрийн 408-р зүйл болон Үндэсний Тэтгэмж хураан, олгох агентлагийн тухай хууль (Law on the National Maintenance Collection Agency)-ийн 2-р зүйлд заасны дагуу тодорхой нөхцөлүүдийг харгалзан тус агентлаг нь гомдол гаргасан этгээдийн гомдлыг барагдуулдаг байна.</p>

³¹⁰ https://www.government.nl/ministries/ministry-of-justice-and-security/topics_file:///Users/munkhtungalag/Downloads/OrganogramMinJenV-181B-UK.pdf

<p>Канад</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Холбооны Гэр бүл салалтын тухай хууль - Гэр бүлийн тухай хууль (муж орон нутгийн түвшинд тус тусдаа хуультай) - Холбооны хүүхдийн тэтгэмжийн удирдамжаар тус тус зохицуулдаг. 	<p>Хууль зүйн яам гэр бүлийн асуудлыг хариуцдаг. Гэр бүл салалт, түүнтэй холбоотой асуудлыг тус яамны дараах газар, хэлтэс хариуцдаг.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хэлтэс - Инновац, дүн шинжилгээ, интеграцийн хэлтэс - Гэр бүл салалтын хэрэг хянан шийдвэрлэх төв бүртгэлийн газар 	<p>Хүүхдийн тэтгэмжийн хэмжээ нь насанд хүрээгүй хүүхдийн тоо, тэтгэмж төлж байгаа эхнэр, нөхрийн орлого, оршин суугаа нутаг дэвсгэр зэргээс хамаарч Холбооны хүүхдийн тэтгэмжийн холбогдох хүснэгтэд заасан хэмжээгээр тодорхойлогдоно. Холбооны хүүхдийн тэтгэмжийн хүснэгтэд тэтгэмж төлөгчийн жилийн орлогын доод хэмжээг 12,000\$, дээд хэмжээг 150,000\$ гэж тооцон, тэдгээрийг хүүхдийн тоонд харгалзуулан хувиар тогтоон журамласан байна. Тэтгэмж төлөгчийн орлого нь Удирдамжид заасан хэмжээнээс бага болон их тохиолдолд тусгай хүснэгтийг баримтлана. Мөн хүүхдийн тэтгэмжийн үндсэн тэтгэмжийн хэмжээнд онцгой зардлыг тусгаж тогтоолгох боломжтой. Онцгой зардал гэдэгт өвчтэй, хөгжлийн бэрхшээлтэй, бүтэн цагаар суралцаж байгаа, эрүүл мэндийн даатгал болон орлогын хэмжээ хүрэлцэхгүй байгаа зэрэг нөхцөлүүдийг оруулдаг.</p> <p>Хүүхдийн тэтгэмж, холбогдох дэмжлэгийг хэрэгжүүлээгүй тохиолдолд заавал төлөхийг шаарддаг. Ингэхдээ тэтгэмж төлөгчийн орлогын албан татварын буцаан олголтыг хураан авч асран хамгаалагчид шилжүүлэх, автомашин болон бүх төрлийн жолооны эрхийн үнэмлэхийг цуцлах, түдгэлзүүлэх, паспортыг нь хүчингүй болгох зэрэг арга хэмжээ авдаг.</p>
--------------	---	--	---

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ХЭСЭГ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ГЭР БҮЛ САЛАЛТ, ГЭР БҮЛИЙН ХАРИЛЦААНЫ ЗӨРЧИЛ ШИЙДВЭРЛЭЛТИЙН ТАЛААРХ МОНГОЛ УЛСЫН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

1990 оны нийгмийн шилжилтийн дараагаар хүн амын ихэнх бүлгийн амьдралын баталгаа алдагдан социализмын үед олсон Монголын нийгмийн гишүүдийн харьцангуй тэгш статус нь нас, хүйсийн байдал, орлогын эх үүсвэр, оршин суугаа газар зэргээс хамааралтай тэгш бус байдлаар солигджээ. Энэхүү шилжилтийн үйл явц нь гэр бүлийн амьдралд томоохон өөрчлөлтийг бий болгосоор байна.

Орчин үеийн Монгол гэр бүл нь бүтэц хэв маягийн хувьд дан гэр бүл, нийлмэл гэр бүл, өрөөсгөл гэр бүл, салсан гэр бүл, дахин гэрлэсэн гэр бүл, дагавар хүүхэдтэй гэр бүл, улс дамнасан гэр бүл, ижил хүйстэн гэр бүл, ганц бие гэр бүл, олон соёлт гэр бүл, хамтран амьдрагч гэх мэт олон хэлбэртэй болов. Хөдөөнөөс хот руу чиглэсэн хүн амын шилжих хөдөлгөөн байнга нэмэгдэж байна. Энэ бүхэн нь монгол гэр бүлийн харилцаанд шинэ шинэ асуудлуудыг бий болгож байна. Нийгмийн харилцааны онцлогоос үүдсэн сэтгэлгээний гажуудал, ёс суртахууны уналт, хоцрогдол, ажилгүйдэл ядуурал, төр засгийн алдаатай бодлого, ардчилалд бүрэн суралцаагүй байдал нөгөө талаас нийгэм соёлын хөгжил, өөрчлөлт, глобалчлал зэргээс шалтгаалан монгол гэр бүлийн уламжлалт харилцаанд эерэг сөрөг олон өөрчлөлт гарч байгаа нь анхаарал татаж цаашдын чиг хандлагыг тодорхойлох сөрөг асуудлаас хэрхэн сэргийлэх арга замыг тодруулахыг шаардаж байна.³¹¹

Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас 2019 онд хийсэн “Монгол гэр бүлийн харилцааны хэв шинж, өөрчлөлт” судалгаанд хамрагдсан иргэдийн 69.9 хувь нь гэрлэсэн бөгөөд гэрлэлтээ батлуулсан, 13.5 хувь нь гэрлэсэн боловч гэрлэлтээ батлуулаагүй, 12.4 хувь нь бэлэвсэн, 2.1 хувь нь тусгаарласан, 1.2 хувь нь цуцалсан, 0.9 хувь нь огт гэрлээгүй байна. 2004, 2010 онуудын судалгааны дүнтэй харьцуулахад 2004 онд 12.8 хувь байсан хамтран амьдарч буй гэр бүлийн тоо 14 жилийн хугацаанд хэвээр шахуу (0.7 хувиар өссөн), нийслэлд ялимгүй илүү (2018 онд 16.8 хувь) байв. Судалгаанд хамрагдсан огт гэрлээгүй иргэдийн тал нь 25-34 насныхан байхад 16.5 хувь нь 45 ба түүнээс дээш настай байна. Мөн огт гэрлээгүй иргэдийг боловсролын хувьд үзвэл 77.8 хувь буюу таван хүн тутмын дөрөв нь бүрэн дунд, түүнээс доош боловсролтой иргэд байна.³¹² Ийнхүү гэр бүлийн бүтэц, хэв маяг, гэрлэлтийн насжилтын байдалд өөрчлөлт орсноор шинэ асуудлууд урган гарсаар байна.

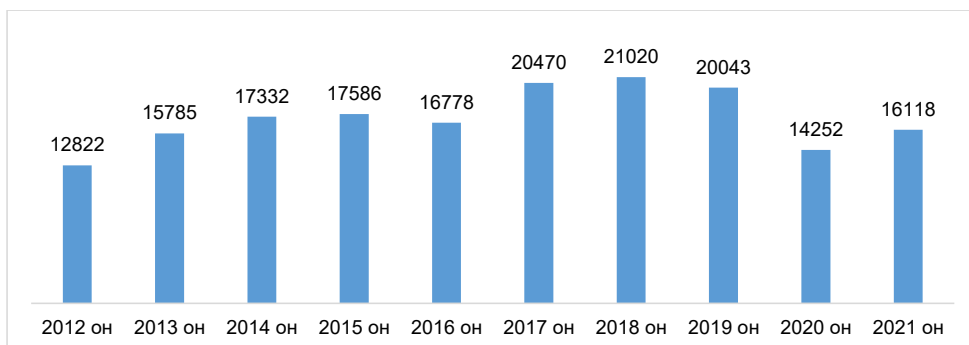
Гэрлэлт: Гэрлэлтийн байдлыг сүүлийн 10 жилээр авч үзвэл³¹³ нийт 172 мянган хос гэрлэлтээ бүртгүүлсэн байна. 2012 оноос хойш гэрлэлтийн байдал жил бүр өсөж 2018, 2019 онуудад 20-21 мянган хос бүртгүүлж байжээ. Харин сүүлийн 2 жилд 25-30 хувиар эрс буурч 14-16 мянган хос гэрлэлтээ бүртгүүлж байна. /График 1.

³¹¹ Б.Оюун-Эрдэнэ., Эмэгтэйчүүдийн хөгжил үндэсний чуулганд зориулсан илтгэл. ГЭРБҮЛ | гэр бүлийн зөвлөгөө, сургалт, Гэр бүлийн үүрэг, Гэр бүлийн харилцаа (gerbul.mn)

³¹² Хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын яам., (2019). Монгол гэр бүлийн харилцааны хэв шинж, өөрчлөлт судалгаа. УБ

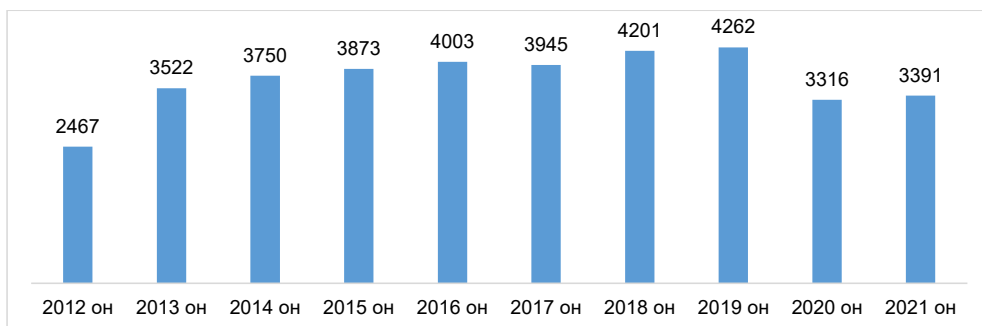
³¹³ https://1212.mn/tables.aspx?TBL_ID=DT_NSO_0300_018V1 1212.mn, Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан, ҮСХ

График 1. Гэрлэлт (сүүлийн 10 жилээр)

Гэр бүл салалт: Гэр бүл салалтын байдлыг сүүлийн 10 жилээр авч үзвэл³¹⁴ 36 мянган хос гэрлэлтээ цуцлуулсан байна. Гэрлэлт цуцлалт 2019 он хүртэл өсч байсан бол сүүлийн 2 жилд гэр бүл цуцлалт 25 орчим хувиар буурсан байна. /График 2/

График 2. Гэр бүл цуцлалт (сүүлийн 10 жилээр)

Гэр бүлийн зөрчил, хүчирхийлэл: Монгол Улс 2016 онд гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийг батлан, 2017 оноос эхлэн мөрдөж байгаагаас гадна Жендэрийн тэгш байдлыг хангах үндэсний хөтөлбөрт энэ чиглэлийн асуудлыг тусган өгч, хэрэгжүүлж байна.

Монгол Улсын хувьд гэр бүлийн хүчирхийллийн тухай тоон мэдээллийг гаргахад Цагдаагийн ерөнхий газрын гэмт хэргийн мэдээ болон тусгайлсан түүвэр судалгаа гэсэн 2 гол эх үүсвэрийг ашиглаж байна.

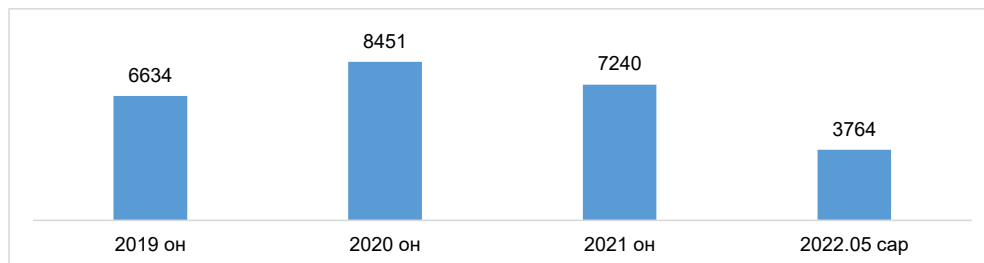
Тусгайлсан судалгааны хувьд хэдийгээр энэ чиглэлийн төрийн бус байгууллагуудын хийсэн судалгаа байдаг хэдий ч Үндэсний Статистикийн Хорооноос 2017 онд улсын хэмжээний “Жендэрт суурилсан хүчирхийллийн түүвэр судалгаа”³¹⁵-г анх удаа зохион байгуулсан. Тус судалгаа нь ОУ-ын арга зүйд нийцсэн, өөрийн орны онцлогийг тусган эмэгтэйчүүдийн нөхцөл байдлыг гаргасан юм. Судалгааны дүнгээр Монгол Улсад гурван эмэгтэй тутмын нэг (31.2%) нь амьдралынхаа туршид бие махбодын болон бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн байна. Гэр бүлийн хүрээнд тухайлбал, нөхөр/хамтрагчийн зүгээс 10 эмэгтэйн 6 нь (57.9%) амьдралынхаа туршид хүчирхийлэлд өртсөн. Эдгээр эмэгтэйчүүдийн 4 хүн тутмын 1 нь (26.5%) хэн нэгэнд хандаж, хэлж байгаагүй гэжээ.

³¹⁴ https://1212.mn/tables.aspx?TBL_ID=DT_NSO_0300_018V1. Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан, ҮСХ

³¹⁵ Үндэсний статистикийн хороо, (2017). Жендэрт суурилсан хүчирхийллийн судалгаа, УБ. <https://mongolia.unfpa.org/sites/default/files/pub-2017%202.pdf>

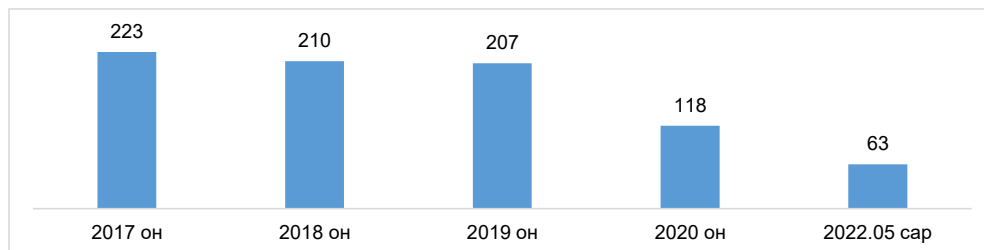
Харин цагдаагийн ерөнхий газарт гэмт хэрэг болон зөрчлийн гэсэн 2 төрлийн бүртгэлээс гэр бүлийн хүчирхийллийн талаарх тоон мэдээлэл гардаг. Үүнд:

График 3. Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн зөрчил (2019-2022.05 сар)

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн зөрчлийн хувьд сүүлийн 4 жилд нийт 26089 тохиолдол бүртгэгдсэн бол 2022 он гарсанаас хойш 5 сарын турш 3764 тохиолдол бүртгэгдсэн байна.

График 4. Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг (сүүлийн 5 жил)³¹⁶

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн гэмт хэргийн хувьд сүүлийн 5 жилд нийт 821 тохиолдол шүүхээр шийдвэрлэгдсэн байна.

Харин ШЕЗ-өөс гаргадаг шүүхийн статистик тайлан мэдээнд иргэний хэргийн анхан шатны шүүхээр гэр бүлийн тухай хуулиар хянан шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг, маргаан нь дараах байдалтай байна. Үүнд:

Хүснэгт 1. Иргэний хэргийн анхан шатны шүүхээр гэр бүлийн тухай хуулиар хянан шийдвэрлэгдсэн иргэний хэрэг, маргаан (сүүлийн 5 жил)³¹⁷

№	Гэр бүлийн тухай хуулийн зүйл, заалт	2017 он	2018 он	2019 он	2020 он	2021 он
1	Гэрлэлт цуцалсан /14-р зүйл/	2791	2945	2736	2726	1934
2	Эцэг тогтоосон /23-р зүйл/	467	392	465	402	278
3	Эцэг эх байх эрх хассан /30-р зүйл/	24	11	26	20	13
4	Хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах /38-42-р зүйл/	1056	1146	1047	1333	917
5	Гэрлэлт болон гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох /16-18-р зүйл/	50	64	27	25	9
6	Бусад	178	205	148	226	136
Нийт		4566	4763	4449	4732	3287

³¹⁶ Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль (2017 он) батлагдсанаас хойш

³¹⁷ Шүүхийн ерөнхий зөвлөл, Шүүхийн статистик тайлан 2022.05 сар

Гэр бүлийн харилцаа: Монгол Улсад явагдсан нийгмийн шилжилтийн үе болон дэлхийн дахины даяарчлал, соёлын глобалчлал нь Монгол гэр бүлийн бүтэц, хэв маягт ихээхэн өөрчлөлтийг авчирч байна. “Монголын гэр бүлийн харилцааны өнөөгийн байдал” суурь судалгаанаас³¹⁸ үзвэл ардчилсан нийгэмд шилжсэнээс хойш Монгол гэр бүлийн хэв маягт бүтцэд өөрчлөлт гарахын хэрээр шинэ асуудлуудтай тулгарсан байна. Тухайлбал:

- **Нийлмэл өрх:** Судалгаанд оролцогчид өрх тусгаарлаагүй шалтгаанаа өөрийн гэсэн орон гэр, байргүй (56.8%), эдийн засгийн хувьд бие даан амьдрах чадваргүй (19.8%) байгаатай холбон үзсэн нь гэр бүлийн нийлмэл хэлбэр оршин тогтнох гол хүчин зүйл болж байна.
- **Дан гэр бүл:** Энэ гэр бүлийн хувьд зөрчил, хүүхэдтэй харилцах харилцааны асуудал анхаарал татаж байна.
- **Өрөөсгөл гэр бүл:** Бэлвэсэн ба салсан гэр бүл адилхан хувь эзэлж байгаа ч тулгамдаж буй асуудлын хувьд нийтлэг тал нь санхүүгийн хүндрэл юм. Гэр бүлээ цуцлуулсан хүмүүсийн хувьд тэр дундаа эмэгтэйчүүд сэтгэл санааны хүнд дарамтад ордог. Салсан гэр бүлийн гишүүн нь нөгөө талаар гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хохирогч болж байна.
- **Хөгжлийн бэрхшээлтэй гишүүнтэй гэр бүл:** Тэд орлогоо эрүүл мэнд (45.5%), боловсролын үйлчилгээнд түлхүү зарцуулж (40.6%) байгаа бөгөөд амьжиргааны түвшнээ 34.4 хувь хоол хүнсээ болгодог, бусад зүйлсэд хүрэлцдэггүй гэж үнэлсэн байна. Амьжиргааны энэ байдал нь тэдний ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжтой холбоотой хөндөгдөж байгаа юм.
- **Улс дамнасан гэр бүл:** Гадаадад ажиллаж байгаа хүмүүсийн дийлэнх нь гэр бүлтэйгээ хамт амьдарч чадахгүй байна. Гадаадад амьдрагчдын ихэнх нь ар гэртэйгээ холбоотой, жаргал зовлонгоо хуваалцаж байдаг ч бас цөөнгүй тооны хүмүүсийн хувьд гэр бүл салж сарних, сэтгэл хөндийрөх асуудал гардаг байна.
- **Олон соёлт гэр бүл:** Бие биенийхээ хэл соёл, уламжлалыг сайн мэдэхгүй Гадаадын иргэд Монголд гэр бүл зохион амьдрахад визний хугацаа нэг жилээр олгодог учир жил болсны дараа буцах болдог. Бичиг баримт хөөцөлдөхөд хэлний бэрхшээлтэй тулгардаг. Мөн Монголд ажил хийх боломж бага байдаг байна.
- **Хамтран амьдрах хэлбэр:** 2002-2007 онд ...эцэг, эх нь гэрлэлтээ төрийн эрх бүхий байгууллагад бүртгүүлээгүй байхад нь буюу хамтран амьдарч байх хугацаанд нь 22924 хүүхэд шинээр мэндэлсэн байна гэсэн нь хамтран амьдрах хэлбэр нэлээд түгээмэл байгааг харуулж байна. Тооцоо, судалгаа нь гэрлэлт батлуулахаас өмнөх амьдралын хугацаанд хүсээгүй жирэмслэх магадлал өндөр байж болохыг харуулж байгаа бөгөөд хүсээгүй жирэмслэлтээс үүдэн хүүхэд өнчрөх, цаашлаад нэгэнт төрсөн хүүхдэд тэтгэмж төлөхөөс зайлсхийх, тухайн хүүхэд шоовдорлогдох зэрэг социал сөрөг асуудлууд гарч болзошгүй.
- **Ижил хүйстэн:** Эдгээр хүмүүс нийгэмд хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй ч тэдний ойр дотны эгч ах, найз нөхөд нь мэддэг, эцэг эх нь гадарладаг, зарим нь бүр мэддэг, тэдэнтэй ярилцаж, сэтгэл санааны таагүй байдлыг нь хуваалцдаг гэж судалгаанд оролцогчид тэмдэглэсэн бөгөөд хамгийн уртдаа 6 жил хамт амьдарсан хос байлаа.
- **Бүлгээр амьдрагсад:** Гэр бүлийн хэв маяг гэхээсээ амьдрах арга, амьдралын зуршил гэмээр амьжиргааны шинэхэн хэлбэрт урлагийн хамтлагийнхан, биеэ үнэлэгчдийн амьдрал орж байна.

³¹⁸ Б.Оюун-Эрдэнэ, Гэр бүлийн судалгаа боловсролын хүрээлэн., (2010). “Монгол гэр бүлийн харилцааны өнөөгийн байдал” суурь судалгааны тойм. ГЭРБҮЛ | гэр бүлийн зөвлөгөө, сургалт, Гэр бүлийн үүрэг, Гэр бүлийн харилцаа (gerbul.mn)

Монгол дахь гэр бүлийн асуудлыг нэгтгэн үзвэл өрх гэр бүлийн хэв маягт өөрчлөлт орж нийлмэл, дан, өрөөсгөл, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнтэй, улс дамнасан, олон соёлт, ижил хүйстэн, хамтран амьдрах, бүлгээр амьдрах хэлбэрүүд бий болж, түүнийг дагасан санхүү, сэтгэл зүйн, эрүүл мэнд, харилцааны зөрчил, хүчирхийлэл, гэр бүл салалт зэрэг асуудлууд гэр бүлийн өмнө тулгамдаж байна. Эдгээр асуудлууд өнөөг хүртэл улам даамжирч байгаа нь ардчилалд шилжсэний дараа хөгжлийн урт хугацааны бодлого төлөвлөгөө байгаагүй бөгөөд хууль эрх зүй, бодлогын өөрчлөлт шинэчлэл нь шинэ тутамд үүсч байсан гэр бүлийн асуудлуудад хариу үзүүлж чадахгүй, хэрэгжилт сул зэрэг байдал нөлөөлж байна.

Хүүхдийн тэтгэлэг: Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн мэдээнээс үзэхэд хүүхдийн тэтгэлгийн 50 гаруй хувь нь огт төлөгддөггүй байна.” гэжээ. Үндэсний статистикийн хорооны мэдээллээр³¹⁹ 2021 оны байдлаар тэтгэлэг авагч нийт 13886 хүүхэд байгаагаас 9739 хүүхэд тэтгэлгээ авч чадаагүй байна. Шүүхийн шийдвэрийг заавал биелүүлэх талаар төрийн албадлага хэрэглэх эрх зүйн орчин байдаг боловч шүүхийн шийдвэрийг албадан гүйцэтгэх ажиллагааг хэрэгжүүлж буй шийдвэр гүйцэтгэх газар болон хариуцагч этгээдийн эрх зүйн ухамсар сул байгаагаас үүдэлтэй байна. /Хүснэгт 3/

*Хүснэгт 2. Хүүхдийн тэтгэлгийн төлбөр барагдуулалт
/төлбөрийн хэлбэрээр, сая.төгрөг/*

№	Үзүүлэлт	2017 он	2018 он	2019 он	2020 он	2021 он
1	Тэтгэлэг авагч хүүхэд-Бүгд	12899	13473	16015	13436	13886
2	0-11 хүртэлх насны	7589	8129	11946	11637	11653
3	11, түүнээс дээш насны	5310	5344	4069	1799	2233
4	Тогтмол төлөлттэй хүүхдийн тоо	6609	5911	7026	4877	4150
5	Тогтмол төлөлт, сая төгрөг	7457.1	1387.2	19395	1748.8	6103.5
6	Төлөгдөөгүй хуримтлагдсан хүүхдийн тоо	4868	7562	8989	8559	9736

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ. ГЭР БҮЛИЙН АСУУДЛААРХ ОЛОН УЛСЫН ГЭРЭЭ БА ТҮҮНТЭЙ АДИЛТГАХ БАРИМТ БИЧГҮҮД

Гэр бүлийн асуудлын талаар түүний дотор гэрлэлт хүүхдийн эрх, хүүхдийн тэтгэлэгтэй холбоотой олон улсын гэрээ, түүнтэй адилтгах дараах баримт бичгүүд байна. Үүнд:³²⁰

1. Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт³²¹

Энэхүү пактын 23 дугаар зүйлд:

1. Гэр бүл бол нийгмийн жам ёсны үндсэн нэгж бөгөөд нийгэм, төрөөр хамгаалуулах эрхтэй.
2. Гэрлэх насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэйчүүд гэрлэх, өрх тусгаарлах эрхтэй.
3. Гэрлэгчид өөрсдөө чөлөөтэй бөгөөд харилцан бүрэн зөвшөөрөлцөөгүй аливаа гэрлэлт байж үл болно.
4. Энэхүү Пактад оролцогч улс нь гэрлэх үед, гэрлэсэн хугацааны туршид болон гэрлэлтийг цуцлах үед гэрлэгчдийн эдлэх эрх, хүлээх хариуцлагыг тэгш хангах зохистой арга хэмжээ авна. Гэрлэлтийг цуцлах тохиолдолд аливаа хүүхдийг хамгаалах талаар шаардлагатай заалт гаргана.

³¹⁹ https://1212.mn/tables.aspx?TBL_ID=DT_NSO_2300_043V1 1212.mn, Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан, YCX

³²⁰ Холбогдох зүйл, заалтуудыг хамт оруулав.

³²¹ НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 1966 оны 12 дугаар сарын 16-ны 2200А(XXI) тоот тогтоолоор баталж, 1976 оны 3 дугаар сарын 23-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон. <https://www.legalinfo.mn/law/details/1257>

2. Эдийн засаг, нийгэм соёлын эрхийн тухай” олон улсын пакт³²²

Энэхүү пактын 10 дугаар зүйлд: *“Нийгмийн жам ёсны үндсэн нэгж болсон гэр бүлд, ялангуяа түүний үүсэх үед, бие дааж амжаагүй хүүхдийг халамжлах, хүмүүжүүлэх хариуцлага хүлээж байгаа үед, боломжийн хэрээр халамжлан хамгаалж тусална. Гэрлэгсэд чөлөөтэй, харилцан зөвшөөрөлцсөний үндсэн дээр гэрлэнэ”*

3. Эмэгтэйчүүдийг алагчилах бүх хэлбэрийг устгах тухай конвенц³²³

Энэ конвенцын 16 дугаар зүйлд: 1.Оролцогч улсууд гэрлэлт, гэр бүлийн харилцааны бүх асуудлаар эмэгтэйчүүдийг алагчлах үзлийг устгах зохистой бүх арга хэмжээ авах бөгөөд, тухайлбал, эрэгтэй, эмэгтэйчүүдийн тэгш эрхийн үндсэн дээр доорх эрхээр хангана:

- (a) гэрлэх тэгш эрх;
- (b) гэрлэх хүнээ чөлөөтэй сонгох болон чөлөөтэй, бүрэн зөвшөөрсний үндсэн дээр гэрлэх адил эрх;
- (c) гэрлэлтийн туршид болон гэрлэлтийг цуцлуулахад адил эрх, үүрэг;
- (d) гэрлэлтийн байдлаас үл хамаарч эцэг эх хүүхэдтэй холбоотой асуудлаар адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээх бөгөөд бүх тохиолдолд хүүхдийн ашиг сонирхлыг нэн тэргүүнд тавина;
- (e) хүүхдийн тоо, хүүхэд төрүүлэх хоорондын зайг чөлөөтэй бөгөөд хариуцлагатай шийдвэрлэх, эдгээр эрхийг хэрэгжүүлэх боломж олгох мэдээлэл, боловсрол, аргыг олж авах адил эрх;
- (f) хүүхдийг асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, үрчлэх, эсхүл үндэсний хууль тогтоомжоор зохицуулсан төсөөтэй харилцаанд адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээх бөгөөд бүх тохиолдолд хүүхдийн ашиг сонирхлыг нэн тэргүүнд тавина;
- (g) овог, ажил, мэргэжлээ сонгохыг оролцуулан эхнэр, нөхрийн хувьд адил хувийн эрх;
- (h) хөрөнгийг үнээгүй болон төлбөртэйгээр өмчлөх, эзэмших, захирах, ашиглах, захиран зарцуулахын тухайд эхнэр, нөхрийн тэгш эрх.

4. Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц³²⁴

Энэ конвенцын 27 дугаар зүйлд:

1. Оролцогч улсууд бие бялдар, оюун ухаан, оюун санааны болон нийгмийн хөгжлийг хангах түвшинд аж төрөх хүүхэд бүрийн эрхийг хүлээн зөвшөөрнө.
2. Эцэг эх буюу хүүхдийн төлөө үүрэг хариуцлага хүлээж байгаа бусад хүн хүүхдийг хөгжүүлэхэд шаардагдах амьдралын нөхцлийг өөрсдийн чадавх, санхүүгийн боломжийн хэрээр хангах үндсэн үүрэг хүлээнэ.
3. Оролцогч улсууд энэхүү эрхийг хэрэгжүүлэхэд үндэсний нөхцөл, хөрөнгө бололцоондоо нийцүүлэн эцэг эх, хүүхдийн төлөө хариуцлага хүлээж буй бусад хүнд туслалцаа үзүүлэх арга хэмжээ авч, шаардлагатай тохиолдолд материаллаг тусламж, ялангуяа хувцас, орон сууцаар хангах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
4. Оролцогч улсууд хүүхдийн эцэг эх болон түүний талаар хариуцлага хүлээх бусад хүн өөрийн улсад болон хилийн чанадаас хүүхдээ тэжээн тэтгэх явдлыг

³²² НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 1966 оны 12 дугаар сарын 16-ны 2200А(XXI) тоот тогтоолоор баталж, 1976 оны 1 дүгээр сарын 3-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон. <https://www.legalinfo.mn/law/details/1284>

³²³ НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 34/180 тоот тогтоолоор 1979 оны 12 дугаар сарын 18-ны өдөр баталж, 1981 оны 9 дүгээр сарын 3-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон. <https://www.legalinfo.mn/law/details/1288>

³²⁴ 1989 оны 11 дүгээр сарын 20-ны өдөр баталж, 1990 оны 9 дүгээр сарын 2-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон. <https://www.legalinfo.mn/law/details/1276>

сэргээхэд чиглэсэн бүхий л шаардлагатай арга хэмжээг авна. Тухайлбал, хүүхэд болон түүний талаар санхүүгийн хариуцлага хүлээх хүн өөр улсад оршин суудаг бол оролцогч улсууд олон улсын хэлэлцээрт нэгдэн орох буюу хэлэлцээр байгуулах, бусад зохистой арга хэмжээ авахад дэмжлэг үзүүлнэ;

5. Хүүхдийг хамгаалах болон улс хооронд үрчлэх асуудлаар хамтран ажиллах тухай конвенц³²⁵

Энэхүү конвенцод Монгол Улс 1998 онд нэгдэн орсон бөгөөд улс хооронд хүүхэд үрчлэхэд болон үрчлэх явцад тавигдах шаардлага, хүүхэд үрчлэн авахыг хүлээн зөвшөөрөх, түүний үр дагавар зэргийг тодорхой заасан.

Сайн дурын үндсэн дээр гэрлэх, гэрлэх насны доод хязгаар болон гэрлэлтийг бүртгэх тухай конвенц³²⁶

Энэхүү конвенцод Монгол Улс 1991 онд нэгдэн орсон бөгөөд гэрлэлт хууль ёсны хэмээн тооцогдохгүй байх үндэслэл, конвенцод оролцогч улс гэрлэх доод насыг хуулиар тогтоох тухай, гэрлэлтийг албан ёсны бүртгэлд бүртгэх талаар тусгасан. Үүнд:

1 дүгээр зүйл

1. Хуульд заасны дагуу гэрлэлтийг эрх бүхий төлөөлөгчөөр бүртгүүлээгүй, гэрчийг байлцуулаагүй болон хоёр тал гэрлэлтийг чөлөөтэй, бүрэн хүлээн зөвшөөрч байгаагаа өөрийн биеэр илэрхийлээгүй нөхцөлд ямар ч гэрлэлт хууль ёсны хэмээн тооцогдохгүй.

2. Эрх бүхий төлөөлөгч онцгой шалтгаантай гэж үзвэл аль нэг тал урьд өмнө эрх бүхий төлөөлөгчид хуульд заасан журмын дагуу гэрлэлтийг хүлээн зөвшөөрч байгаагаа илэрхийлсэн бөгөөд түүнээсээ татгалзаагүй байгаа тохиолдолд, энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийг үл харгалзан тэр тал заавал өөрийн биеэр байлцах албагүй.

2 дугаар зүйл

Энэхүү Конвенцод оролцогч улс гэрлэх доод насыг хуулиар тогтоох бөгөөд ийнхүү тогтоосон насанд хүрээгүй этгээдтэй гэрлэх явдлыг хууль ёсны хэмээн тооцохгүй. Эрх бүхий байгууллага гэрлэгсдийн ашиг сонирхлыг хамгаалах үүднээс, онцгой шалтгааныг харгалзан үзэж дээрх заалтыг хэрэгсэхгүй болгож болно.

3 дугаар зүйл

Эрх бүхий байгууллага бүх гэрлэлтийг албан ёсны бүртгэлд бүртгэнэ.

4 дүгээр зүйл

1. Энэхүү Конвенц нь Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага болон түүний төрөлжсөн аль нэг байгууллагын гишүүн улс, түүнчлэн Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблейгаас Конвенцод нэгдэн орохыг уриалсан бусад улс 1963 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдөр хүртэл гарын үсэг зурахад нээлттэй байна.

2. Энэхүү Конвенцыг соёрхон баталбал зохино. Батламж жуух бичгийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулна.

³²⁵ 1993 оны 5 дугаар сарын 29-ний өдөр баталж, 1995 оны 5 дугаар сарын 1-нд хүчин төгөлдөр болсон. <https://www.legalinfo.mn/law/details/1273>

³²⁶ 1962 оны 11 дүгээр сарын 7-ны өдөр баталж, 1964 оны 12 дугаар сарын 9-ний өдөр хүчин төгөлдөр болсон. <https://www.legalinfo.mn/law/details/1264>

5 дугаар зүйл

1. Энэхүү Конвенц нь 4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт дурдсан бүх улс түүнд нэгдэн ороход нээлттэй байна.
2. Нэгдэн орсон батламж жуух бичгийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулснаар нэгдэж орсонд тооцно.

6 дугаар зүйл

1. Энэхүү Конвенц нь соёрхон баталсан тухай найм дахь батламж жуух бичиг буюу нэгдэн орсон тухай баримт бичгийг хадгалуулснаас хойш 90 дэх хоног хүчин төгөлдөр болно.
2. Энэхүү Конвенц нь соёрхон баталсан буюу нэгдэн орсон найм дахь батламж жуух бичгийг хадгалуулснаас хойш Конвенцыг соёрхон баталсан аливаа улсын хувьд соёрхон баталсан батламж жуух бичгээ хадгалуулснаас хойш 90 дэх хоногт хүчин төгөлдөр болно.

7 дугаар зүйл

1. Хэлэлцэн тохирогч аливаа улс Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад бичгээр мэдэгдэл хийж, энэхүү Конвенцыг цуцалж болно. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга уг мэдэгдлийг хүлээн авснаас хойш нэг жилийн дараа цуцлалт хүчин төгөлдөр болно.
2. Энэхүү Конвенц оролцогчдын тоо 8-аас цөөн болмогц Конвенц нь хүчингүй болно.

8 дугаар зүйл

Хэлэлцэн тохирогч хоёр буюу түүнээс дээш улсын хооронд энэхүү Конвенцыг тайлбарлах болон хэрэглэх талаар маргаан гарч, түүнийг зөвшилцлийн замаар шийдвэрлэж чадаагүй бөгөөд талууд өөрөөр зохицуулахаар тохиролцоогүй бол уг маргааныг түүнд оролцогч бүх талын хүсэлтээр олон улсын шүүхэд шилжүүлнэ.

9 дүгээр зүйл

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын бүх гишүүн, түүнчлэн энэхүү Конвенцын 4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан тухайн байгууллагын гишүүн бус улсуудад дараах зүйлийг мэдэгдэж байна:

- (a) 4 дүгээр зүйлийн дагуу Конвенцод гарын үсэг зурсан болон батламж жуух бичиг хүлээн авсан тухай;
- (b) 5 дугаар зүйлийн дагуу нэгдэн орох тухай батламж жуух бичиг хүлээн авсан тухай;
- (c) 6 дугаар зүйлийн дагуу энэхүү Конвенц хүчин төгөлдөр болсон тухай;
- (d) 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу цуцлах тухай мэдэгдэл хүлээн авсан тухай;
- (e) 7 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу Конвенц хүчингүй болсон тухай.

10 дугаар зүйл

1. Энэхүү Конвенцын хятад, англи, франц, орос, испани хэлээр үйлдсэн эх бичвэрүүд нь адил хүчинтэй бөгөөд Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын архивт хадгалагдана.
2. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын бүх гишүүн улс, түүнчлэн 4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт дурдсан тухайн байгууллагын гишүүн бус улсуудад энэхүү Конвенцын баталгаатай хуулбарыг хүргүүлнэ.

6. Хүүхдийг асран хамгаалах үүрэгт хэрэглэгдэх эрх зүйн тухай конвенц³²⁷

Энэхүү конвенц нь гэр бүлийн харилцаа, гэрлэлт, хүүхдийн эцэг эх, тэдний хүүхдийг асран хамгаалах үүрэгт хамаарна. Үүнд:

... 4 дүгээр зүйл

Хүүхдийн тэтгэлэг төлөх үүргийг тэтгэлэг авагчийн байнга оршин сууж байгаа дотоод хууль тогтоомжоор зохицуулна. Тэтгэлэг авагчийн байнгын оршин суугаа газар өөрчлөгдсөн тохиолдолд, өөрчлөгдсөн үеэс эхлэн шинэ байнгын оршин суух газрын дотоод хуулийг дагаж мөрдөнө.

5 дугаар зүйл

Хэрэв тэтгэлэг авагч нь 4-р зүйлд заасан хуулийн дагуу тэтгэлгийг хариуцагчаас гаргуулж авах боломжгүй бол тэдний нийтлэг харьяаллын тухай хуулийг дагаж мөрдөнө.

6 дугаар зүйл

Хэрэв тэтгэлэг авагч 4, 5 дугаар зүйлд заасан хуулийн дагуу тэтгэлгийг хариуцагчаас гаргуулж авах боломжгүй бол тухайн эрх бүхий байгууллагын дотоод хууль тогтоомжийг дагаж мөрдөнө.

7 дугаар зүйл

Төрлийн холбоотой хүмүүсийн хооронд тэжээн тэтгэх үүрэг хүлээсэн тохиолдолд хариуцагч нь нийтлэг иргэний харьяаллын хуулиар ийм үүрэг байхгүй. Ийм тохиолдолд тэтгэлэг хүсэгч тал хариуцагчийн байнга оршин суудаг газрын хуулийн дагуу шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж болно...

... 9 дүгээр зүйл

Тэтгэмж тогтоох, гүйцэтгэх төрийн байгууллагын эрхийг тухайн байгууллагын харьяалагдах хуулиар зохицуулна.

10 дугаар зүйл

Дараах үүргийг холбогдох хууль, тогтоомжид заана.

- (1) тэтгэлэг авагч ямар хэмжээгээр, хэнээс тэтгэлэг шаардаж болох эсэх;
- (2) асрамжийн ажиллагаа эхлүүлэх эрх бүхий хүмүүс ба тэдний байгуулагдах хугацааг;
- (3) хариуцлагын хэмжээ, төрийн байгууллагын эрх хэмжээ.

11 дүгээр зүйл

Энэхүү конвенцоор тогтоосон хуулийг төрийн бодлоготой илт нийцэхгүй байгаа тохиолдолд хэрэглэхээс татгалзаж болно ("ordre public").

Гэсэн хэдий ч холбогдох хууль тогтоомжид өөрөөр заасан байсан ч тэтгэмжийн хэмжээг тодорхойлохдоо нэхэмжлэгчийн хэрэгцээ, хариуцагчийн нөөцийг харгалзан үзнэ...

⁷ 1973 оны 10-р сарын 2-ны өдөр Гаага хотод Англи, Франц хэл дээр хийгдсэн бөгөөд хоёулаа ижил хүчинтэй. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=37>

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. ГЭР БҮЛ САЛАЛТ, ГЭР БҮЛИЙН ХАРИЛЦААНЫ ЗӨРЧИЛ ШИЙДВЭРЛЭЛТИЙН ТАЛААРХ БУСАД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА

ИХ БРИТАНИ

Сүүлийн 50 жил буюу 1964-2019 онд Англи ба Уэльсийн нийт гэр бүл салалтын дундаж үзүүлэлт 33.3% байна. 2020 онд 103592 гэр бүл салсан ба өмнөх оныхоос 4.5%-аар буурсан байна. Энэ нь гэр бүлийн шүүхийн үйл ажиллагаа цар тахлын нөлөөгөөр түр зогссонтой холбоотой. 2019 онд Англи, Уэльст 108,421 гэр бүл салсан ба 107,599 нь эсрэг хүйстэн, 822 нь ижил хүйстэн хосууд байв. Гэр бүл салалтын хамгийн түгээмэл шалтгаануудад зан авирын өөрчлөлтөөс үүдэлтэй ба энэ нь нийт гэр бүл салалтын бараг тал хувийг (46.5%) эзэлдэг. Хоёр дахь нийтлэг шалтгаан нь 2 жил тусдаа амьдарсан байх (26.7%), дараах нийтлэг шалтгаан 5 жил тусдаа амьдарсан 15.4%, эцэст нь гэр бүлээс гадуурх харилцаанаас үүдэлтэй салалт 10.5%-ийг эзэлж байна.

Гэр бүлийн харилцааны эрх зүйн зохицуулалтыг нийтлэг байдлаар Гэр бүлийн тухай хуулиар (Family Law Act 1996) шийдвэрлэдэг бөгөөд энэ нь орон сууц, гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй холбоотой асуудлыг зохицуулдаг. Мөн 1973 онд батлагдсан Гэрлэлтийн тухай хууль (Matrimonial Causes Act 1973) нь гэр бүл салалт, санхүүгийн маргааныг шийдвэрлэх харилцааг зохицуулдаг бол 1989 оны Хүүхдийн тухай хууль (The Children Act 1989) нь хүүхдийн ерөнхий хүмүүжил, халамжийн асуудлыг зохицуулдаг.

Гэр бүлийн асуудлын бодлогын хүрээнд хүүхэдтэй болох эс болох эрхийг Хүүхэд үрчлэх хуулиар (Adoption and Children Act) зохицуулах ба үр суулгахад 2004 онд гаргасан Эмнэлзүйн үндэсний институт (National Institute for Clinical Excellence (NICE)) -ийн удирдамжийн дагуу шийдвэрлэдэг. Харин Үр хөндүүлэх асуудлыг Үр хөндөлтийн тухай хуулиар (1967 Abortion Act) зохицуулдаг.

Эцэг эхийн эрх үүрэг, хариуцлагыг хэрэгжүүлэхэд эцэг эх, асран хамгаалагч нарт зориулсан Family Information Service буюу гэр бүлд мэдээлэл өгөх үйлчилгээг хэрэгжүүлдэг. Эндээс эцэг эх, асран хамгаалагч нь хүүхэд асрах, хүүхдийн боловсрол, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн асуудал гэх мэт хүүхэдтэй холбоо бүхий бүх төрлийн мэдээлэл, зарим дэмжлэг, тусламжийг үнэ төлбөргүй авч болдог.

Англид хүүхдээсээ тусдаа амьдардаг эцгийн тоо жил ирэх бүр өсөж байгаагаас эцгийн зүгээс хүүхдэд өгөх тэтгэлгийг Хүүхдийг дэмжих тухай хуулиар (1991 Child Support Act) зохицуулдаг. Хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээг 2012 оны хүүхдийн тэтгэлгийн схемийн (child maintenance scheme) дагуу тогтооно. Энэ схемийн дагуу цалингийн тодорхой хувь, хүүхэд асран хамгаалагч талын зардал дээр суурилж тооцоолох ба тооцооллын аргачлал нарийн төвөгтэй ч үүнийг тооцоолох цахим хуудас байдаг.³²⁸ Хамгийн өндөр тэтгэлгийн хязгаар долоо хоногийн 3000 паунд байдаг.

Түүнээс гадна гэр бүлд ээлтэй хөдөлмөрийн зах зээлийн бодлогоор хүүхдийн ядуурлаас сэргийлж, хүүхдийн эцэг эхийг цалинтай байлгах нөхцөлийг хангахын тулд Хүүхэдтэй хүнийг ажилд авснаар дэмжих гэр бүлээс гадуурх хүүхдийн асаргаа (extra-familial childcare), Ажлын ачааллыг бууруулж хүүхдэдээ зарцуулах цагийг нь нэмэгдүүлэх цалинтай чөлөө олгох (leave from paid work) бодлого хэрэгжүүлдэг.

Гэр бүлийн тухай хууль, эрх зүйн зохицуулалт

Энэ асуудлыг зохицуулдаг нийтлэг хууль нь Гэр бүлийн тухай хууль (Family Law Act 1996) юм. Энэ хууль нь 5 бүлэг 67 зүйлтэй бөгөөд салалт, салалтаас өмнөх туршилтын хугацаа, салалтаас сэргийлэх тушаал, эвлэрүүлэн зуучлал, хүүхдийн сайн сайхан байдал, санхүүгийн тэтгэмж, гэрлэлт дэмжих үйлчилгээ, гэрлэлтийн зөвөлгөө, орон сууцны эзэмшилтэй холбогдох эрх, үүрэг, хүүхдэд бэлгийн дарамт учруулахгүй байх үүрэг зэрэг харилцааг зохицуулдаг байна.

Мөн 1973 онд батлагдсан Гэрлэлтийн тухай хууль (Matrimonial Causes Act 1973) нь гэр бүл салалт, санхүүгийн маргааныг шийдвэрлэх харилцааг зохицуулдаг бол 1989 оны Хүүхдийн тухай хууль (The Children Act 1989) нь хүүхдийн ерөнхий хүмүүжил, халамжийн асуудлыг зохицуулдаг.³²⁹

Гэр бүлийн харилцааг зохицуулах бусад холбогдох хуульд дараах хууль орно:

- 1882 оны гэрлэсэн эмэгтэйчүүдийн өмчийн тухай хууль (Married Women's Property Act)- Эмэгтэйчүүдийн өмчлөх эрхийн тухай тунхаглал багтсан.
- 1973 оны Гэрлэлтийн харилцааны тухай хууль (Domicile and Matrimonial Proceedings Act 1973)- Энэ харилцааг шүүх эрх мэдэл хэрэгжих бүсийг тодорхойлсон.
- Гэрлэлт ба гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль 1984 (Matrimonial and Family Proceedings Act 1984)- Гадаадад гэр бүлээ цуцлуулсаны дараа эх орондоо ирсэн тохиолдолд санхүүгийн тусламж үзүүлэх тухай багтсан.
- Гэр бүлийн тухай хууль 1986 (Family Law Act 1986)- тус харилцаанд байх эрх, үүргийг зохицуулсан.
- Хүүхдийг дэмжих тухай хууль 1991 (Child Support Act 1991)-хүүхдийн тэтгэлгийн талаар тусгасан.
- Хүний эрхийн тухай хууль (Human Rights Act)- Хүний эрхийн тухай Европын конвенцыг тусгасан.
- Үрчлэлтийн тухай хууль (Adoption and Children Act 2002)
- Иргэний түншлэлийн тухай хууль (Civil Partnership Act 2004)- ижил хүйстэн хосуудад бүртгүүлэх боломж олгодог.
- Ижил хүйстэн хосын гэрлэлтийн тухай хууль (Marriage Same Sex Couples Act 2013)-энэ нь ижил хүйстэн хосуудын гэр бүлийн харилцааг зохицуулдаг.
- Хүүхэд ба гэр бүлийн тухай хууль (Children and Families Act 2014).
- Иргэний түншлэл, гэрлэлт, нас баралтын тухай хууль (The Civil Partnerships, Marriages and Deaths)- эсрэг хүйстэн хосуудад иргэн хоорондын хууль ёсны харилцаа үүсгэх боломжийг олгодог.

Гэр бүл цуцлалт, салалтын шалтгаан нөхцөл байдал, хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ

Сүүлийн 50 жил буюу 1964-2019 онд Англи ба Уэльсийн нийт гэр бүл салалтын дундаж үзүүлэлт 33.3% байгаа ба хосууд хэдэн жил хамт амьдарсанаас хамаарч энэ үзүүлэлт өөр өөр байна.³³⁰

³²⁹ [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-590-4465?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-590-4465?transitionType=Default&contextData=(sc.Default))

³³⁰ <https://www.nimblefins.co.uk/divorce-statistics-uk>

Хүснэгт 3. Салалтын хувь (Их Британи)

№	Гэрлэсэн хугацаа	Салалтын хувь
1	50 жил	31.9%
2	40 жил	39.8%
3	30 жил	43.6%
4	20 жил	37.2%
5	10 жил	20.1%
6	Нийт	33.3%

2020 онд 103592 гэр бүл салсан ба өмнөх оныхоос 4.5%-аар буурсан байна. Энэ нь гэр бүлийн шүүхийн үйл ажиллагаа цар тахлын нөлөөгөөр түр зогссонтой холбоотой. 2019 онд Англи, Уэльст 108,421 гэр бүл салсан ба 107,599 нь эсрэг хүйстэн, 822 нь ижил хүйстэн хосууд байв. Гэр бүл салалтын хамгийн түгээмэл шалтгаануудад зан авирын өөрчлөлтөөс үүдэлтэй ба энэ нь нийт гэр бүл салалтын бараг тал хувийг (46.5%) эзэлдэг. Хоёр дахь нийтлэг шалтгаан нь 2 жил тусдаа амьдарсан байх (26.7%), дараах нийтлэг шалтгаан 5 жил тусдаа амьдарсан 15.4%, мөн гэр бүлээс гадуурх харилцаанаас үүдэлтэй салалт 10.5%-ийг эзэлж байна.

Гэр бүлийн асуудлыг хариуцдаг төрийн байгууллага, тогтолцоо

Тус улсад гэр бүлийн асуудлын бодлогыг дараах чиглэлд баримталдаг.³³¹

Хүүхэдтэй болох эс болох эрх: Байгалийн жамаар хүүхэдтэй болж чадахгүй байгаа хосуудад үрчлэх ба үр суулгах харилцааг хуулиар зохицуулсан байдаг. Үүнд: Хүүхэд үрчлэх хууль (Adoption and Children Act) үйлчлэх ба үр суулгахад 2004 онд гаргасан Эмнэлзүйн үндэсний институт (National Institute for Clinical Excellence (NICE)) -ийн удирдамжийн дагуу шийдвэрлэдэг. Харин Үр хөндүүлэх асуудал Англид 1967 он хүртэл хууль бус байсан ба одоо Үр хөндөлтийн тухай хуулиар (1967 Abortion Act) зохицуулдаг.

Эцэг эхийн эрх үүрэг, хариуцлага: Их Британид эцэг эхийн үүрэг хариуцлагыг хэрэгжүүлэхэд эцэг эх, асран хамгаалагч нарт нэн тустай үйлчилгээний нэг нь Family Information Service буюу гэр бүлд мэдээлэл өгөх үйлчилгээ юм. Эндээс эцэг эх, асран хамгаалагч нь хүүхэд асрах, хүүхдийн боловсрол, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн асуудал гэх мэт хүүхэдтэй холбоо бүхий бүх төрлийн мэдээлэл, зарим дэмжлэг, тусламжийг үнэ төлбөргүй авах боломжтой.³³²

Англид хүүхдээсээ тусдаа амьдардаг эцгийн тоо жил ирэх бүр өсөж байгаагаас эцгийн зүгээс хүүхдэд өгөх тэтгэлгийг Хүүхдийн тухай хуулиар (1989 Children's Act) зохицуулж байсан ба энэ харилцаа дараа нь Хүүхдийг дэмжих тухай хуулиар (1991 Child Support Act) зохицуулагдах болсон боловч өнөөгийн Английн нийгмийн асуудлыг зохицуулсан хуулийн хамгийн их маргаантай хуулиудын нэг болсон юм. Учир нь энэ хуулиар эцэг нь хүүхдийн хууль ёсны асран хамгаалагч биш байсан ч хүүхдийн санхүүгийн хариуцлагыг эхтэй нь тэнцүү үүрэлцэх ёстой болсноор эцгийн хоёрдогч гэр дэх хүүхдийн ядуурлыг бууруулж чадахгүй байгаа юм. Энэ асуудлыг хэрэгжүүлэгч байгууллага нь Хүүхдийг дэмжих байгууллага (Child Support Agency (CSA) болно.

³³¹ Ostner, I., & Schmitt, C. (2008). *Family Policies in the context of Family Change*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

³³² Хүүхэд асран хамгаалах эцэг, эхийн хариуцлагын тухай монгол улсын болон гадаадын зарим орны эрх зүйн зохицуулалт, туршлага

Гэр бүлд ээлтэй хөдөлмөрийн зах зээл: Энэ бодлогоор хүүхдийн ядуурлаас сэргийлж, хүүхдийн эцэг эхийг цалинтай байлгах нөхцөлийг хангахын тулд дараах хоёр бодлогыг хэрэгжүүлж байна.

- Хүүхэдтэй хүнийг ажилд авснаар дэмжих гэр бүлээс гадуурх хүүхдийн асаргаа (extra-familial childcare)
- Ажлын ачааллыг бууруулж хүүхдэдээ зарцуулах цагийг нь нэмэгдүүлэх цалинтай чөлөө олгох (leave from paid work)

Ажлын цагийн уян хатан байдлын хүсэлт гаргаж болох хүмүүст 6 нас хүртэлх хүүхэдтэй эцэг эх ба хөгжлийн бэрхшээлтэй 18 нас хүртэлх хүүхэдтэй эцэг эх хамаарна.

Хүүхдийн цэцэрлэг: Сургуульд орохоос өмнөх үеийн хүүхдийн цэцэрлэгийг өдрийн цэцэрлэг, бүртгэлтэй хүүхэд асрагч бүтэн ба хагас цагаар гэсэн хэлбэрээр ажиллуулдаг. Хэрэв эцэг эх ажил эрхэлж, дээрээс нь орлого бага бол хүүхдийн цэцэрлэгийн төлбөрийг 70 хүртэлх хувиар багасгадаг.

Гэр бүлд зориулсан мөнгөн ба татварын дэмжлэг: Гэрлэсэн хосуудад жилд төлөх татварын хэмжээгээ 304-791.5-н паундаар бууруулах хөнгөлөлтийг олгодог. Энэ хөнгөлөлтөд заавал гэрлэсэн байх, нөхөр буюу эхнэртэйгээ хамт амьдарч байх шаардлагыг хангасан тохиолдолд хамрагдана.³³³

Хүүхдийн мөнгийг гэр бүлийн орлого харгалзахгүйгээр 16 нас хүртэлх бүх хүүхдэд олгодог. Мөн хүүхдийн татварын кредит (child tax credit) ба ажлын татварын кредитийг (working tax credit) хүүхэд дэмжих зорилгоор нэмэлтээр олгоно. Хүүхдийн татварын кредитэд жилийн орлого нь €18,821-с хэтрэхгүй бол 7 хоногт €78.99 олгодог. Мөн жилийн орлого € 3,640-р нэмэгдсэн эхний жилд тэтгэлгийн кредитийг бууруулахгүй. Ингэснээр орлого багатай эцэг эхчүүдэд хөл дээрээ зогсох хугацааг бүрдүүлдэг байна.

16-18 настай хүүхдэд дор хаяж 12 цагийн боловсрол ба ур чадвар олгох сургалтад суувал боловсрол дэмжих тэтгэлгийг олгоно. Энэ тэтгэлгийн үндсэн зорилго нь бага орлоготой өрхийн хүүхэд боловсрол гүнзгийрүүлэн эзэмшиж, ажилд орох магадлалыг нь сайжруулах зорилготой.

Хүүхдийг асран хамгаалах, тэдний аюулгүй байдлыг хангах:³³⁴ Их Британид насанд хүрээгүй хүүхдийг санхүүгийн боломжгүй байдлаас зовж жүдрэх, өлсөх, гэрт болон гадаа гудамжинд хүчирхийлэлд өртөх, эцэг эхийн хариуцлагагүй байдлаас хордох, гэмтэж бэртэх зэргээр аюул осолд орохоос урьдчилан сэргийлэхэд ихээхэн анхаардаг. Энэ нь эцэг эх, асран хамгаалагчийн үүрэг төдийгүй үүний төлөө хүүхэд хамгаалах үүрэг бүхий тусгай төрийн байгууллага хүртэл ажилладаг байна. Ялангуяа, насанд хүрээгүй хүүхдийг хараа хяналтгүй ганцааранг нь үлдээхгүй байхад онцгой анхаарал хандуулдаг. Их Британид 14 нас хүрээгүй хүүхдийг хараа хяналтгүй орхиж болохгүй бөгөөд үүнийг эрүүгийн хэрэгт тооцдог. Хэрэв насанд хүрээгүй хүүхдийг хараа хяналтгүй орхивол холбогдох байгууллагаас эцэг эхийг хариуцлагад татна. Түүнчлэн, Их Британид нийгэм хамгааллын чиглэлээр ажилладаг байгууллагууд хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах, ялангуяа насанд хүрээгүй хүүхдийг хараа хяналтгүй үлдэхээс сэргийлэхэд ихээхэн анхаарал хандуулж байна.

³³³ Запуу гэр бүлийг дэмжих төрийн бодлогын талаар бусад орны зохицуулалт, эрх зүйн орчны асуудал

³³⁴ <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk>

Их Британид эцэг, эхийн хариуцлагын талаарх ойлголтыг Хүүхдийн тухай /1989 оны/³³⁵ хуульд тодорхойлсон байна. Уг хариуцлага нь хүүхдийн төрсөн эцэг, эхээс гадна хуулийн дагуу эрх үүрэг хүлээсэн бусад хүн, байгууллагад бас хамаатай.³³⁶

Хуульд тодорхойлсноор, хуулийн дагуу хүүхдийн эцэг, эхэд хүүхэд болон түүний өмч хөрөнгөд хамааралтай олгогдсон эрх, үүрэг, хариуцлага, бүрэн эрхийг эцэг, эхийн хариуцлага гэж ойлгоно.

Эцэг, эхийн хариуцлага нь хүүхэд төрөнгүүт хэрэгжиж эхэлдэг бөгөөд бүх эхчүүд, ихэнх эцгүүд хуулийн дагуу эцэг эхийн хариуцлагыг хүлээдэг.

Эцэг, эхийн гол үүрэг хүүхдийг амьдрах орон байраар хангах болон асран хамгаалах явдал юм. Түүнээс гадна эцэг эх нь дараах үүрэг хариуцлагатай байна.

Үүнд:

- хүүхэд хүмүүжүүлэх;
- хүүхдэд боловсрол сонгох, боловсрол эзэмшүүлэх;
- хүүхдийн эрүүл мэндэд анхаарал тавих;
- хүүхдэд нэр өгөх, нэр өөрчлөхийг зөвшөөрөх;
- хүүхдийн өмч хөрөнгийг хамгаалах зэрэг болно.³³⁷

Хүүхдийн тэтгэлгийн асуудлыг төрөөс хэрхэн зохицуулдаг талаар

Эцэг, эх нь хүүхэдтэй хамт амьдардаггүй, байнгын харилцаа холбоогүй байдаг ч түүний өсөлт хөгжил болон сайн сайхан амьдрахад туслах ёстой. Эцэг, эх нь хүүхдийнхээ өмнө эцэг, эхийн хариуцлага хүлээсэн эсэхээс үл хамааран хүүхдэд санхүүгийн дэмжлэг туслалцаа үзүүлнэ.³³⁸

Эцэг, эхийн хариуцлагыг хэн хүлээх вэ?

Эцэг эхийн хариуцлагыг дараах хүмүүс хүлээдэг. Үүнд:

1. Эх нь хүүхдээ төрүүлсэн цагаасаа эхлэн эцэг эхийн хариуцлагыг хүлээнэ.
2. Эцэг нь хүүхэд төрөхөөс өмнө, эсвэл төрсний дараа хүүхдийнхээ эхтэй гэрлэсэн бол эцэг эхийн хариуцлагыг хүлээнэ. Хэрэв хүүхдийнхээ эхтэй гэрлээгүй бол дараах тохиолдолд уг хариуцлагыг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:
 - хүүхдийн төрсний гэрчилгээнд эцгээр бүртгүүлсэн бол (2003 оны 12-р сарын 1-нээс мөрдөж байна);
 - Хүүхдийнхээ эхтэй гэрээ байгуулсны үндсэн дээр эцэг нь уг хариуцлагыг хүлээх;
 - Шүүхийн шийдвэрээр эцэг нь уг хариуцлагыг хүлээх зэрэг болно.
3. Тухайн хүүхдийг шүүхийн зөвшөөрлөөр гэртээ авч, хамт амьдрахаар болсон хүн;
4. Хүүхдийг хуулийн дагуу үрчилж авсан хүн;
5. Хүүхдийг шүүхийн шийдвэрийн дагуу орон нутгийн эрүүл мэнд, халамжийн байгууллагын асаргаанд шилжүүлсэн бол уг байгууллага эцэг эхийн хариуцлагыг хүлээнэ.
6. Хуулийн дагуу томилогдсон асран хамгаалагч;
7. Аюултай, эрсдэлтэй нөхцөлд орсон хүүхдийг шүүхийн шийдвэрээр хамгаалалтад авсан байгууллага, эсвэл хувь хүн түр хугацаанд эцэг эхийн хариуцлагыг хүлээдэг.

³³⁵ Children Act 1989, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/content>

³³⁶ Parental rights and responsibilities-<https://www.gov.uk/parental-rights-responsibilities/what-is-parental->

³³⁷ хүүхэд асран хамгаалах эцэг, эхийн хариуцлагын тухай монгол улсын болон гадаадын зарим орны эрх зүйн зохицуулалт, туршлага

³³⁸ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/27/data.pdf>

³³⁸ Хүүхэд асран хамгаалах эцэг, эхийн хариуцлагын тухай Монгол улсын болон гадаадын зарим орны эрх зүйн зохицуулалт, туршлага

Хүүхдийн төрсөн эхээс бусад асран хамгаалах үүрэг бүхий хүн, байгууллага, мөн хүүхдийнхээ эхтэй гэрлээгүй тохиолдолд төрсөн эцэг ч гэсэн эцэг эхийн хариуцлагыг зөвхөн хуулийн дагуу шүүхийн шийдвэрээр хэрэгжүүлнэ.

Гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнтэй гэр бүл болох харилцааны талаар

Гадаадын харьяат иргэнтэй гэрлэх хууль (Marriage with foreigners Act) нь анх 1906 онд батлагдсан бөгөөд 1991 ба 2014 онд нэмэлт өөрчлөлтүүд оржээ.³³⁹ Энэ хууль нь 7 бүлэг 10 зүйлтэй.

Британийн иргэнтэй гэр бүл болох гэж буй гадаадын иргэн харьяалагдаж буй улсын хуулиар гэрлэхэд ямар нэгэн саадгүй болохыг нотолсон зохих албан тушаалтны гаргасан гэрчилгээнд үндэслэж, Хааны зөвлөлийн тушаалаар зохих журмыг батална.

Хэрэв гэрлэх гэж буй хүн уг журмыг санаатайгаар зөрчсөн бол түүнийг гэм буруутайд тооцож, зуун паунд хүртэлх торгууль ногдуулах, эсхүл нэг жилээс дээшгүй хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

Үүнд Еврей шашныг шүтдэг этгээдүүдийн гэрлэлт Төрөлт, нас баралтын бүртгэлийн хууль (Births and Deaths Registration Act 1836), Ирландын гэрлэлтийн тухай хууль (Ireland Marriages Act 1844), эсвэл Гэрлэлт бүртгэлийн тухай хууль (Marriage and Registration Act 1856)-ийн дагуу зохих албан тушаалтны гарын үсэгтэй бол тэднийг хамааруулахгүй.

Эцэг эхийн зүгээс үзүүлэх хүүхдийн тэтгэлэг³⁴⁰

Эцэг эх салсан тохиолдолд хүүхдийн тэтгэлгийг төлөхгүй байх нөхцлийг хуулиар зөвшөөрөхгүй бөгөөд гэрлэлтийн гэрээнээс шалтгаалан хүүхдийг 18 нас хүртэл эсвэл ахлах сургуулиа төгсөл үргэлжлэх хугацаагаар зааж болно. Зарим тохиолдолд шүүхээс дээд боловсролын анхны зэргийг автал төлүүлэхээр шийдэж болно.

Хүүхдээ асран халамжилж буй эцэг эх 15 нас хүрээгүй хүүхдийнхээ өмнөөс эд хөрөнгийн болон мөнгөн тэтгэлэг нэхэмжлэх эрхтэй ба үүнийг Children Act 1989-д тусгасан байдаг. Эд хөрөнгийн нэхэмжлэлд орон сууц орох ба хүүхэд насанд хүрэхэд төлөгчид буцаж очно. Нэгэнт насанд хүрсэн бол уг орон сууцыг хүүхэд өмчлөх эрхгүй бөгөөд гагцхүү урт хугацааны асаргаа шаардахуйц хөгжлийн бэрхшээл зэрэг тохиолдолд л шүүхээс орон сууцыг үлдээхийг шийдэж болно. Бэлэн мөнгөний тэтгэлэг нь хүүхдийн амьдрах орчны зардлыг төлөхөд хангалттай байх ёстой.

Хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээг хүүхдийн тэтгэлгийн үйлчилгээний (ХТҮ-Child Maintenance Service) газраас эсвэл шүүхээр тогтоодог. Хэрэв эцэг эх нь шүүхдэлцэхээр тохиролцоогүй бол хүүхдийн тэтгэлгийн үйлчилгээний газар шийдвэрлэх эрхтэй. Хэрэв эцэг эхийн нэг нь гадаадад байвал ХТҮ газраас шүүх рүү шилжүүлнэ.

Хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээг 2012 оны хүүхдийн тэтгэлгийн схемийн (child maintenance scheme) дагуу тогтооно. Энэ схемийн дагуу цалингийн тодорхой хувь, хүүхэд асран хамгаалагч талын зардал дээр суурилж тооцоолох ба тооцооллын аргачлал нарийн төвөгтэй ч үүнийг тооцоолох цахим хуудас байдаг.³⁴¹ Хамгийн өндөр тэтгэлгийн хязгаар долоо хоногийн 3000 паунд байдаг.

Хэрэв хүүхдэд өмнө нь салсан эцэг эхээс тэтгэлэг өгч байгаагүй бол 16 нас хүрмэгцээ өөрийн биеэр шууд эцэг эхдээ хүсэлт гарган, мэргэжлийн сургуульд суралцах төлбөрөө бүтнээр нь нэхэмжлэх эрхтэй. Хэрэв хүүхэд тогтмол тэтгэлэг нэхэмжилбэл ХТҮ газраас

³³⁹ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw7/6/40?view=plain>

³⁴⁰ <https://iclg.com/practice-areas/family-laws-and-regulations/england-and-wales>

³⁴¹ <https://www.cmoptions.org/en/calculator/>

нэхэмжлэгдсэн эцэг эхийн орлогын түвшинг харгалзан байж болох хамгийн их төлбөрийг гаргуулна.

Өмч хөрөнгийн маргааныг шийдвэрлэх

Шүүхээс гэр бүл цуцлах үеийн эд хөрөнгийг хоёр талд хуваахтай холбоотойгоор шийдвэр гаргахдаа талуудад дараах шаардлагыг тавих эрхтэй байдаг.³⁴² Үүнд:

- Шүүхээс тогтоосон хугацаанд нэг тал нөгөө талдаа тогтмол төлбөр хийхийг шаардах;
 - Нэг тал нөгөө талаас аливаа нэхэмжлэлийн дагуу нийт төлбөрийг гаргуулах;
 - Хүүхдийн тэтгэмжийг тодорхой заасан хугацаанд тогтмол төлүүлэх, тийм шийдвэр гаргах;
 - Нэр заасан эд хөрөнгийг нөгөө талд шилжүүлэх;
 - Хүүхдийн ашиг тусын тулд тодорхой нэр заасан эд хөрөнгийн төлбөрийг гаргуулах;
 - Хүүхдийн ашиг тусд нийцүүлэн гэрлэлтийн гэрээнд өөрчлөлт оруулах;
 - Тодорхой үл хөдлөх хөрөнгийг зарж, олсон орлогыг хуваарилах;
 - Тэтгэврийн санг хуваах;
- Талуудаас гаргах тогтмол төлбөрийг өргөдөл гаргасан өдөр хүртэл урагшлуулж болох бөгөөд дараах тохиолдолд хүчингүй болно;
- Хүлээн авагч тал дахин гэрлэх;
 - Аль нэг тал нас барах;
 - Шүүхийн нэмэлт тогтоол гаргах.

ЭСТОНИ УЛС

Эстони Улсын хүн амын нягтрал 2022 оны байдлаар 1 км² тутамд 30.6 хүн байгаа нь ЕХ-ны улсуудын дунджаас бараг дөрөв дахин бага буюу 1 км² тутамд 116.7 хүнтэй хүн ам сийрэг 3 дахь улс нь болж байна. Иргэний бүртгэлийн газрын 2021 оны статистик мэдээгээр 6396 хос гэрлэж, 2554 хос гэр бүлээ цуцлуулсан байна. Мөн 59 орны 801 гадаадын иргэн гэрлэлтээ батлуулжээ. Гэр бүлийн тухай хуульд 18 насанд хүрсэн эрэгтэй эмэгтэй хүмүүс гэрлэж болно гэж заасан байна. Харин эхнэр, нөхрийн аль нэг нь өөр улсад оршин суудаг, мөн өөр өөр улсын иргэншилтэй бол тэдний гэр бүлийн харилцааг сүүлд хамт оршин сууж байсан улсын хууль тогтоомжийг үндэслэн тодорхойлно. Эстони Улсын хувьд гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүний оролцоотой гэр бүлийн харилцаанд бие даасан тусдаа хууль хэрэглэдэггүй бөгөөд Гэр бүлийн тухай хуульд заасан нөхөр, эхнэр, эцэг, эх, хүүхдийн эрх, үүргийн хүрээнд зохицуулдаг байна. Мөн Европын холбооны гишүүн улс учраас гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүний оролцоотой гэр бүлийн харилцаанд Европын холбооноос батлан гаргасан³⁴³ болон бусад гишүүн улсын хууль тогтоомжийг хэрэглэх явдал түгээмэл байдаг ажээ.

Хуул эрх зүйн зохицуулалт

Үндсэн хууль: (The Constitution of the Republic of Estonia)³⁴⁴ Үндсэн хуулийн 26 дугаар зүйлд “Гэр бүл бол үндэстэн хийгээд төрийн оршин тогтнох, өсөн дэвжихийн үндэс суурь учраас хүн бүр гэр бүл, хувийн амьдралаа хамгаалуулах эрхтэй” гэж заасан байна. Төрийн байгууллагууд, орон нутгийн засаг захиргаа, тэдгээрийн албан тушаалтнууд эрүүл мэнд, ёс суртахуун, нийтийн хэв журам, хүний эрх, эрх чөлөөг

³⁴² <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-590>

4465?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true#co_anchor_a705892т

³⁴³ Access to European Union law <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32010R1259>

³⁴⁴ The Constitution of the Republic of Estonia <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013003/consolide>

хамгаалах, аливаа зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхээс бусад зорилгоор, мөн хуульд зааснаас бусад тохиолдолд хэн нэгний гэр бүл, хувийн амьдралд хөндлөнгөөс оролцохыг хориглосон бөгөөд гэр бүл төрийн хамгаалалтад байхаар Үндсэн хуульдаа баталгаажуулжээ.

Гэр бүлийн тухай тухай хууль: (Family Law Act)³⁴⁵ 14 бүлэг 231 зүйл заалтай тус хуулиар:

- Гэрлэлт
- Гэрлэлтийг хүчингүй болгох
- Гэр бүлийн үүрэг
- Гэрлэгсдийн өмчийн харилцаа
- Гэр бүл цуцлалт
- Эцэг эх, хүүхдийн харилцаа
- Эцэг эхийн үүрэг
- Үрчлэлт
- Насанд хүрээгүй хүүхдийг асран хамгаалах
- Насанд хүрсэн хүмүүсийг асран хамгаалах
- Асран хамгаалах онцгой тохиолдол зэрэг гэр бүлийн бүх харилцааг зохицуулж байна.

Хүүхэд хамгааллын тухай хууль: (Child Protection Act)³⁴⁶ 10 бүлэг 71 зүйл заалттай,

Гэр бүлийн тэтгэмжийн тухай хууль: (Family Benefits Act)³⁴⁷ 5 бүлэг 88 зүйл заалттай бөгөөд тус хуулиудад гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих төрийн байгууллагын тогтолцоо, чиг үүрэг, хууль тогтоох, гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллагаас мужийн захирагч, нутгийн өөр удирдах байгууллага, албан тушаалтны чиг үүргийг хуульчилсан байна.

Хамтын амьдралын тухай хууль: (Cohabitation Act)³⁴⁸ 4 бүлэг 26 зүйл заалттай бөгөөд гэрлэх хүсэл зориггүй хамтын амьдрал (гетеросексуал), эсхүл гэрлэх боломжгүй (ижил хүйстэн хосууд) хамтын амьдралтай хүмүүсийн гэр бүлийн шинжтэй харилцааг зохицуулж, тэдэнд зохих эрх зүйн хамгаалалтыг бий болгоход гол зорилго нь оршино. Гэр бүлээ батлуулахгүйгээр хамтран амьдарч буй хосууд бүртгүүлэхийн тулд хамтран амьдрах гэрээ байгуулах ёстой бөгөөд ингэснээр тэд Гэр бүлийн тухай хуульд заасан эхнэр, нөхрийн эрх, үүргийг бий болгодог онцлогтой байна.

Гэр бүлийн асуудлыг хариуцдаг төрийн байгууллага, бүтэц зохион байгуулалт

Гэр бүлийн хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлдэг төрийн байгууллагын тогтолцоо³⁴⁹ нь Эстони Улсын Засгийн газар, Нийгмийн хамгааллын яам (Ministry of Social Affairs), Дотоод хэргийн яам (Ministry of Interior) буюу төрийн захиргааны төв байгууллагууд, Нийгмийн даатгалын зөвлөл (Social Insurance Board), Хүүхэд хамгааллын зөвлөл (Child Protection Council), орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагууд байна.

Эдгээр байгууллага нь Гэр бүлийн тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай, Гэр бүлийн тэтгэмжийн тухай, Нийгмийн халамжийн тухай (Social Welfare Act)³⁵⁰ хуулиудыг

³⁴⁵ Family Law Act <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013016/consolide>

³⁴⁶ Child Protection Act <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/531102014002/consolide>

³⁴⁷ Family Benefits Act <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/523092016001/consolide>

³⁴⁸ Cohabitation Act https://landwise-production.s3.amazonaws.com/2022/03/Estonia_Cohabitation-Act_2016_unofficial-translation_ENGLISH-1.pdf

³⁴⁹ Sotsiaalministeerium <https://www.sm.ee/et>

³⁵⁰ Social Welfare Act <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530062015001/consolide>

хэрэгжүүлэх чиг үүрэгтэй бөгөөд Хүүхэд, гэр бүлийн 2012-2020 стратеги³⁵¹ зэрэг хэд хэдэн урт хугацааны бодлогын баримт бичигт үндэслэн үйл ажиллагаа явуулдаг.

Тухайлбал, 2012-2020 оны хооронд хэрэгжүүлсэн хүүхэд, гэр бүлийн стратегийн үндсэн зорилго нь хүүхэд, гэр бүлийн сайн сайхан байдлыг дэмжих муж улсын хөгжлийн тодорхой чиг хандлагыг баталгаажуулах, Эстони Улсад хууль ёсоор оршин суугаа бүх хүүхэд, гэр бүлд чиглэсэн аюулгүй амьдрах боломж бүхий хүнд ээлтэй орчин бий болгоход оршиж байсан бөгөөд энэхүү урт хугацааны баримт бичиг нь гэр бүл, хүүхдэд чиглэсэн төрийн бодлого тогтвортой байх эрх зүйн үндэс болжээ.

Эстони Улсын гэр бүлийн хөгжлийн бодлого хэрэгжүүлэх төрийн байгууллагын чиг үүргийг тус бүрд нь товч авч үзвэл:

Бүгд Найрамдах Эстони Улсын Засгийн газар - Гэр бүл, хүүхэд хамгааллын талаарх хууль тогтоомжийн төсөл, Үндэсний стратеги боловсруулах, хүчин төгөлдөр хууль тогтоомж, бодлогын баримт бичгийг хэрэгжүүлэхэд зарцуулах төсвийн төлөвлөлт хийх чиг үүрэгтэй;

- **Нийгмийн хамгааллын яам** - Хүүхэд хамгааллын тухай, Гэр бүлийн тэтгэмжийн тухай, Нийгмийн халамжийн тухай хуулиудыг хэрэгжүүлэх үндэсний менежмент, хүүхэд, гэр бүлийн талаар баримтлах бодлого боловсруулах чиг үүрэгтэй;
- **Хүүхэд хамгааллын зөвлөл - Хүүхэд хамгааллын** болон хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн талаар төрөөс баримтлах бодлого, стратегийн төсөл боловсруулах, хууль тогтоомж, стратеги, төлөвлөгөөний дагуу хүүхэд хамгааллын үйлчилгээ үзүүлэх ажлыг зохион байгуулах чиг үүрэгтэй;
- **Нийгмийн даатгалын зөвлөл** - хүүхэдтэй гэр бүлд Үндэсний тэтгэмж, үйлчилгээ үзүүлэх, хүүхэд хамгааллын хэлтсийн хүүхэдтэй ажилладаг мэргэжилтнүүдэд дэмжлэг үзүүлэх, салбар дундын урьдчилан сэргийлэх болон хамтын ажиллагаа (боловсрол, анагаах ухаан, хууль зүйн салбар)-ыг удирдан зохион байгуулах чиг үүрэгтэй;
- **Орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагууд** - Хүүхэд хамгааллын үйлчилгээг орон нутгийн түвшинд удирдан зохион байгуулах, гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих, хууль тогтоомж сурталчлах, хотын захиргаан дахь хүүхдийн эрх, гэр бүлийн сайн сайхан байдлыг хангахад шаардлагатай урьдчилсан нөхцөлийг бүрдүүлэх чиг үүрэгтэй.

Эстони Улсын хувьд Гэр бүлийн тухай хуульд гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих төрийн байгууллагын тогтолцоо, чиг үүргийг хуульчлаагүй боловч Хүүхэд хамгааллын тухай, Гэр бүлийн тэтгэмжийн тухай хуулиар хууль тогтоох, гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллагаас мужийн захирагч, нутгийн өөр удирдах байгууллага, албан тушаалтны чиг үүргийг тус тус хуульчилсан байна.

Гэр бүл цуцлалт

Эстони Улсад оршин суудаг эхнэр нөхөр гэр бүл цуцлах тохиолдолд эхнэр, нөхөр хоёрын нийтлэг оршин суудаг газар нутаг дэвсгэрийн хууль тогтоомжийг дагаж мөрдөнө. Эхнэр, нөхрийн нэг нь Эстони Улсад нөгөө нь өөр улсад оршин суудаг боловч иргэний харьяалал нь ижил бол харьяат улсынхаа хууль тогтоомжоор гэр бүл болох, бүртгүүлэх ёстой. Харин эхнэр, нөхрийн нэг нь өөр улсад оршин суудаг, мөн өөр өөр улсын иргэншилтэй бол тэдний гэр бүлийн харилцааг сүүлд хамт оршин сууж байсан улсын хууль тогтоомжийг үндэслэн тодорхойлно. Гэр бүл цуцлахад хүүхдийн цаашдын

³⁵¹ Strategy of Children and Families https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Valiaanded/lpa_kokkuvote_enq.pdf

амьдралын баталгаа, тэжээн тэтгэх, дундын өмч хөрөнгийг хуваах тал дээр талууд бичгээр гэрээ байгуулна.

Гэр бүлийн тухай хуулийн Наймдугаар бүлэгт эцэг, эх хүүхдээ тэжээн тэтгэх, тэтгэлэг олгох асуудлыг зохицуулсан байх бөгөөд тус хуулийн 96 дугаар зүйлд зааснаар насанд хүрээгүй хүүхэд, ахлах болон тусгай мэргэжлийн сургуульд суралцаж байгаа бол 21 нас хүртэлх хүүхэд, өөрийгөө тэжээн тэтгэх боломжгүй буюу хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд эцэг, эхээсээ тэтгэлэг авах эрхтэй байна. Гэр бүлийн тухай хуулийн 101 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу насанд хүрээгүй нэг хүүхдэд сар бүр олгох тэтгэлгийн хэмжээ нь Засгийн газраас тогтоосон хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний тавин хувиас багагүй байх ёстой бөгөөд тэтгэлэг төлөх үүрэг бүхий эцэг, эхийг зөвхөн хуульд заасан тохиолдолд шүүхийн шийдвэрээр үүргээс нь чөлөөлж болно. Харин тэд харилцан сайн дураараа хүүхдийн тэтгэлгээс татгалзах эрхгүй гэж заасан байна. Хүүхдийн тэтгэлгийн асуудлыг заавал шүүхээр шийдвэрлүүлэх журамтай бөгөөд шүүх тэтгэлгийн хэмжээг Засгийн газраас тогтоосон хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр тогтоохдоо тогтмол, эсхүл сар бүрийн хэрэгцээний ялгамжтай байдлыг харгалзан хувьсах байдлаар тогтоож болдог. Тэтгэлэг төлөгч нь хүүхдийн тэтгэлгийг хуанлийн сар бүрийн эхэнд төлөх үүргийг хуулиар хүлээсэн боловч шүүхийн шийдвэрээр мөнгөн бус өөр хэлбэрээр тэтгэлгийг нэг удаа гүйцэтгэхээр тогтоолгох боломжтой юм.

Хэрэв тэтгэлэг төлөгч хүүхдийн тэтгэлгээ төлөхгүй тохиолдолд тэтгэлэг авагч буюу хүүхдээ асран хамгаалж буй эцэг, эх шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага, хариуцсан шийдвэр гүйцэтгэгчид хандахаар хуульчилсан байна. Шийдвэр гүйцэтгэгч тэтгэлэг төлөгч шүүхийн шийдвэрт заасан төлбөрийг шүүхээс тогтоосон хугацаанд төлөөгүй бол тэтгэлэг авагчийн өргөдлийг үндэслэн хариуцагчийн хөрөнгийг битүүмжлэх ажлыг зохион байгуулна.

Хариуцагчийн эд хөрөнгийг битүүмжилсэн тохиолдолд шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх алба төлбөртэй холбоотой мэдээлэл, эд хөрөнгө (оршин суух газар, холбоо барих хаяг, хөрөнгийн талаарх мэдэгдэж буй мэдээлэл)-ийг хууль тогтоомжид заасан журмын дагуу худалдан борлуулах замаар төлбөр барагдуулах албадлагын арга хэмжээ авахыг урьдчилан мэдэгдэнэ.

Түүнчлэн, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны хувьд хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах ажиллагаа нь бусад төрлийн иргэний нэхэмжлэлээс давуу эрхтэй байхаар хуульчилсан бөгөөд тэжээн тэтгэх нэхэмжлэлийг хангахын тулд шүүхийн шийдвэрээр хөрөнгө битүүмжлэх, тодорхойгүй хугацаагаар захиран зарцуулах эрхийг түдгэлзүүлэх, мөн тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрх, зэвсгийн зөвшөөрөл, зэвсэг олж авах зөвшөөрөл, амралт зугаалгын болон загас барих карт, хувийн усан онгоц жолоодох эрхийг хязгаарлах хуулийн зохицуулалтыг авч хэрэгжүүлдэг байна.

БНСУ

Гэр бүлийн эрх зүйн зохицуулалт

БНСУ-ын хувьд гэр бүлийн эрх зүйн орчныг сайн бүрдүүлж өгсөн бөгөөд олон нарийвчилсан хууль тогтоомжоор зохицуулж байна. Гэр бүлийн ерөнхий харилцааг Иргэний хуулиар зохицуулдаг бөгөөд Эрүүл гэр бүлийн суурь хуулиар гэр бүл эрүүл, аз жаргалтай аж төрөхөд гэр бүлийн гишүүд, төрийн байгууллага, иргэний эрх, үүргийг тодорхойлж өгчээ. Мөн гадаадын иргэнтэй гэр бүл болсон гэр бүлийг олон соёлт гэр бүл гэх бөгөөд тэдний амьдралын дэмжих, хэрэв гадаадын иргэнтэй гэр бүл болох сонирхолтой бол гэрлэлтийн зуучлалтай холбоотой харилцааг ч зохицуулж өгчээ. Гэр бүл цуцлах асуудлыг гэр бүлийн дагнасан шүүх шийдвэрлэдэг бөгөөд хүүхдийн

тэтгэлэгтэй холбоотой харилцааг бие даасан хуулиар нарийвчлан зохицуулдаг байна. Мөн ганц бие эцэг, эхийн гэр бүлийг дэмжих асуудалд ихээхэн анхаарал хандуулдаг бөгөөд бие даасан хуулиар зохицуулдаг. Гэр бүлийн харилцаатай холбоотой дараах хууль тогтоомжоор зохицуулж байна. Үүнд:

1. Иргэний хууль (2013.04.05)³⁵²
2. Эрүүл гэр бүлийн суурь хууль (2001.04.09)³⁵³
3. Гэр бүлд ээлтэй нийгмийн орчныг бий болгохыг дэмжих тухай хууль (2001.12.14)³⁵⁴
4. Ганц бие эцэг, эхийн гэр бүлийг дэмжих тухай хууль (1989.04.01)³⁵⁵
5. Олон соёлт гэр бүлийг дэмжих тухай хууль (2008.03.21)³⁵⁶
6. Гэрлэлтийн зуучлалын бизнесийн удирдлагын тухай хууль (2007.12.14)³⁵⁷
7. Хүүхдийн тэтгэлгийн хэрэгжилтийг хангах, дэмжих тухай хууль (2014.03.24)³⁵⁸
8. Гэр бүлийн маргааны тухай хууль (1990.12.31)³⁵⁹

Гэр бүлийн харилцааг зохицуулж буй хууль тогтоомжийн ерөнхий мэдээлэл, зарим онцлог зохицуулалтыг авч үзлээ. Үүнд:

Эрүүл гэр бүлийн суурь хууль нь гэр бүлийн эрүүл аж төрөх, гэр бүлээ тогтвортой байлгах, хамгаалах, хөгжүүлэх, гэр бүлийн асуудлыг оновчтой шийдвэрлэх арга замыг бий болгох, гэр бүлийн эрүүл мэндийг сахин хамгаалах, эрүүл аж төрөх, хөгжүүлэхэд иргэний эрх, үүрэг, төр, нутгийн захиргааны байгууллагын хүлээх үүргийг тодорхойлсон бөгөөд 5 бүлэг, 37 зүйлтэй. Энэхүү хуульд гэрлэлт, цусан төрлийн холбоо, үрчлэлтээс бүрдсэн нийгмийн үндсэн нэгжийг гэр бүл гэж тодорхойлжээ. Энэ хуульд зааснаар Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн сайд холбогдох байгууллагын дарга нартай зөвшилцөн эрүүл гэр бүлийн үндсэн төлөвлөгөөг таван жил тутамд батлах бөгөөд төлөвлөгөөнд дараах асуудлыг хамруулдаг байна. Үүнд:

1. гэр бүлийг бэхжүүлэх, чадавхийг хөгжүүлэх замаар гэр бүлийн бие даах чадварыг дээшлүүлэх арга хэмжээ;
2. гэр бүлийн хамтын соёлыг бий болгох;
3. гэр бүлийн төрөл бүрийн хэрэгцээг хангах замаар эрүүл гэр бүлийг бий болгох;
4. гэр бүлийн ардчилсан харилцаа ба хүйсийн тэгш үүрэг оролцоо;
5. гэр бүлд ээлтэй нийгмийн орчинг бүрдүүлэх;
6. гэр бүлийн гишүүдийг өсгөх, тэжээх ачааллыг хөнгөвчлөх, гэр бүлийн салалтаас урьдчилан сэргийлэх замаар нийгмийн зардлыг бууруулах;
7. хямралд өртсөн гэр бүлүүдэд яаралтай тусламж үзүүлэх төлөвлөгөө;
8. өрхийн эрүүл мэндийг дэмжих замаар эрүүл нийгмийг бий болгох;
9. гэр бүлийг дэмжих бодлогыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон санхүүжилтийн арга хэмжээ;
10. ганц бие эцэг, эхийн өрхийн аж байдлыг дэмжих арга хэмжээ.

³⁵² https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=29453&lang=ENG

³⁵³ 건강가정기본법

³⁵⁴ 가족친화 사회환경의 조성 촉진에 관한 법률

³⁵⁵ 한부모가족지원법

³⁵⁶ 다문화가족지원법

³⁵⁷ 결혼중개업의 관리에 관한 법률

³⁵⁸ 양육비 이행확보 및 지원에 관한 법률

³⁵⁹ 가사소송법

Энэхүү таван жилийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг нэг жилээр гаргаж хэрэгжүүлэх бөгөөд хэрэгжилтийг хангах, хянах, хариуцлага тооцох талаарх зохицуулалтыг тусгасан.

Иргэний хууль энэ хуулийн 840 дүгээр зүйлээс шүүхийн журмаар гэр бүл цуцлах талаар, хүүхэд болон хүүхэд үрчлэлттэй холбоотой харилцаа болон эцэг эхийн үүрэг, эцэг эх байх эрхээ алдах, асран хамгаалагч зэрэг иргэний эрх зүйтэй холбоотой харилцааг зохицуулсан.

Гэр бүлд ээлтэй нийгмийн орчныг бий болгохыг дэмжих тухай хууль нь гэр бүлд ээлтэй нийгмийн орчныг бүрдүүлэх замаар иргэдийн амьдралын чанарыг дээшлүүлэх, нийгмийг хөгжүүлэх зорилготой бөгөөд 6 бүлэг, 25 зүйлтэй. Энэ хуульд зааснаар “Гэр бүлд ээлтэй нийгмийн орчин” гэж ажил болон гэр бүлийн амьдрал зохицож, хүүхэд өсгөн хүмүүжүүлэх, гэр бүлээ дэмжих үүрэг хариуцлагаа нийгэмд хуваалцаж болох орчныг хэлнэ. “Гэр бүлд ээлтэй ажлын байрны орчин” гэж ажилчид ажил, гэр бүлийн амьдралаа зохицон тэнцвэржүүлэх зорилгоор гэр бүлд ээлтэй тогтолцоог ажиллуулж буй ажлын байрны орчныг хэлнэ. “Гэр бүлд ээлтэй систем” гэдгийг дараах байдлаар тодорхойлжээ. Тухайлбал,

- Уян хатан ажлын систем: шаталсан тээврийн систем, зайнаас ажиллах систем, цагийн ажил гэх мэт.
- Хүүхэд төрүүлэх, өсгөн хүмүүжүүлэх, боловсролыг дэмжих тогтолцоо: Эхнэр, нөхрийн жирэмсний амралтын тогтолцоо, эцэг эхийн амралтын тогтолцоо, ажлын байран дахь хүүхэд асрах, хүүхдийн боловсролыг дэмжих хөтөлбөр гэх мэт.
- Хамааралтай гэр бүлийг дэмжих систем: эцэг эхийн асрамжийн үйлчилгээ, гэр бүлийн сувилахуйн амралтын систем гэх мэт.
- Ажилтныг дэмжих систем: Ажилчдын эрүүл мэнд, боловсрол, зөвлөгөө өгөх хөтөлбөр гэх мэт.
- Жендэрийн эрх тэгш байдал, гэр бүлийн яамны тушаалаар тогтоосон бусад системүүд.

Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн сайд гэр бүлд ээлтэй нийгмийн орчныг бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх асуудлаар холбогдох захиргааны төв байгууллагын дарга нартай зөвлөлдөж, таван жил тутамд гэр бүлд ээлтэй нийгмийн орчныг бүрдүүлэх үндсэн төлөвлөгөөг батлан хэрэгжүүлэхээр заасан. Энэхүү төлөвлөгөөг боловсруулсны дараа Үндэсний Ассамблейн харьяа Байнгын хороонд нэн даруй танилцуулж, энэ тухай холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагын дарга, орон нутгийн дарга нарт мэдэгддэг. Энэ хуулиар аж ахуйн нэгж, төрийн байгууллага, гэр бүлд ээлтэй тогтолцоог үлгэр жишээ байдлаар ажиллуулж байгааг баталгаажуулж гэрчилгээ олгох арга хэмжээг хэрэгжүүлэх бөгөөд үүнтэй холбоотой харилцааг энэ хуулиар зохицуулсан бөгөөд хяналт тавих, хариуцлага тооцох зохицуулалтыг тусгажээ.

Ганц бие эцэг, эхийн гэр бүлийг дэмжих тухай хууль нь өрх толгойлсон эцэг, эхийн гэр бүлийн тогтвортой үйл ажиллагааг хангах, бие даан амьдрахад нь дэмжлэг үзүүлэх замаар өрх толгойлсон эцэг, эхийн гэр бүлийн тогтвортой байдал, сайн сайхан байдлын дэмжих зорилготой бөгөөд 5 бүлэг, 31 зүйлтэй.

Өрх толгойлсон эцэг, эхийг боловсрол, хөдөлмөр эрхлэлт, жирэмслэлт, төрөлт, хүүхэд өсгөн хүмүүжүүлсэн гэх мэт аливаа хэлбэрээр ялгаварлан гадуурхахыг хориглох бөгөөд өрх толгойлсон эцэг, эхтэй гэр бүлийн эцэг, эх, хүүхэд нь өөртэйгөө холбоотой бодлого боловсруулах үйл явцад оролцох эрхтэй гэж заажээ.

Өрх толгойлсон эцэг, эхийн гэр бүлийн талаарх олон нийтийн ойлголт, мэдлэгийг нэмэгдүүлэх зорилгоор жил бүрийн тавдугаар сарын 10-ны өдрийг Өрх толгойлсон эцэг, эхийн өдөр болгон тэмдэглэхээр заажээ. Мөн ганц бие эцэг, эхийн гэр бүлийн бодлогын үндсэн төлөвлөгөөг Жендэрийн эрх тэгш байдал, гэр бүлийн сайд таван жил тутамд батлан хэрэгжүүлэхээр заасан.

Жендэрийн эрх тэгш байдал, гэр бүлийн сайд, холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагын дарга нар, хотын дарга нар жил бүр өрх толгойлсон эцэг, эхийн талаар хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө гаргах бөгөөд өмнөх оны хэрэгжилтийн төлөвлөгөөний дагуу хэрэгжүүлсэн үр дүн, биелэлтийг холбогдох захиргааны төв байгууллагын дарга, хотын засаг дарга жил бүр Жендэрийн эрх тэгш байдал, гэр бүлийн сайдад танилцуулахаар заажээ.

Мөн ганц бие эцэг, эх нь амьжиргааны, хүүхдийн боловсролыг дэмжих, хүүхдийн тэтгэмжийн зардалын болон халамжийн тэтгэмж авах хүсэлт гаргаж болно. Түүнчлэн Төрийн болон орон нутгийн засаг захиргаа нь өрх толгойлсон гэр бүлийн тогтвортой байдал, бие даасан байдлыг дэмжих зорилгоор дараах зээлийг олгож болно.

1. Бизнес эрхлэхэд шаардагдах хөрөнгө
2. Хүүхдийн боловсролын зардал
3. Эмнэлгийн зардал
4. Орон сууцны зардал
5. өрх толгойлсон гэр бүлийн халамжид шаардагдах бусад хөрөнгө.

Төрийн болон орон нутгийн засаг захиргаа нь өрх толгойлсон эцэг, эхийн гэр бүлд гэр бүлийг дэмжих дараах үйлчилгээг үзүүлдэг байна. Үүнд:

- Хүүхэд хүмүүжүүлэх, боловсролын үйлчилгээ;
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй, өндөр настан, архаг өвчтэй гэх мэт хүмүүсийг дэмжих үйлчилгээ;
- Хоол хийх, цэвэрлэх, угаалга хийх зэрэг ахуйн үйлчилгээ;
- Боловсрол, зөвлөгөө өгөх зэрэг гэр бүлийн харилцааг дэмжих үйлчилгээ;
- Хүлээн зөвшөөрүүлэх, хүүхдийн тэтгэлэг авах хүсэлтэд хууль зүйн зөвлөгөө өгөх, шүүхэд хандах зэрэг хууль зүйн туслалцааны үйлчилгээ;
- бусад үйлчилгээ.

Олон соёлт гэр бүлийг дэмжих тухай хууль нь олон соёлт гэр бүлийн гишүүдийн гэр бүлийн тогтвортой амьдралыг дэмжих, нийгмийн гишүүдийн үүрэг, хариуцлагаа биелүүлэх замаар тэдний амьдралын чанарыг сайжруулах, нийгэмд байр сууриа эзлэхэд нь хувь нэмэр оруулах зорилготой бөгөөд 17 зүйлтэй.

Ерөнхий сайдын эрхлэх асуудлын хүрээнд олон үндэстний гэр бүлийн бодлогын хороотой байх бөгөөд иргэдийн амьдралын чанарыг сайжруулах, олон үндэстний гэр бүлийн харилцааг зохицуулахад чиглэсэн чухал асуудлыг хэлэлцэж, зохицуулах үүрэгтэй.

Олон соёлт гэр бүлийг дэмжих олон үндэстний гэр бүлийн бодлогын үндсэн төлөвлөгөөг /цаашид “үндсэн төлөвлөгөө” гэх/-ийг Жендэрийн эрх тэгш байдал, гэр бүлийн сайд таван жил тутамд тогтооно. Төр, орон нутгийн засаг захиргаа нь олон соёлт гэр бүлийг нийгэмд ялгаварлан гадуурхах, соёл иргэншлийг хүлээн зөвшөөрөх, хүндэтгэх боломжийг олгохын тулд олон соёлт үзлийг сурталчлах зэрэг шаардлагатай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхээр заасан.

Гэрлэлтийн зуучлалын бизнесийн удирдлагын тухай хууль нь гэрлэлт зуучлалын үйл ажиллагааг зөв зохистой удирдан чиглүүлэх, гэрлэлтийг зуучлах үйл ажиллагаа эрхлэх, хэрэглэгчдийг хохирохоос урьдчилан сэргийлэх, хэрэглэгчдийг хамгаалах замаар гэрлэлтийн зөв соёлыг төлөвшүүлэх зорилготой бөгөөд 28 зүйлтэй. Гэрлэлт зуучлалын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг хувийн аж ахуй нэгж гүйцэтгэх бөгөөд энэ хуульд заасны дагуу зөвшөөрөл авч, үйл ажиллагаа явуулна.

Хүүхдийн тэтгэлгийн хэрэгжилтийг хангах, дэмжих тухай хууль³⁶⁰ нь насанд хүрээгүй хүүхэд өсгөн хүмүүжүүлээгүй эцэг, эхээс насанд хүрээгүй хүүхэд өсгөж буй эцэг, эх хүүхдийн тэтгэлэг авах боломжийг олгох, хүүхдийн тэтгэлэг барагдуулахад дэмжлэг үзүүлэх замаар насанд хүрээгүй хүүхдийг аюулгүй өсгө хүмүүжүүлэх орчныг бүрдүүлэх зорилготой, 4 бүлэг, 28 зүйлтэй.

Хүүхэд асрах зардал гэж Иргэний хуулийн 4 дүгээр зүйлд заасны дагуу насанд хүрээгүй хүүхдийг хамгаалах, хүмүүжүүлэхэд шаардагдах зардлыг хэлнэ.

Асран хамгаалагч/эцэг, эх гэж насанд хүрээгүй хүүхдийг шууд өсгөж буй эцэг, эхийг хэлнэ.

Хүүхдийн тэтгэлэг хариуцагч гэж насанд хүрээгүй хүүхдийг шууд өсгөж хүмүүжүүлээгүй, хүүхдийн тэтгэлэг төлөх үүрэг хүлээсэн эцэг, эхийг хэлнэ.

Энэхүү хууль нь дараах бүтэцтэй. Үүнд:

- Нэгдүгээр бүлэг- Ерөнхий зохицуулалт;
- Хоёрдугаар бүлэг- Хүүхдийн тэтгэмжийг хэрэгжүүлэх албаны чиг үүрэг;
- Гуравдугаар бүлэг- Хүүхдийн тэтгэлгийн хэрэгжилтийг хангахад дэмжлэг үзүүлэх;
- Дөрөвдүгээр бүлэг- Нэмэлт асуудал;
- Тавдугаар бүлэг- Хариуцлага буюу торгуулийн асуудлыг тус тус зохицуулсан.

Гэр бүлийн маргааны тухай хууль нь гэр бүлийн болон гэрлэлт цуцлалттай холбоотой асуудлаар эвлэрүүлэн зуучлах, арбитр, шүүхийн үйл ажиллагаа явуулах харилцааг зохицуулах бөгөөд 6 бүлэг, 73 зүйлтэй. Гэр бүлийн шүүх нь энэ хуулийн дагуу гэр бүлийн харилцаатай холбоотой аливаа маргааныг хянан шийдвэрлэнэ.

Гэр бүлийн асуудал хариуцсан төрийн байгууллага, бүтэц, зохион байгуулалт

Гэр бүлийн асуудлыг Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн яам хариуцна. Гэр бүлтэй холбоотой харилцааг зохицуулсан хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах чиг үүргийг дараах төрийн байгууллагууд хариуцан хэрэгжүүлж байна. Үүнд:

- Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн яам
- Солонгосын эрүүл гэр бүлийг дэмжих газар³⁶¹
- Хүүхдийн дэмжлэгийн агентлаг (양육비이행관리원)
- Олон соёлт гэр бүлийн бодлогын хороо

Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн яам (Ministry of Gender Equality and Family)

Тус яам нь эмэгтэйчүүдийн бодлогыг төлөвлөх, нэгтгэх, эмэгтэйчүүдийн эрхийг дэмжих, залуучуудын хүмүүжил, сайн сайхан байдал болон хамгаалалт, гэр бүл, олон соёлт гэр бүлийн бодлогыг бий болгох, зохицуулах, дэмжих, эмэгтэйчүүд, хүүхэд, залуучуудын хүчирхийлэлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг.

³⁶⁰ 양육비 이행확보 및 지원에 관한 법률

³⁶¹ <https://www.childsupport.or.kr/law1/S1T15C16/contents.do>

Солонгосын эрүүл гэр бүлийг дэмжих газар

Солонгосын эрүүл гэр бүлийг дэмжих газар нь анх 2004 онд байгуулагдсан бөгөөд 2015 оноос Жендэрийн эрх тэгш байдал, гэр бүлийн яамны харьяа агентлаг болж өөрчлөгдсөн. Гэр бүлийн амьдралын чанарыг сайжруулах, гэр бүлийн чадавхыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бодлогыг үр дүнтэй, системтэй хэрэгжүүлэх, гэр бүлийн эрүүл амьдралын хэв маягийг хадгалах, хөгжүүлэхэд үйл ажиллагаагаа чиглүүлэн ажилладаг. Тус агентлаг нь дарга түүний шууд удирдлагад удирдах зөвлөл, аудитын газар, ёс зүйн аудитын газар, харилцаа холбоо, хамтын ажиллагааны газар ажилладаг. Дэд даргын удирдлага дор менежмент, инновацын хэлтэс, гэр бүлийн үйлчилгээний мэргэжил дээшлүүлэх хэлтэс, гэр бүлийн олон янз байдлыг хүлээн зөвшөөрөхийг дэмжих төв болон хүүхдийн тусламжийн хэрэгжилтийн хэлтэс гэсэн бүтэцтэй ажилладаг.

Мөн тус агентлаг нь гэр бүлийн бодлого, үйлчилгээг системтэйгээр хүргэх зорилгоор Гэр бүлийн төв, Эрүүл гэр бүлийг дэмжих төв, Олон соёлт гэр бүлийг дэмжих төвүүдийг ажиллуулдаг.

Хүүхдийн дэмжлэгийн агентлаг (child support agency)

Хүүхдийн тэтгэлгийн хэрэгжилтийг хангах, дэмжих тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлд зааснаар төрөөс хүүхдийг өсгөн хүмүүжүүлэхэд эцэг, эхээс өгөх хүүхдийн тэтгэлгийн зардлын хэрэгжилтийг хангахад дэмжлэг үзүүлэх үүрэг бүхий Хүүхдийн дэмжлэгийн агентлагыг Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн яам байгуулж дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- Хүүхдийн тэтгэмжийн зардлын талаарх зөвлөгөө;
- Хүүхдийн тэтгэлэг хүсэх, хэрэгжилтийг баталгаажуулах эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх;
- Хүүхдийн тэтгэлгийн түр яаралтай тусламж үзүүлэх;
- Гэрээ, шүүхийн шийдвэрээр тогтоосон хүүхдийн тэтгэлгийн нэхэмжлэлийг цуглуулах, хүүхдийн тэтгэлгийг асран хамгаалагчид нь шилжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх;
- Хүүхдийн тэтгэлэг төлөх үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлага;
- Хүүхдийн тэтгэлгийн хэрэгжилтийг сайжруулах талаарх системийн судалгаа;
- Хүүхдийн тэтгэлгийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон боловсрол олгох;
- Хүүхдийн тэтгэлгийн өрийн гүйцэтгэлийг хангахад шаардлагатай бусад асуудал.

Мөн хүүхдийн тэтгэмжийн хэрэгжилтийг шалгах алба байх бөгөөд дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

1. Хүүхдийн мөнгөн тэтгэмжийн хэрэгжилтийг хангах тогтолцоог бий болгох, сайжруулахтай холбоотой асуудлууд;
2. Хүүхдийн тэтгэлэг төлөх үүргээ биелүүлээгүй этгээдэд ногдуулах хариуцлагын тухай асуудал;
3. Холбогдох захиргааны болон олон нийтийн байгууллагуудтай хамтран ажиллахтай холбоотой асуудал;
4. Хүүхдийн тэтгэлгийн удирдамж бэлтгэхтэй холбоотой асуудал;
5. Хүүхдийн тэтгэлгийн хэрэгжилтийг хангахтай холбоотой асуудлууд.

Хороо нь дарга, олон тооны бус 14 гишүүнээс бүрдэх бөгөөд дарга нь Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн яамны дэд сайд байна. Орон тооны бус гишүүдээр төрийн албаны ахлах зэрэгт хамаарах төрийн захиргааны албан тушаалын 1-3 дугаар түвшний албан хаагч, шүүхийн захиргаанаас томилсон шүүгч, өрх толгойлсон гэр бүлтэй холбоотой

бодлогыг дэмжих, эсвэл хүүхдийн тэтгэлэг авахад дэмжлэг үзүүлэх талаар мэдлэг, дадлага туршлагатай хүмүүсээс сонгож даргын тушаалаар томилогдсон хүмүүс байна.

Олон соёлт гэр бүлийн бодлогын хороо

Солонгос улсын хувьд гадаадын иргэнтэй гэр бүл болох явдал түгээмэл байдаг. Гадаадын иргэнтэй гэр бүл болсон хүмүүсийг дэмжих хүрээнд олон соёлт гэр бүлийг дэмжих тухай хуулийг 2011 онд баталсан. Энэ хуульд зааснаар олон соёлт гэр бүл гэж:

- Цагаач иргэдээс бүрдсэн гэр бүл ба Харьяатын тухай хуулийн дагуу Солонгос улсын иргэншилтэй болсон хүн;
- Харьяатын тухай хуульд заасны дагуу Солонгос иргэншилтэй болсон хүн болон Солонгос иргэншилтэй болсон хүмүүсээс бүрдсэн гэр бүлийг хэлнэ.

Тус улсад олон соёлт гэр бүлийн тоо нэмэгдэж байгаа тул төрөөс тэдэнд чиглэсэн арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх чиг үүргийг Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн яам хариуцан зохион байгуулдаг. Энэ хүрээнд тус яамны сайд олон соёлт гэр бүлийг дэмжих бодлогын үндсэн төлөвлөгөөг таван жил тутам батлах ёстой. Яам холбогдох захиргааны байгууллагууд болон Олон соёлт гэр бүлийн бодлогын хороотой хэлэлцэн эцэслэн боловсруулж Үндэсний Ассамблейн холбогдох байнгын хороонд тайлагнана.

Олон соёлт гэр бүлийн амьдралын чанарыг сайжруулах, тэдэнтэй холбоотой асуудлыг хэлэлцэх, зохицуулах чиг үүрэг бүхий **Олон соёлт гэр бүлийн бодлогын хороо** ажиллах бөгөөд Ерөнхий сайдын харьяанд ажиллана. Хороо нь дарга, 20 гишүүнээс бүрдэх бөгөөд дарга нь Ерөнхий сайд байна. Хороо нь дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- Олон соёлт гэр бүлийг дэмжих бодлогын үндсэн төлөвлөгөөг батлуулах, сурталчлахтай холбоотой асуудал;
- Төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг шалгах, үнэлэхтэй холбоотой асуудал;
- Олон соёлт гэр бүлтэй холбоотой судалгаа, дүн шинжилгээ хийх асуудал;
- Олон соёлт гэр бүлийг дэмжихтэй холбоотой хэрэгжүүлж буй төслүүдийн уялдаа холбоо, хамтын ажиллагаатай холбоотой асуудал;
- Олон соёлт гэр бүлтэй холбоотой бусад орнуудын хамтын ажиллагаатай холбоотой асуудал;
- Олон соёлт гэр бүлийн нийгмийн интеграчлал гэх мэт.

Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн яам олон соёлт гэр бүлийн өнөөгийн байдал, нөхцөл байдлыг тогтоох, бодлого боловсруулахад ашиглах зорилгоор олон соёлт гэр бүлийн судалгааг гурван жил тутамд нэг удаа хийнэ. Орон нутгийн засаг захиргааны бүх шатны байгууллага нь Солонгост амьдрахад нь шаардлагатай анхан шатны мэдээлэл өгөх, нийгэмд дасан зохицоход туслах, ажил мэргэжлээр хангах ажлыг зохион байгуулна. Мөн Солонгос хэлний боловсрол эзэмшихэд шаардлагатай дэмжлэгийг үзүүлэх ёстой. Олон соёлт гэр бүлийг дэмжих хүрээнд хорооноос шаардлагатай бүх төрлийн мэдээллийг олж авах, гадаадын иргэдэд зориулсан үйлчилгээний талаарх мэдээллийг олон хэл дээр ашиглах боломжтой цахим хуудсыг ажиллуулдаг.

Мөн олон соёлт гэр бүлийг дэмжих төв байдаг бөгөөд олон соёлт гэр бүлийг тус улсад тогтвор суурьшилтай, аз жаргалтай амьдрахад туслах цогц үйлчилгээг үнэ төлбөргүй үзүүлдэг. Одоогийн байдлаар мянга гаруй ийм төв үйлчилгээ үзүүлж байна. Эдгээр дэмжлэгийн төвүүд нь засаг захиргааны нэгжийн удирдлагын хүрээнд үйл ажиллагаа явуулах бөгөөд дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- Олон соёлт гэр бүлд боловсрол, зөвлөгөө өгөх зэрэг дэмжлэг үзүүлэх төсөл хэрэгжүүлэх;
- Гэрлэлтийн цагаачдад зориулсан Солонгос хэлний боловсрол олгох. Энэ нь Солонгос хүнтэй гэр бүл болсон гадаадын иргэдийг ойлгоно.
- Олон соёлт гэр бүлийг дэмжих үйлчилгээг сурталчлах, мэдээлэл өгөх;
- Олон соёлт гэр бүлийг дэмжихтэй холбоотой байгууллага болон үйлчилгээний уялдаа холбоог хангах;
- Ажлын байраар хангах, ажилд зуучлах;
- Олон соёлт гэр бүлд зориулсан орчуулга, түүнийг дэмжих;
- Хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, хохирогчид дэмжлэг үзүүлэх;
- Олон соёлт гэр бүлийг дэмжихэд шаардлагатай бусад асуудал.

Гэр бүл цуцлалт, салалтын шалтгаан, нөхцөл байдал, хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ

БНСУ-ын хувьд гэрлэлтийн тоо жил бүр эрс буурч байгаа улсын нэг юм. 2011 онд гэрлэсэн хүний тоо 329 мянга байсан бол 2021 онд 192 мянга болж, арван жилийн хугацаанд 200 мянга буюу 58 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна. Гэрлэлтийн тоо 60-аас доош насны бүх насны бүлгүүдэд буурч, эрэгтэйчүүдийн 30-аас дээш насныхан (-10.3%), эмэгтэйчүүд 20-оос дээш насныхан (-14.4%) буурсан үзүүлэлттэй байна. 1000 хүнд ногдох гэрлэлтийн тоо буюу гэрлэлтийн түвшин 2020 онтой харьцуулахад 3.8 болж, өмнөх оноос 0.4 нэгжээр буурч, түүхэн доод үзүүлэлт буюу 1970 оноос хойших хамгийн доод үзүүлэлт болжээ. Солонгосын статистикийн газрын Хүн амын чиг хандлагын хэлтсийн мэдээлснээр сүүлийн жилүүдэд гэрлэлтийн тоо их хэмжээгээр буурч байгаа нь 30-аас дээш насны хүн амын тоо буурч, гэрлэлтийн насны ангилалд өөрчлөлт орсонтой холбоотой гэж тайлбарлажээ. Мөн ковид 19 цар тахал ч нөлөөлсөн гэжээ.

Хүснэгт 4. Гэрлэлтийн тоо (сүүлийн арван жил, мянгаар)³⁶²

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Гэрлэлтийн тоо	327.1	322.8	305.5	302.8	284.5	264.5	256.7	239.2	213.5	192.5
Өсөлт бууралт	-0.6	-1.3	-5.4	-0.9	-6.0	-7.0	-2.9	-6.8	-10.7	-9.8

Тус улсын хувьд гадаад эмэгтэйтэй гэрлэх нь түгээмэл байдаг бөгөөд 2021 онд ковид-19 цар тахлын нөлөөгөөр дотоодын төдийгүй гадаадын иргэнтэй гэрлэсэн хүний тоо өмнөх оныхоос 13100 буюу 14.6 хувиар буурчээ.

Шинээр гэр бүлээ бүртгүүлж буй хүний тоо буурахаас гадна оройтож гэрлэх хандлага нэмэгдэж байна. Судалгаагаар анхны гэрлэлтийн дундаж нас өнгөрсөн онд эрэгтэйчүүдийнх 33.4, эмэгтэйчүүдийнх 31.1 нас болж өмнөх онтой харьцуулахад 0.1-0.3 жилээр өссөн бөгөөд 10 жилийн өмнөхтэй харьцуулахад эрэгтэйчүүд 1.5, эмэгтэйчүүд 1.9 жилээр өссөн байна.

Гэрлэлт цуцлалтын нөхцөл байдал

Нийгэм, эдийн засгийн нөлөө, улс орны эдийн засгийн хөгжил, амьжиргааны түвшин, хүн амын амьдрах зардлын өсөлт зэрэг олон шалтгааны улмаас гэр бүл салах буюу гэрлэлтээ цуцлуулах тохиолдол солонгос улсад төдийгүй дэлхий нийтэд түгээмэл ажиглагдаж байна.

³⁶² <https://m.segye.com/view/20220317517113> , <https://www.news1.kr/articles/?3575671>

Солонгос улсын хувьд шинээр гэр бүлээ бүртгүүлж буй хүний тоо буурахын зэрэгцээ гэр бүл салалтын тоо ч нэмэгдэх хандлагатай байгаа бөгөөд сүүлийн хоёр жил бууралттай үзүүлэлттэй байна.

Хүснэгт 5. Гэр бүл салалтын тоо (сүүлийн 10 жилийн байдлаар, мянгаар)³⁶³

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Гэр бүл салалтын тоо (мян)	114.3	115.3	115.5	109.2	107.3	106.0	108.7	110.8	107.0	102.0
Өсөлт бууралт	0.0	1.0	0.2	-6.4	-1.8	-1.3	2.7	2.1	-3.0	-4.2
Жилийн өөрчлөлт (%)	0.0	0.9	0.2	-5.5	-1.7	-1.2	2.5	2.0	-2.9	-4.0

2021 оны байдлаар гэр бүл салалтын тоо 102.000 болж өмнөх оноос (-5,000 тохиолдол) 4,5%-аар буурсан байна. 2021 оны гэр бүл салалттай холбоотой зарим статистик үзүүлэлтийг 2020 онтой харуулбал:

- гэр бүл салалтын тоо (1000 хүн амд ногдох гэр бүл салалтын тоо) 2,0 болж, өмнөх оноос 0,1-ээр буурсан.
- Гэр бүл салалтын хувь (гэрлэсэн 1000 хүнд ногдох салалтын тоо) 4.2 болж, өмнөх оноос 0.2-оор буурсан.
- Гэр бүл салалтын дундаж нас эрэгтэйчүүдийнх 50.1 нас, эмэгтэйчүүдийнх 46.8 нас байгаа нь өмнөх онохоос эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн хувьд 0.8 жилээр өссөн байна.
- Насаар байдлаар гэр бүл салалтын байдлыг авч үзвэл (тухайн насны 1000 хүнд ногдох гэр бүл салалтын тоо) 40 орчим насны эрэгтэйчүүдэд 7.4 тохиолдол, 40-өөс дээш насны эмэгтэйчүүдэд 7.8 тохиолдол тус тус хамгийн өндөр байна.
- Гэрлэлтийн үргэлжлэх хугацаа 0-4 жил байгаа нь нийт гэрлэлт цуцлалтын 18.8%-ийг эзэлж байгаа бол 30 ба түүнээс дээш жил 17.6%, 5-9 жил 17.1%-ийг эзэлж байна.

Иргэний хуулийн 840 дүгээр зүйлд³⁶⁴ гэр бүлийн хэн нэг нь дараах тохиолдолд гэр бүлийн шүүхэд хандан гэрлэлтээ цуцлуулахаар хүсэлт гаргах эрхтэй гэж заасан. Үүнд:

1. Эхнэр, нөхрийн хэн нэг нь үнэнч бус үйлдэл буюу хуурсан тохиолдолд;
2. Эхнэр, нөхөр нь нөгөө талаа хаяж явсан тохиолдолд;
3. Таны хань, эсвэл удам угсаатан тань танд шударга бус хандсан тохиолдолд;
4. Удам угсаа залгамжлагчдаа шударга бус хандсан тохиолдолд;
5. Эхнэр, нөхрийн амь нас, үхэл нь гурван жилээс дээш хугацаагаар тодорхойгүй байгаа тохиолдолд;
6. Гэрлэлтийг үргэлжлүүлэхэд хүндрэл учруулж буй бусад ноцтой шалтгаанууд байгаа тохиолдолд.

Үнэнч бус буюу хуурсан тохиолдолд Иргэний хуулийн 841 дүгээр зүйлд зааснаар эхнэр, нөхрөө хуурсаныг мэдсэн өдрөөс хойш 6 сар, хуурсан өдрөөс хойш 2 жил өнгөрсөн бол хууран мэхэлсэн үндэслэлээр гэрлэлт цуцлуулах өргөдөл гаргаж болохгүй. Мөн хэрэв эхнэр, нөхөр нь хууран мэхлэхийг зөвшөөрсөн эсхүл дараа нь уучилсан бол мөн хүсэлт гаргах боломжгүй болно.

Эд хөрөнгийн маргаан: Хосууд гэрлэлтээ цуцлуулахдаа гэрлэлтийн хугацаанд хамтран олж авсан эд хөрөнгийг Иргэний хуулийн 843 болон Гэр бүлийн маргааны тухай хуулийн 2 болон 36 дугаар зүйлд зааснаар өмч хуваахыг шаардах эрхтэй. Хосууд

³⁶³ https://kostat.go.kr/portal/korea/kor_nw/1/1/index.board?bmode=read&aSeq=417326

³⁶⁴ <https://law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EB%AF%BC%EB%B2%95/%EC%A0%9C840%EC%A1%B0>

гэрлэлтээ цуцлуулснаар гэрлэлт цуцлагдсан өдрөөс хойш хоёр жилийн өнгөрвөл эд хөрөнгө хуваахыг шаардах эрх дуусгавар болно.

Шүүхээр гэрлэлтээ цуцлуулсан тохиолдолд гэрлэлт цуцлуулах хүсэлтийн хамт эд хөрөнгө хуваах хүсэлтээ гаргах нь түгээмэл байдаг тул эд хөрөнгө хуваах нэхэмжлэлийн эрх дуусгавар болох эрсдэл бага байдаг байна. Харин гэрээгээр гэрлэлтээ цуцлуулсан тохиолдолд эд хөрөнгө хуваах талаар тохиролцолгүй гэрлэлтээ цуцлуулах тохиолдолд гэрлэлт цуцлуулсан өдрөөс хойш хоёр жилийн дотор эд хөрөнгө хуваахыг шаардаж болно.

Гэрлэлт цуцлуулах хүсэлтийг хүлээн авсан шүүгч гэр бүлийн эд хөрөнгийн жагсаалт гаргаж өгөхийг шаардах бөгөөд түүнийг хэрхэн олж авсан, хэн хэнд, хэрхэн хуваарилахыг шүүхээр шийдвэрлэдэг.

Хүүхдийн тэтгэлэг авах, хяналт тавих, хариуцлага

Аливаа гэр бүл нь хүүхэд өсгөн хүмүүжүүлэхэд шаардагдах зардлыг эхнэр, нөхөр хоёулаа хамтран хариуцдаг хэдий ч гэрлэлт цуцалсан тохиолдолд асран хамгаалагч нь нөгөө талдаа ногдох хэмжээний хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулж болох ба тэтгэлэг гаргуулах хугацаа насанд хүрэх (19 нас) хүртэл байх бөгөөд эцэг, эхийн санхүүгийн байдал болон бусад нөхцөл байдлыг харгалзан хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээг тогтоодог. Хүүхдийн тэтгэлгийг гэр бүл цуцлах үед хосууд тохиролцоогоор тогтоож болох бөгөөд хэрэв тохиролцоонд хүрээгүй бол шүүхэд хүсэлт гаргана.³⁶⁵

Хүүхдийн тэтгэлэгтэй холбоотой асуудлыг Хүүхдийн дэмжлэгийн агентлаг насанд хүрээгүй хүүхдэд хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах, түүний хэрэгжилтэд хяналт тавих, биелүүлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэх ажлыг хариуцна.³⁶⁶

Гэр бүлийн шүүхээс гэрлэлт цуцалж байгаа тохиолдолд хүүхдийн тэтгэлгийг тогтоохдоо эд хөрөнгийн жагсаалт гаргуулах бөгөөд хариуцагч талын бусад нөхцөл байдал (их хэмжээний тусгай зардал буюу эмчилгээний зардал)-ыг харгалзан тогтоодог. Анх 2012 онд хүүхдийн тэтгэмжийн хэмжээг тооцох жишиг хүснэгтийг баталж байсан бөгөөд үүнээс хойш 4 удаа шинэчилсэн байна.

Сөүл хотын гэр бүлийн шүүхийн дэргэд хүүхдийн тэтгэлгийн байнгын бус хороо ажилладаг ба үүнийг хүүхдийн тэтгэлгийн тооцооны стандарт судалгааны төв болгон өөрчлөн байгуулжээ. Хүүхдийн тэтгэлгийн жишиг хэмжээг тооцоо судалгаа, иргэдийн санал хүсэлт болон нийгэм эдийн засгийн байдал, инфляцын түвшин, эцэг, эхийн орлогын түвшинтэй уялдуулан хүүхдийн тэтгэмжийг тооцох стандартыг шинэчилсэн байна. Тухайлбал, 2021 оны 12 дугаар сарын 22-нд хүүхдийн тэтгэмжийн хэмжээг тооцох жишгийг баталсан бөгөөд 2022 оны 3 дугаар сарын 1-ээс эхлэн дагаж мөрдөж байна.

Хүснэгт 6. Хүүхдийн тэтгэмж тооцох шалгуур (воноор)³⁶⁷

Орлого/ нас	0-2 нас	05-3-р нас	08-6-р нас	11-9-р нас	14-12-р нас	15-18 нас
0-1.99 сая	621	631	648	667	679	703
2.00-2.99 сая	752	759	767	782	790	957
3.00-3.99 сая	945	949	959	988	998	1.227
4.00-4.99 сая	1.098	1.113	1.140	1.163	1.280	1.402
5.00-5.99 сая	1.245	1.266	1.292	1.318	1.423	1.604
6.00-6.99 сая	1.401	1.422	1.479	1.494	1.598	1.794

³⁶⁵ <https://www.easylaw.go.kr/CSP/CnpCIsMain.laf?csmSeq=233&ccfNo=5&cciNo=3&cnpCIsNo=1>

³⁶⁶ 양육비 이행확보 및 지원에 관한 법률-Хүүхдийн тэтгэмжийн биелэлтийг хангах, дэмжих тухай хууль

³⁶⁷ <https://www.easylaw.go.kr/CSP/CnpCIsMain.laf?csmSeq=233&ccfNo=5&cciNo=3&cnpCIsNo=1>

7.00-7.99 сая	1.582	1.598	1.614	1.63	1.711	1.944
8.00-8.99 сая	1.789	1.807	1.85	1.887	1.984	2.163
9.00-9.99 сая	1.997	2.017	2.065	2.137	2.159	2.266
10.00-10.19 сая	2.095	2.116	2.137	2.180	2.223	2.540
10.2 саяаас дээш	2.207	2.245	2.312	2.405	2.476	2.883

Тайлбар. Хүүхдийн тэтгэмж тооцох дээд, доод хязгаар болон дундаж хэмжээг баталсан бөгөөд дээрх хүснэгтэд дундаж хэмжээг харуулсан болно.

Хүүхдийн тэтгэлгийг нэг удаа бөөнд нь эсхүл хэсэгчлэн төлж болох бөгөөд бэлэн мөнгөөр эсхүл үл хөдлөх хөрөнгөөр төлөх боломжтой байдаг.

Хүүхдийн тэтгэлгийг өөрчлөх дараах тохиолдол байдаг. Үүнд:

- Нөхцөл байдал өөрчлөгдөх-хүүхдийн тэтгэмжийн асуудлыг шийдвэрлэсний дараа нөхцөл байдал өөрчлөгдсөн бол талууд тохиролцож болох бөгөөд хэрэв тохиролцоогүй бол шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж хүүхдийн тэтгэлгийг өөрчилж болно.
- Ажилгүйдэл, дампуурал болон бусад нөхцөл байдлын улмаас эдийн засгийн байдал хүндэрсэн тохиолдолд хүүхдийн тэтгэлгийг бууруулах хүсэлт гаргаж болно.
- Хүүхдийн хэрэглээний зардал өссөн, эсхүл хүүхэд дээд сургуульд элсэх үед сургалтын төлбөр нэмэгдсэн тохиолдолд хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээг нэмэгдүүлэхийг шаардаж болно.

Ганц бие эцэг, эх нь хүүхдийн тэтгэлгийг хэрэгжүүлэх эрхийг баталгаажуулах, тухайлбал, хүүхдээ хүлээн зөвшөөрөх, хүүхдийн тэтгэлгийн нэхэмжлэл гаргахаар итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийн хүсэлт гаргуулахаар хууль зүйн дэмжлэг хүсэж өргөдөл гаргаж болно. Хэрэв хүүхдийн тэтгэлэг төлөгч нь тохиролцсон эсвэл шүүхийн шийдвэрээр хүүхдийн тэтгэлэг төлөгчөөс тэтгэмжээ аваагүй бол агентлагын даргад өргөдөл гаргаж болно. Хэрэв Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн сайд шаардлагатай гэж үзвэл засаг захиргааны нэгжийн даргаас хүүхдийн тэтгэлэг төлөгчийн иргэний үнэмлэх, түүний баталгаажуулсан хуулбар хүсэх, авах, эсхүл Ерөнхийлөгчийн зарлигаар тогтоосон журмын дагуу хүүхдийн тэтгэлэг төлөгчийн ажлын байрны талаарх мэдээллийг эрх бүхий байгууллагаас хүсэж болно. Үндэслэл бүхий шалтгаан байхгүй бол энэхүү хүсэлтийг авсан холбогдох байгууллагын дарга уг шаардлагыг заавал биелүүлнэ.

Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн яамны сайд хүүхдийн тэтгэлэг төлөх чадварыг баталгаажуулах, шалгах зорилгоор шаардлагатай бичиг баримт, орлого, эд хөрөнгө, татвар, даатгал, иргэний харьяалал гэх мэт мэдээлэл өгөхийг холбогдох байгууллагаас хүсэх, мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах үүрэг бүхий ажилтныг томилж ажиллуулна. Ингэснээр хүүхдийн тэтгэлгийг тэтгэлэг хариуцагчаас албадан гаргуулж болох бөгөөд албадан гүйцэтгэх гэж нөгөө тал үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд төрийн эрх мэдлийг албадан гүйцэтгэхийг хэлнэ. Тухайлбал, дараах **албадлагын арга хэмжээг** авч хэрэгжүүлдэг. Үүнд:

- хүүхдийн тэтгэлэг хариуцагч хүүхдийн тэтгэлэгээ төлөөгүй тохиолдолд асран хамгаалагч нь хүүхдийн тэтгэлэг төлөхийн тулд хариуцагчийн үл хөдлөх хөрөнгийг албадан худалдан борлуулж болно.
- Хүүхдийн тэтгэлэг төлөх үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд Жендэрийн эрх тэгш байдал, гэр бүлийн сайд энэ тухай Үндэсний татварын албанд мэдэгдэнэ. Ингэснээр үндэсний болон орон нутгийн татварын буцаан олголтын хүлээгдэж буй дүнг хураан авах хүсэлт гаргаж болно. Өөрөөр хэлбэл, татварын буцаан олголтын дүнгээс төлөгдөөгүй хүүхдийн тэтгэлгийг хасч олгоно.

- Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн сайд шаардлагатай бол хүүхдийн тэтгэлэг хариуцагч үүргээ биелүүлээгүй буюу тэтгэлэг төлөөгүй тухай мэдээллийг зээлийн зөрчлийн мэдээлэлд оруулах хүсэлт гаргаж болно. Энэ тохиолдолд зээлийн мэдээллийн байгууллага хугацаа хэтэрсэн өрийн талаарх мэдээллийг мэдээллийн санд оруулах бөгөөд энэ тухай тэтгэлэг хариуцагчид урьдчилан мэдэгдэнэ.
- Жолоочийн үнэмлэхийг түдгэлзүүлэх тухай хүсэлт. Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн сайд тэтгэлэг хариуцагч нь үүргээ биелүүлээгүй бол жолооны эрхийг түдгэлзүүлэх тухай хүсэлтийг цагдаагийн байгууллагад гаргаж болно. Хэрэв хүсэлт гаргасны дараа хүүхдийн тэтгэлэг хариуцагч тэтгэлгийг бүрэн төлсөн тохиолдолд тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийг түдгэлзүүлэх хүсэлтээ хойшлуулна.

Дээрх албадлагын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх хооронд хүүхдийн тэтгэлгийн зогсоохгүй байх арга хэмжээг хэрэгжүүлэх бөгөөд үүнийг хүүхдийн тэтгэлэгт түр зуурын дэмжлэг үзүүлэх гэж нэрлэдэг. Хүүхдийн тэтгэлэг төлөгч нь үүргээ биелүүлээгүй, хүүхдийн тэтгэлэг эрсдэлд орох эсвэл эрсдэлд орсон бол хүүхдэд зориулсан **түр тэтгэлэг буюу яаралтай тусламжийг** агентлагын даргад хүсэлт гаргаж болно. Хүсэлт хүлээн авсан агентлагын дарга холбогдох хууль тогтоомжид заасны дагуу шийдвэрлэх бөгөөд тэтгэмжийн хугацаа 6 сараас хэтрэхгүй байхаар тогтоох бөгөөд хүүхдийн сайн сайхны төлөө 3 сараар сунгаж болно. Хүүхдийн тэтгэлэг хариуцагч нь хүүхдийн тэтгэлэг төлсөн тохиолдолд яаралтай тусламжийг нэн даруй зогсооно. Харин газрын дарга нь яаралтай тусламжийн хүрээнд төлөгдсөн тэтгэмжийг тэтгэлэг хариуцагчаас нөхөн төлүүлэх буюу шаардах эрхийг эдэлнэ.

Гэхдээ хүүхдийн тэтгэлэг авагч нь Амьжиргааг хамгаалах үндэсний хууль болон Яаралтай тусламжийн тухай хуулийн дагуу тэтгэмж авч байгаа бол хүүхдийн тэтгэлгийн түр зуурын дэмжлэгийг үзүүлэхгүй.

Агентлагын дарга нь хүүхдийн тэтгэлэг хариуцагчаас төлсөн дүнг бүхэлд нь эсхүл хэсэгчлэн гаргуулж авах ба хэрэв биелүүлэхгүй бол Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн сайдын зөвшөөрлөөр улсын татварын өр барагдуулах жишгийн дагуу гаргуулан авна. Хүүхдийн тэтгэлэг хариуцагч хүүхдийн тэтгэлгийг төлсөн тохиолдолд түр зуурын тусламжийг нэн даруй зогсооно.

Гэр бүлийн маргааны тухай хуульд зааснаар гэр бүлийн шүүхээс хүүхдийн тэтгэлгийг ердийн журмаар төлөх тохиолдолд тэтгэлэг хариуцагчаас түүний гүйцэтгэлийг хангуулах зорилгоор үндэслэл бүхий баталгаа гаргаж өгөхийг даалгаж болно. Хэрэв барьцаа хөрөнгө гаргах шаардлагатай хугацаанд барьцааг гаргаж чадаагүй бол гэр бүлийн шүүх хүүхдийн тэтгэлгийг бүхэлд нь эсхүл хэсэгчлэн төлөх шийдвэр гаргаж болно.

Хүүхдийн тэтгэлгийн хэрэгжилтийг хангах, дэмжих тухай хуулийн 27 дугаар зүйлд зааснаар дараах **торгууль ногдуулна**. Тухайлбал,

- Санхүүгийн мэдээлэл ашигласан, задруулсан этгээдийг 5 жилээс илүүгүй хугацаагаар хорих, эсхүл 50 сая воноос хэтрэхгүй торгох ял шийтгэнэ.
- Дараах заалтын аль нэгийг зөрчсөн этгээдийг нэг жилээс илүүгүй хугацаагаар хорих, 10 сая воноос хэтрэхгүй торгох ял шийтгэнэ. Үүнд:
 - o Ажил үүргээ гүйцэтгэж байхдаа олж мэдсэн нууц мэдээллийг задруулсан;
 - o Цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээг авсан хэдий ч үндэслэлгүйгээр хүүхдийн тэтгэлэг төлөх үүргээ биелүүлээгүй.
- Хүүхдийн тэтгэлэг төлөх үүрэгтээ хайхрамжгүй хандсан тохиолдолд 3 сая воноос илүүгүй торгууль ногдуулна.

НИДЕРЛАНД УЛС

Дэлхийн хөгжингүй орнуудын нэгд зүй ёсоор орох Нидерланд улсад гэр бүлийн харилцааны асуудал, тэр дундаа гэр бүл цуцлалтаас үүдэх хохирлыг бууруулах үүднээс, ихэнх тохиолдолд хохирч үлддэг хүүхэд, эмэгтэйчүүдийг хамгаалсан, сэргийлсэн хууль, дүрэм журмуудыг батлан хэрэгжүүлдэг байна. Тус улсад 2020 онд 28.965 гэр бүл салахын сацуу 2837 хос хамтын амьдралдаа (гэрлэлтээс гадна) цэг тавьсан байна. Энэ нь 1000 гэрлэлт тутмаас 8.6 нь салсан гэсэн үг юм. Харин гэр бүлээ цуцлах хүртэлх хамтын амьдралын дундаж хугацаа нь 14.9 жил байгаа бөгөөд энэ нь өмнөх жилүүдтэй харьцуулахад нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна. Гэр бүлээ цуцлуулж буй эрэгтэйчүүдийн дундаж нас 47.8, харин эмэгтэйчүүдийн хувьд 44.5 байна.³⁶⁸ Гэр бүл салахад нөлөөлж буй шалтгаан нөхцөлүүдэд, харилцаа муудсаар даамжрах, үнэнч бус байх, хүүхэдтэй болох эсэх дээр санал зөрөх, санхүүгийн хүндрэл, ажил эрхлэх болон гэр ахуйн ажлын хуваарилалт хийгээд аливаа зүйлд донтох зэрэг орж байна.³⁶⁹

Гэр бүл цуцлалтын асуудлыг Аюулгүй байдал, Хууль зүйн яам (Ministry of Security and Justice)³⁷⁰ хариуцаж байна. Гэр бүлээ цуцлуулахаар шийдвэрлэсэн тохиолдолд дундаасаа хүүхэдтэй бол хүүхдээ асран хамгаалах эрх, хүүхдийн тэтгэмж, шаардлагатай тохиолдолд эхнэр, нөхөр хэн нэгэндээ төлөх амьжиргааны тэтгэмж, хамтын тэтгэвэр, өмч хөрөнгөө хуваах зэрэг асуудлуудыг тохиролцон, гэрээ байгуулдаг байна. Гэр бүл цуцалсны дараа хүүхдийг хохироохгүйн үүднээс эцэг, эхчүүд хамтдаа “Хүүхдээ асрах эцэг, эхийн төлөвлөгөө”-г боловсруулан, батлуулдаг байна. Тус төлөвлөгөөнд эцэг, эхийн хүлээх үүрэг хариуцлага, тэтгэмжийн хэмжээ зэргийг нарийвчлан тогтооно. Хүүхдийн тэтгэмжийг тухайн хүүхэд 21 нас хүртэл төлдөг байна. Түүнчлэн тодорхой шалтгааны улмаас ажил эрхэлдэггүй, тогтсон орлогогүй болон орлого нь амьжиргаанд нь хүрэлцдэггүй өмнөх эхнэр эсхүл нөхөртөө амьжиргааны тэтгэмж төлдөг байна. Эдгээр тэтгэмжийн дүнг жил бүр Аюулгүй байдал, Хууль зүйн сайд хэрэглээний үнийн индекстэй харьцуулан шинэчлэн тогтоож, мөрдүүлнэ. Хуулийн дагуу тэтгэмж төлөх үүрэг хүлээсэн этгээд нь тэтгэмжийг хуульд заасан хугацаа, нөхцөлийн дагуу төлөх бөгөөд хугацаа хэтэрсэн, зайлсхийсэн зэрэг тохиолдолд Үндэсний Тэтгэмж хураан, олгох агентлаг эрх, үүргийнхээ хүрээнд Аюулгүй байдал, Хууль зүйн яамны Хүүхэд хамгаалах алба (Child Protection Board) болон Иргэний бүртгэлийн газар (Netherlands Civil Registration)-тай хамтран ажиллаж, тэтгэмжийг төлүүлдэг байна.

2018 онд хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр хосууд гэр бүлээ батлуулахдаа гэрлэлтийн гэрээ байгуулах бөгөөд тус гэрээнд тодорхой хөрөнгийг (тухайлбал орон сууц гэх мэт) дундын хөрөнгө болгон, харин гэрлэлтээс өмнөх болон бусад хөрөнгийг бий болгосон хүний хувийн хөрөнгөд тооцох зохицуулалт хийсэн байна. Өр зээлийн тухайд мөн хамтдаа өр зээл аваагүй, хэн нэг нь ашиг хүртээгүй тохиолдолд гэр бүлийн дундын өр гэж тооцохгүй, өр зээл авсан гэр бүлийн гишүүн өөрөө бүрэн хариуцах зохицуулалттай байна.

Гэр бүлийн харилцааны эрх зүйн зохицуулалт

Гэр бүл, гэр бүлийн харилцааны асуудлыг олон улсын конвенцууд, Иргэний хуулийн I дэвтэр Хувь хүний тухай хууль болон Гэр бүлийн тухай хууль (Book 1 Law of Persons and

³⁶⁸ <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/37425eng/table?ts=1654676379555>

³⁶⁹ <https://www.ten-law.org/knowledge/divorcing-in-the-netherlands/>
<https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/2846725/26-GraafPMde-Divorce-2006.pdf?fbclid=IwAR00iYQh6oILim0vO1O2Nxmpsc30A0fnnWzapFzjKJpsS5ClnI5BZ-ecCU>

³⁷⁰ <https://www.government.nl/ministries/ministry-of-justice-and-security/topics>
<file:///Users/munkhtungalag/Downloads/OrganogramMinJenV-181B-UK.pdf>

Family Law), холбогдох бусад хууль, дүрэм, журмуудаар зохицуулж байна. Хуулийн бүтэц:

Иргэний хуулийн I дэвтэр. Хувь хүний тухай хууль болон Гэр бүлийн тухай хууль³⁷¹

Бүлэг 1.5 Гэрлэлт

Бүлэг 1.6 Эхнэр, нөхрийн эрх болон үүрэг

Бүлэг 1.7 Гэр бүлийн дундын хөрөнгө

Бүлэг 1.8 Гэрлэлтийн гэрээ

Бүлэг 1.9 Гэрлэлтийг цуцлах

Бүлэг 1.10 Хууль ёсоор гэрлэлтийг цуцалсны дараа гэр бүлээ салгах

Бүлэг 1.11 Хамаатан садан

Бүлэг 1.12 Хүүхэд өргөж авах

Бүлэг 1.13 Нялх болон бага насны хүүхэд

Бүлэг 1.14 Насанд хүрээгүй хүүхдийг асран хамгаалах үүрэг

Бүлэг 1.15 Хүүхэдтэй харьцах эрх болон мэдээлэл авах тухай

Бүлэг 1.16 Насанд хүрсэн хүнийг асран хамгаалах

Бүлэг 1.17 Амьжиргааны тэтгэмж

Бүлэг 1.18 Хүн сураггүй алга болох болон нас барсныг тодорхойлох

Бүлэг 1.19 Насанд хүрэгчдэд зориулсан хамгаалалтын зөвлөгөө

Эдгээр болон хуулийн бусад бүлэг, зүйл, заалтуудаас гэр бүлийн харилцааны асуудлыг зохицуулж байна. Судалгаанд тавигдсан асуудалтай холбогдуулан дээрх бүлгүүдээс түүвэрлэн дэлгэрэнгүй бүтцийг авч үзвэ.

Бүлэг 1.5 Гэрлэлт

1:30-р зүйл. Хууль нь эхнэр нөхөр хоёрын хоорондох иргэний харилцааг зохицуулна.

1.5.1 дүгээр хэсэг. Гэрлэхэд тавигдах шаардлага.

1.31-р зүйл. Гэрлэх насны доод хязгаар

1.32-р зүйл. Сэтгэцийн хямрал

1.33-р зүйл. Нэг удаа нэг л хүнтэй гэр бүл болох

1.34-р зүйл. (Хүчингүй болгосон)

1.35-р зүйл. Насанд хүрээгүй хүн гэр бүл болоход тавигдах шаардлага

1.36-р зүйл. Дүүргийн шүүхээс олгох орлуулах зөвшөөрөл

1.37-р зүйл. Эд хөрөнгөө үрэн таран хийх, согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэх зэргээс шалтгаалан тухайн насанд хүрсэн этгээдийг гэрлэхэд хууль ёсны харгалзагчаас нь зөвшөөрөл авах

1.38-р зүйл. Сэтгэцийн эмгэгээс шалтгаалан асран хамгаалагчтай болсон хүн гэрлэхээр шийдсэн бол Дүүргийн шүүхээс зөвшөөрөл авах

1.39-р зүйл. Дүүргийн шүүхээс олгосон зөвшөөрлийг эсэргүүцэн гомдол гаргах

1.40-р зүйл. (Хүчингүй болгосон)

1.41-р зүйл. Төрөл садны хүмүүс хоорондоо гэрлэхийг хориглох

1.42-р зүйл. Бүртгэлтэй хамтран амьдрагчид

³⁷¹ <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook01.htm>

1.5.6 дугаар хэсэг. Гэрлэлтийн баталгаа

- 1.78-р зүйл. Гэрлэлтийг зөвхөн гэрлэлтийн баталгаагаар баталгаажуулах
- 1.79-р зүйл. Гэрлэлтийн баталгаа байхгүй үед гэрлэлтийг баталгаажуулах
- 1.80-р зүйл. Хүүхэд гэрлэлтээс төрсөн болохыг батлах

Бүлэг 1.6 Эхнэр, нөхрийн эрх болон үүрэг

Эхнэр, нөхөр нь харилцан бие биендээ үнэнч байж, нэг нэгнээ тусалж, дэмжих үүрэгтэй. Бие биенээ шаардлагатай зүйлсээр хангах үүрэгтэй.

- 1.81-р зүйл. Тусалж дэмжих, шаардлагатай зүйлсээр хангах үүрэгтэй
- 1.82-р зүйл. Нэг нэгнээ халамжлах, үр хүүхдээ хамтран өсгөх үүрэгтэй
- 1.83-р зүйл. Эд хөрөнгөнийхөө захиран зарцуулалтын талаар мэдээлэл өгөх
- 1.84-р зүйл. Ахуйн зардал
- 1.85-р зүйл. Өрхийн өр зээлийг төлөхөд эхнэр, нөхрийн хамтарсан болон бусад хүлээх үүрэг хариуцлага
- 1.86-р зүйл. Өрхийн өр зээлийг төлөх хариуцлагыг нэмэгдүүлэх
- 1.87-р зүйл. Өмч хөрөнгө нь эхнэр эсхүл нөхрийн өмчөөс нөгөө хүний өмч рүү шилжсэн тохиолдолд нөхөн олговор олгох
- 1.88-р зүйл. Эхнэр эсхүл нөхрийн зөвшөөрсөн тухай шүүхийн шийдвэр
- 1.90-р зүйл. Гэрлэлтийн хугацаан дахь өмч хөрөнгийн захиран зарцуулалт
- 1.91-р зүйл. Шүүхээс эхнэр нөхрийн хэн нэгэнд өмч хөрөнгөө захиран зарцуулах эрхийг олгох
- 1.92-р зүйл. Гуравдагч этгээдийг хамгаалах

Бүлэг 1.7 Гэр бүлийн дундын хөрөнгө

Хуулийн дагуу эхнэр, нөхөр хоёр гэрлэлтээ батлуулсан үеэс эхлэн гэр бүлийн дундын хөрөнгө бий болно.

- 1.93-р зүйл. Гэрлэлтийн гэрээгээр өөрчлөх
- 1.94-р зүйл. Гэр бүлийн дундын хөрөнгө
- 1.95-р зүйл. Эд хөрөнгийг шилжүүлэхэд нөхөн төлбөр олгох, хөрөнгө эзэмших тухай
- 1.96-р зүйл. Эд хөрөнгийг шилжүүлэхэд нөхөн төлбөр олгох, өрийг барагдуулах
- 1.97-р зүйл. Гэр бүлийн дундын хөрөнгийг захиран зарцуулах эрх
- 1.99-р зүйл. Гэр бүлийн дундын хөрөнгийг хуваах үндэслэл
- 1.100-р зүйл. Гэр бүлийн дундын хөрөнгийг хуваах болон нэхэмжлэгчийн эрх
- 1.101-р зүйл. Тодорхой хөрөнгөөс хувь нэхэх давуу эрх
- 1.102-р зүйл. Гэр бүлийн хамтын өр төлбөрийн талаар хүлээх хариуцлага
- 1.103-р зүйл. Гэр бүлийн дундын хөрөнгөнөөс татгалзах
- 1.104-р зүйл. Хөрөнгөнөөс татгалзахад тавигдах шаардлага
- 1.105-р зүйл. Эхнэр, нөхөр хоёрын хэн нэгнийх нь өв залгамжлагч хөрөнгөнөөс татгалзах
- 1.108-р зүйл. Эхнэр, нөхөр болон тэдний өв залгамжлагчид гэр бүлийн дундын хөрөнгөнөөс татгалзах
- 1.109-р зүйл. Шүүхийн шийдвэрээр гэр бүлийн дундын хөрөнгийг дундын өмчлөлөөс гаргах
- 1.110-р зүйл. Гэр бүлийн дундын өмчлөлийг цуцлах тухай шүүхийн шийдвэрийн үр нөлөө
- 1.111-р зүйл. Гэр бүлийн дундын өмчлөлийг дахин сэргээх

Бүлэг 1.9 Гэрлэлтийг цуцлах

Эхнэр, нөхрийн аль нэг нь нас барсан, тодорхойгүй хугацаагаар алга болсон, хамт амьдрахаа больсон зэрэг тохиолдлуудад эхнэр, нөхрийн аль нэгийг нь болон хоёулангийнх нь хүсэлтийн дагуу гэрлэлтийг шүүхээр шийдвэрлэн цуцална.

1.149-р зүйл. Гэрлэлт дуусгавар болох

1.150-р зүйл. Салалт, салах өргөдөл

1.151-р зүйл. Гэрлэлтийн дахин эвлэршгүй нөхцөл байдал

1.152-р зүйл. Хүлээгдэж буй тэтгэмж (тэтгэвэр)-тэй холбоотой түр зуурын арга хэмжээ

1.154-р зүйл. Эхнэр, нөхрийн хамтарсан өргөдлийн дагуу гэрлэлтийг цуцлах

1.155-р зүйл. Тэтгэврийн эрхийг тэгшитгэн хуваах

1.157-р зүйл. Эхнэр эсхүл нөхөртөө амьжиргааны тэтгэмж төлөх

1.158-р зүйл. Салалтын дараа амьжиргааны тэтгэмж төлөх эхнэр, нөхрийн дундын гэрээ

1.159-р зүйл. Гэрлэлт цуцлуулах гэрээг өөрчлөх боломжгүй талаарх гэрээний нөхцөл

1.159а-р зүйл. Хөдөлмөр ба тусламжийн тухай хууль (Work and Aid Act)-д заасны дагуу (хуучин) эхнэр, нөхрийн эсрэг давж заалдах гомдол гаргах

1.160-р зүйл. Амьжиргааны тэтгэмж төлөх үүрэг дуусгавар болох

1.163-р зүйл. Гэрлэлт цуцлуулсан шийдвэрийг бүртгэх

1.164-р зүйл. Гэр бүлийн дундын өмчид учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх

1.165-р зүйл. Эхнэр, нөхрийн амьдарч буй орон байрыг түр хугацаанд үргэлжлүүлэн ашиглах

1.166-р зүйл. Өмнө нь салсан хүмүүс дахин гэрлэх

Гэрлэлт цуцлах тухай асуудлыг энэ бүлэг болон **I бүлгийн 1.5.5-р** хэсгээр мөн зохицуулсан байна.

1.5.5. дугаар хэсэг. Гэрлэлтийг цуцлах

1.69-р зүйл. Гэрлэлт цуцлуулах хүсэлт гаргах эрх бүхий хүмүүс

1.70-р зүйл. Зөвшөөрөлгүй бүртгэлийн ажилтан эсхүл гэрч хангалтгүй байхад гэрлэлтийг батлуулсан тохиолдолд тухайн гэрлэлтийг цуцлах

1.71-р зүйл. Сүрдүүлэг, аливаа алдааны үндсэн дээр гэрлэсэн гэж үзвэл гэрлэлтийг хүчингүйд тооцох

1.71а-р зүйл. Хуурамч гэрлэлтийг цуцлах

1.72-р зүйл. Эхнэр, нөхрийн аль нэг нь хүний халамж, асаргаанд байгаа тохиолдолд гэрлэлт цуцлахыг хориглох

1.73-р зүйл. Өмнөх сэтгэцийн эмгэгийн улмаас гэрлэлтийг хүчингүй болгох

1.74-р зүйл. Эхнэр, нөхөр нь зөвшөөрөгдсөн гэрлэх насанд хүрээгүй тохиолдолд гэрлэлт цуцлахыг хориглох

1.75-р зүйл. Гуравдагч этгээдийн зөвшөөрөл үгүйн улмаас гэрлэлтийг цуцлах

1.76-р зүйл. Гэрлэлтийг зөвхөн энэ зүйлд заасан заалтыг үндэслэн хүчингүй болгох

1.77-р зүйл. Гэрлэлтийг хүчингүй болгох эрх зүйн үр дагавар

Бүлэг 1.14 Насанд хүрээгүй хүүхдийг асран хамгаалах үүрэг

Тус бүлгийн 1:245-377 дугаар зүйлд насанд хүрээгүй хүүхдийг асран хамгаалах эцэг, эхийн үүргийн талаар хуульчилсан байна. Эцэг, эхийн үүргийг эцэг, эх хамтран болон дангаар гүйцэтгэнэ. Насанд хүрээгүй хүүхдийг асран хамгаалах гэдэг нь тухайн хүүхдийг өөрийг нь, түүнд хамаарах эд хөрөнгө, иргэний эрх зүйн чиглэлээр шүүх болон шүүхээс гадуурх үйл ажиллагаанд тухайн хүүхдийг төлөөлөхийг хэлнэ гэж заасан байна.

Гэр бүл цуцлалт

Хуульд “Гэрлэлтийн харилцаа нь дахин эвлэршгүйгээр дордсон тохиолдолд эхнэр, нөхөр хоёрын аль нэгнийх нь хүсэлтээр гэрлэлтийг цуцална” гэж заажээ. Гэр бүлээ цуцлуулахаар шийдвэрлэсэн тохиолдолд амьжиргааны тэтгэмж, дундаасаа хүүхэдтэй бол хүүхдээ асран хамгаалах эрх, хүүхдийн тэтгэмж, хамтын тэтгэвэр, өмч хөрөнгөө хуваах зэрэг асуудлуудыг тохиролцон, гэрээ байгуулах боломжтой. Энэхүү гэрээг хуульчийн тусламжтай боловсруулан, баталгаажуулна. Гэхдээ энэ нь хуулиар хүлээсэн үүрэг бус юм.³⁷²

Хүүхэд асран хамгаалах үүрэг болон хүүхдийн тэтгэмжийн тухай

Гэр бүлээ цуцлуулахаар шийдвэрлэсэн тохиолдолд эхнэр, нөхөр, хамтран амьдрагчид дундаасаа 18 нас хүрээгүй хүүхэдтэй бол хүүхдээ хэн нь асран хамгаалах, хүүхдийн тэтгэмжийг хэрхэн тогтоох зэрэг асуудлаар “Хүүхдээ асрах эцэг, эхийн төлөвлөгөө” (parenting plan)-г хоорондоо тохиролцон, боловсруулна. Гэр бүлээ цуцлуулсны дараа хүүхдээ асрах, өсгөн хүмүүжүүлэх нь эцэг, эх хоёулангийн хуулиар хүлээсэн үүрэг юм. Хүүхдээ өсгөхөд зарцуулагдах санхүүгийн тусламжийг хүүхэдтэйгээ хамт амьдарч буй эх, эцэгт нөгөө тал нь төлөх үүрэгтэй. Хэрэв хүүхэд эх, эцэгтэйгээ ээлжлэн амьдардаг бол хүүхдийн тэтгэмжийг эх, эцэг хуваан төлөх үүрэг хүлээнэ. Хэрэв хүүхдийн тэтгэмжийн асуудал дээр зөвшилцөлд хүрч чадахгүй тохиолдолд эвлэрүүлэн зуучлагчаас тусламж хүсэн хамтдаа асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой.

Хүүхдээ асрах эцэг, эхийн төлөвлөгөө

Гэрлэлтээс болон хамтын амьдралаас хүүхэдтэй хийгээд салахаар шийдвэрлэсэн тохиолдолд хуулиар “Хүүхдээ асрах эцэг, эхийн төлөвлөгөө”-г боловсруулна. Энэхүү төлөвлөгөөнд дараах асуудлуудыг заавал багтаасан байна:

- Хүүхдээ хэрхэн асрах (хүүхдээ асрах үүргээ хэрхэн хуваах) болон хүүхэдтэйгээ хэрхэн уулзаж байх;
- Хүүхдийн тухай яаралтай, чухал асуудлаар (тухайлбал, сургуулийн сонголтын талаар) хэрхэн холбогдож, ярилцаж байх;
- Хүүхдийг асран хамгаалах, өсгөх зардал буюу хүүхдийн тэтгэмж зэрэг болно.

Хүүхдийн тэтгэмж

Гэрлэлтээ цуцлуулсан тохиолдолд эцэг, эхчүүд хүүхдийн тэтгэмжийн хэмжээг ярилцан тохирно. Шүүхээр энэхүү дүнг үнэлнэ. Шүүх энэ дүнг хангалтгүй гэж үзвэл өөрчилнө. Хэрвээ хүүхдийн тэтгэмжийн талаар зөвшилцөлд хүрэхгүй тохиолдолд шүүхээс тэтгэмжийн дүнг тогтооно. Хүүхэдтэйгээ хамт амьдардаггүй эцэг эсхүл эх нь хүүхдийг 21 нас хүртэл тэтгэмж төлөх үүрэгтэй. Хэрэв хүүхэд 18-21 настай хийгээд ажил эрхэлдэг эсхүл оюутны тэтгэлэг авдаг тохиолдолд энэ нь хүүхдийн тэтгэмжийн дүнд нөлөөлнө.

Хүүхдийн тэтгэмжийн хэмжээг тогтоох³⁷³

2013 онд тэтгэмжийг хэрхэн тооцож, тогтоох тухай стандартыг нэвтрүүлсэн байна. Тус стандартаар гэрлэлтийн үеэрх эцэг, эхийн цэвэр орлогод үндэслэх бөгөөд хүүхдийн эцэг, эхтэйгээ амьдарч байх үеийн амьдралын түвшингээс бууруулахгүй, хүүхдийн хэрэгцээг хангахуйц хэмжээний байна. Хүүхдийн тэтгэмжийг хүүхэд өсөхийн хэрээр гарах зардлыг тооцон тогтооно. Тэтгэмж төлөх үүрэг хүлээсэн эцэг эсхүл эхийн тэтгэмж төлөх бололцоог сарын цэвэр орлого, урьдчилан тогтоосон амьжиргааны зардлыг

³⁷² <https://www.government.nl/topics/divorce-separation-and-termination-of-registered-partnership/divorce-legal-separation-or-termination-of-a-registered-partnership>

³⁷³ <https://bnlegal.nl/en/services/family-law/spousal-and-child-maintenance-in-the-netherlands/#:~:text=The%20guidelines%20state%20that%20a,party%20obliged%20to%20pay%20maintenance.>

ашиглан тогтоодог байна. Тухайлбал, сарын цэвэр орлогоос орон байрны зардал болон сард 975 Евро өдөр тутмын хэрэглээний зардлыг хасаад үлдсэн орлогын 70%-ийг хүүхдийн тэтгэмжид суутгахаар тооцдог байна. 2022 оны 07 дугаар сарын байдлаар 21 болон түүнээс дээш насны ажиллагсдын цалингийн доод хэмжээ сард 1756 Евро байна.³⁷⁴ Сарын хэрэглээний зардлыг тодорхой тогтоож өгсөн нь тэтгэмж төлөгч хэрэглээний зардлаа өгсөн, хүүхдийн тэтгэмжийг багасгах эрсдэлээс сэргийлсэн арга хэмжээ юм.

Өмнөх эхнэр эсхүл нөхөртөө амьжиргааны тэтгэмж төлөх

Хэрэв салахаар шийдвэрлэсэн тохиолдолд эхнэр, нөхрийн аль нэг нь амьжиргааны хангалттай орлогогүй бол нөгөө тал нь хуулиар түүнд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх буюу амьжиргааны тэтгэмж төлөх үүрэгтэй. Амьжиргааны тэтгэмжийн хэмжээг эвлэрүүлэн зуучлагч болон хуульчийн тусламжтай харилцан тохиролцож, тогтоох бөгөөд зөвшилцөлд хүрээгүй тохиолдолд шүүхээр тогтоолгоно. Амьжиргааны тэтгэмж төлөх хугацааг 2020 оны 01 дүгээр сард хуулиар шинэчлэн тогтоосон бөгөөд 5 хүртэл жил төлөхөөр заажээ. Ингэхдээ гэрлэсэн хугацаанаас хамааран үүнээс бага хугацаагаар тогтоох боломжтой. Гэрлээд 10-аас цөөн жил хамт амьдарсан тохиолдолд гэрлэсэн хугацааны хагасаар тэтгэмж төлөх хугацааг тогтооно. Тухайлбал, гэрлээд 8 жил хамт амьдарсан бол 4 жил амьжиргааны тэтгэмж төлөх үүрэг хүлээнэ.

Шинээр тогтоосон амьжиргааны зохицуулалтад 3 нөхцөлийг харгалзан үзнэ:

- Хэрэв гэрлэлтээсээ болон гэрлээгүй хэдий ч дундаасаа хүүхэдтэй тохиолдолд хамгийн бага хүүхдээ 12 нас хүртэл өмнөх эхнэр, нөхөртөө амьжиргааны тэтгэмж төлнө.
- Хэрэв 15 жил гэрлэсэн эсхүл хамтран амьдарсан хийгээд тэтгэмж авагч нь 10 жилийн дотор тэтгэврийн насанд хүрэх тохиолдолд тухайн хүнийг тэтгэврийн насанд хүртэл амьжиргааны тэтгэмжийг төлнө.
- Хэрэв тэтгэмж авагч нь 1970 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс өмнө төрсөн хийгээд 15 болон түүнээс дээш жил гэрлэсэн эсхүл хамтран амьдарсан, түүнчлэн 10-аас дээш жил тэтгэврийн насанд хүрэхгүй тохиолдолд амьжиргааны тэтгэмжийг 10 жилийн хугацаанд төлнө.
- Хэрэв тэтгэмж авагчид дээрх асуудлууд давхардсан тохиолдолд хамгийн урт хугацаагаар тэтгэмжийг төлүүлэхээр зохицуулжээ.

Тэтгэмж төлөх хугацааг сунгах

Хэрэв онцгой тохиолдлын улмаас тэтгэмж зогссон тохиолдолд тэтгэмж авагч нь шүүхэд хандан тэтгэмж төлөх хугацааг уртасгах боломжтой. Тэтгэмж авагч нь өмнөх эхнэр эсхүл нөхөртэйгөө зөвшилцөн тэтгэмжийн хугацааг богиносгох болон уртасгах боломжтой.

Өмнөх эхнэр эсхүл нөхөр, хамтран амьдрагчийн амьдралын боломжийг харгалзан тэтгэмжийг зогсоох

Дараах тохиолдлуудад тэтгэмжийг зогсооно. Үүнд:

- Тэтгэмж авагч нь өөрийгөө тэжээх хангалттай орлоготой болсон;
- Дахин гэр бүл болсон, эсхүл хэн нэгэнтэй хамт амьдарч байгаа;
- Нас барсан тохиолдолд зэрэг болно.

Амьжиргааны тэтгэмжийг өөрчлөх болон зогсоох хүсэлтэй тохиолдолд шүүхэд хандан шийдвэрлүүлнэ.

³⁷⁴ <https://www.government.nl/topics/minimum-wage/amount-of-the-minimum-wage>

Тэтгэмжийн хэмжээг шинэчлэн тогтоох

Иргэний хуулийн I дэвтрийн 402-р хэсэгт заасны дагуу Аюулгүй байдал, Хууль зүйн яам нь тэтгэмжийн хэмжээг жилдээ нэг удаа орлогын дундаж түвшинг харгалзан, үнийн индекстэй харьцуулан шинэчлэн тогтооно. Жил бүрийн 11 дүгээр сард шинэчилсэн дүнг тогтоон, ирэх жилийн 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хэрэгжүүлж эхэлдэг байна.³⁷⁵

Тэтгэмж төлөхөөс зайлсхийх

Хэрэв амьжиргааны болон хүүхдийн тэтгэмж төлөх үүрэгтэй этгээд нь төлөхөөс зайлсхийсэн тохиолдолд тэтгэмж авагч нь **Үндэсний Тэтгэмж хураан, олгох агентлаг** (National Maintenance Collection Agency)-т хандан асуудлаа шийдвэрлүүлэх боломжтой байна.³⁷⁶ Иргэний хуулийн I дэвтрийн 408-р зүйл болон Үндэсний Тэтгэмж хураан, олгох агентлагийн тухай хууль (Law on the National Maintenance Collection Agency)-ийн 2-р зүйлд заасны дагуу тодорхой нөхцөлүүдийг харгалзан тус агентлаг нь гомдол гаргасан этгээдийн гомдлыг барагдуулдаг байна.³⁷⁷ Үүнд:

- тэтгэмжийг шүүхээр тогтоолгосон байх;
- тэтгэмж төлөх үүрэг хүлээсэн этгээд тэтгэмж төлөх банкны дансны дугаарыг хүлээн авсан байх.

Үндэсний Тэтгэмж хураан, олгох агентлаг нь гомдлын дагуу ажилласан тохиолдолд гомдол гаргагч бус тэтгэмж төлөх үүрэг бүхий этгээд тус агентлагт үйлчилгээний шимтгэл төлнө.

Гомдол гаргагч нь холбогдох бичиг баримтыг бүрдүүлэн, цахимаар гомдлоо гаргах боломжтой байна.

Гэр бүлийн дундын хөрөнгө³⁷⁸

Тус улсад 2018 оны 01 дүгээр сараас өмнө гэрлэлтээ бүртгүүлсэн хүмүүсийн хөрөнгө гэр бүлийн дундын хөрөнгө болж хэрэв салах тохиолдолд хөрөнгө болон өрийг тэнцүү хуваах хуулийн зохицуулалттай байсан байна. Үүнээс шалтгаалан нэлээд асуудлууд үүсдэг байсан тул 2018 онд хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр гэрлэлтийн гэрээн дээр тодорхой хөрөнгийг (тухайлбал орон сууц гэх мэт) дундын хөрөнгө болгон, харин гэрлэлтээс өмнөх болон бусад хөрөнгийг бий болгосон хүний хувийн хөрөнгөд тооцох зохицуулалт хийсэн байна. Хэрэв эхнэр, нөхрийн хувийн хөрөнгөнд нөгөө тал нь хувь оруулсан тохиолдолд хувь оруулсан хэмжээгээр тооцох зохицуулалттай байна. Өрийн тухайд мөн тухайн өрнөөс хэн нэг нь ашиг хүртээгүй тохиолдолд гэр бүлийн дундын өр гэж тооцохгүй, өр зээл авсан хүн өөрөө бүрэн хариуцах зохицуулалттай байна.

КАНАД УЛС

Канад улсад гэр бүлийн харилцаа, гэр бүл салалтын асуудлыг Холбооны түвшинд Гэр бүл салалтын тухай хуулиар, муж болон орон нутгийн түвшинд Гэр бүлийн тухай хуулиар нарийвчлан зохицуулах ба муж бүр тусдаа хуулиар зохицуулах тохиолдол бий. Энэ судалгаанд Алберта мужийн Гэр бүлийн тухай хуулийн зохицуулалтыг авч үзсэн болно.

³⁷⁵ <https://www.lbio.nl/inning-alimentatie/alimentatie-ontvangen/hoeveel-hoort-u-maandelijks-te-ontvangen/>

³⁷⁶ <https://www.lbio.nl/>

³⁷⁷ <https://www.lbio.nl/inning-alimentatie/alimentatie-ontvangen/wanneer-kunnen-wij-u-helpen/>

³⁷⁸ <https://bnlegal.nl/en/services/family-law/dividing-marital-property-in-the-netherlands/>

Хууль эрх зүйн орчин³⁷⁹

Канад улсын гэр бүлийн харилцаа, гэр бүл салалттай холбоотой аливаа асуудлыг дараах хуулиудаар зохицуулсан байдаг. Тухайлбал,

- **Гэр бүлийн тухай хууль** /Family Law Act/;
- Гэрлэлтийн тухай хууль /Marriage act/;
- **Гэр бүл салалтын тухай хууль** /Divorce act/;
- Иргэний тухай хууль /Civil code/;
- Хүүхдийн тухай хууль /Children's law act/
- Гэр бүлийн өмчийн тухай хууль зэрэг хуулиудаар нийтлэг зохицуулж байна.

Тус улсад гэрлэсэн эхнэр, нөхөр хоёр албан ёсоор салаагүй ч тусдаа амьдарч байгаа тохиолдолд **Гэр бүлийн тухай хуульд** (Family Law Act 2003)³⁸⁰ заасан журам үйлчилнэ. Харин гэр бүлээ цуцлуулсан эхнэр, нөхрийн хувьд **Холбооны Гэр бүл салалтын тухай хууль** (Divorce Act R.S.C., 1985) үйлчилдэг. Эдгээр хуулиудад 2021 оны 3-р сард нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан ба үүний гол зорилго нь хүүхдийн дээд эрх ашгийг дэмжих, гэр бүлийн хүчирхийллийг шийдвэрлэх, хүүхдийн ялгаварлан гадуурхалтыг бууруулах, Канадын гэр бүлийн шударга ёсны тогтолцоог илүү хүртээмжтэй, үр ашигтай болгохыг зорьсон байна.

Гэр бүлийн тухай хууль³⁸¹

2005 онд батлагдсан Гэр бүлийн тухай хууль (2021 оны 3-р сард нэмэлт, өөрчлөлт) нь Алберта мужийн гэр бүлийн харилцааны суурь хууль юм. Гэр бүлийн тухай хуулиар хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоохтой холбоотой харилцаа; асран хамгаалагч, эцэг эх, хүүхэдтэй холбоотой харилцаа; хүүхэдтэй байх цагийг хэрэгжүүлэх; эхнэр, нөхөр, насанд хүрсэн харилцан хамаарал бүхий этгээд; хүүхдийн тэтгэмж; хүүхдийн тэтгэмжийг дахин тооцоолох хөтөлбөр болон бусад арга хэмжээний талаарх харилцааг зохицуулдаг. Хууль нь 7 бүлэг, 130 зүйлтэй, дараах бүтэцтэй байна. Тухайлбал,

- 1.Эцэг эхийг тогтоох;
- 2.Асран хамгаалагч, эцэг эхийн хүүхэдтэй холбоо барих зөвшөөрөл болон хүүхэдтэй хамт байх цагийг хэрэгжүүлэх;
- 3.Дэмжих (тэтгэмж) үүрэг;
 - 3.1.Канадын тэтгэврийн төлөвлөгөө;
- 4.Шүүхийн ерөнхий эрх мэдэл;
- 5.Бусад зохицуулалт;
- 6.Дүрэм, журмууд;
- 7.Шилжилтийн заалтууд, үр дагаварын нэмэлт өөрчлөлтүүд ба хүчин төгөлдөр үйлчлэх гэх мэт.

Холбооны гэр бүл салалтын тухай хууль³⁸²

Гэр бүл салалтын тухай хууль нь гэрлэсэн хосууд гэрлэлтээ цуцлуулах хүсэлт гаргасан эсвэл аль хэдийн салсан тохиолдолд үйлчилдэг холбооны хууль юм. Энэ хууль нь гэрлэлтээ цуцлуулах нөхцөлийг тогтоохоос гадна гэрлэлт цуцлуулсан тохиолдолд хүүхдийн тэтгэмж, эхнэр, нөхрийн дэмжлэг, эцэг эхийн зохицуулалт зэрэг гэрлэлт

³⁷⁹ https://www.qp.alberta.ca/570.cfm?frm_isbn=9780779823796&search_by=link

³⁸⁰ 2021 оны 3 сард нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан.

³⁸¹ <https://www.qp.alberta.ca/documents/Acts/F04P5.pdf>

³⁸² Гэр бүл салалтын тухай хууль <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/D-3.4/index.html>

цуцлалт, түүнтэй холбоотой харилцааг зохицуулсан байна. Хууль нь 12 бүлэг, 36 зүйл бүхий дэд заалтууд, дараах бүтэцтэй байна.

1. Тайлбар
2. Эрх мэдэл
3. Эрх, үүрэг:
 - Оролцогч талууд
 - Хуулийн зөвлөх
 - Шүүх
4. Гэр бүл салалт
5. Тэтгэмжтэй холбоотой заалтууд:
 - Хүүхдийн тэтгэмж
 - Эхнэр, нөхрийн дэмжлэг
 - Тэргүүлэх чиглэл (*Хүүхдийн хувьд хэрэгжүүлэх тэргүүлэх чиглэл*)
6. Хүүхдийн дээд эрх ашиг:
 - Эцэг, эхийн зөвшөөрөл
 - Холбоо барих зөвшөөрөл
 - Хүүхэд асрах төлөвлөгөө
 - Оршин суугаа газрын өөрчлөлт
 - Нүүлгэн шилжүүлэлт
7. Зөвшөөрлийг өөрчлөх, цуцлах, түдгэлзүүлэх
8. Тэтгэмжийн шийдвэр гаргах, өөрчлөх, хүчингүй болгох, түдгэлзүүлэх, эсвэл харьяаллын шийдвэрийг хүлээн зөвшөөрөх, муж хоорондын хянан шийвэрлэх үйл ажиллагаа:
 - Тодорхойлолтууд
 - Муж хоорондын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа
 - Муж хоорондын шүүх хуралдаан
 - Харьяаллын өргөдлийг хүлээн авах, илгээх, хүлээн зөвшөөрөх
9. Хууль зүйн үр нөлөө, хэрэгжилт, дагаж мөрдөх
10. Давж заалдах гомдол
11. Шилжилтийн заалтууд
12. Хэрэгжиж эхлэх хугацаа гэх мэт.

Мөн Гэр бүлийн тухай хууль, Холбооны гэр бүл салалтын тухай хуульд заасан хүүхдийн тэтгэмжтэй холбоотой харилцааг Холбооны хүүхдийн тэтгэмжийн удирдамжаар зохицуулна.

Холбооны хүүхдийн тэтгэмжийн удирдамж³⁸³

Энэхүү удирдамж нь Холбооны Гэр бүл салалтын тухай хуулийн дагуу хүүхдийн тэтгэмжийн хэмжээг тогтоох аргачлалыг зохицуулдаг. Холбооны хүүхдийн тэтгэмжийн удирдамжийн дагуу хүүхдийн тэтгэмжийн сарын үндсэн хэмжээг Холбооны хүүхдийн тэтгэмжийн хүснэгтэд³⁸⁴ тусгасан байдаг. Уг хүснэгтийг сүүлийн үеийн татварын дүрмийг баримтлан 2017 оны 11-р сарын 22-нд шинэчлэн баталсан. Канад улсын хэмжээнд шударга, нэгдмэл байдлыг хадгалахын тулд Холбооны тэтгэмжийн хүснэгтэд нэгэн зэрэг нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан ба Онтарио, Квебекээс бусад бүх муж, нутаг дэвсгэрүүд Холбооны хүснэгтүүдийг тус тусын мужийн хүүхдийн тэтгэмжийн хууль тогтоомжид тусгасан байдаг.

³⁸³ Federal Child Support Guidelines (SOR/97-175)
<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-97-175/index.html>

³⁸⁴ <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-97-175/page-1.html#h-1004151>

Гэр бүлийн асуудлыг хариуцдаг төрийн байгууллага, бүтэц, зохион байгуулалт

Канадад гэр бүлийн асуудлыг Хууль зүйн яам хариуцдаг бөгөөд Холбооны Гэр бүл салалтын тухай хууль, Гэр бүлийн тухай хуулийн хүрээнд үйл ажиллагаа явуулдаг байна. **Хууль зүйн яам** нь Холбооны гэр бүлийн хууль тогтоомж, бодлого, хөтөлбөрүүдийг боловсруулах, хэрэгжүүлэх үүрэг гүйцэтгэхээс гадна Холбооны засгийн газарт гэр бүлийн хууль эрх зүйн, бодлогын зөвлөгөө өгдөг. Гэр бүлийн хууль ёсны дэмжлэгийн асуудлыг шийдвэрлэхдээ харьяа байгууллагуудын хамтын ажиллагаа, мэдээлэл солилцох замаар зохицуулдаг. Холбооны гэр бүлийн хууль ёсны дэмжлэгийн үйл ажиллагаа нь эцэг эх, хүүхдийн тэтгэмж, эхнэр, нөхрийн дэмжлэг зэрэг асуудлаар мэдээлэл өгөх замаар гэр бүл салалт, гэр бүл салалттай холбоотой шийдвэр гаргахад нь туслах зорилготой юм.

Хууль зүйн яам нь гэр бүлийн асуудлыг хариуцсан 4 хэлтэстэй. Тухайлбал,

- **Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хэлтэс** (Family, Children and Youth (FCY) Section),
- **Инновац, дүн шинжилгээ, интеграцийн хэлтэс** (Innovations, Analysis and Integration Directorate (IAID)),
- Судалгаа, статистикийн хэлтэс (Research and Statistics Division (RSD))
- Стратеги, хамтын ажиллагааны хэлтэс (Strategic Communications Division (SCD))

Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хэлтэс (FCY)

Тус хэлтэс нь Хууль зүйн яамны гэр бүлийн эрх зүй, гэр бүлийн шударга ёс, хүүхдийн эрх зүйн чиглэлээр мэргэшсэн хэлтэс юм. Хэлтэс нь Канадын гэр бүл, хүүхэд, залуучуудад чиглэсэн Холбооны гэр бүлийн хууль тогтоомж, бодлого, хөтөлбөрүүдийг боловсруулж, хэрэгжүүлэх үүрэгтэй бөгөөд эдгээр асуудлаар Холбооны засгийн газарт хууль эрх зүйн болон бодлогын зөвлөгөө, мэдээллээр үйлчилдэг.

Мөн муж, орон нутгийн засгийн газруудыг дэмжих, канадчуудын сайн сайхны тусын тулд Холбооны дэмжлэг үзүүлэх болон гэр бүл салалттай холбоотой үйлчилгээг удирдан чиглүүлдэг бөгөөд ялангуяа төлөөлөлгүй шүүх хуралдааны оролцогчдод зориулж Олон нийтийн эрх зүйн боловсрол, мэдлэг (PLEI) олгох хөтөлбөр боловсруулж, танилцуулдаг.

Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хэлтэс нь ерөнхий хөгжил, чиглэл, хэрэгжилт, удирдлагыг хариуцдаг. Энэ нь дараах 4 албатай:

- Гэр бүл, хүүхдийн хуулийн бодлогын алба (the Family and Children's Law Policy Unit);
- Хууль сахиулах үйл ажиллагааг дэмжих, бодлогын алба (the Support Enforcement Law and Policy Unit);
- Гэр бүлийн хуулийн зөвлөх үйлчилгээ (the Family Law Assistance Services);
- Захиргааны нэгж (the Administrative Unit).

Инновац, дүн шинжилгээ, интеграцийн хэлтэс (IAID)

Энэхүү хэлтэс нь Хууль зүйн яамны хөтөлбөрүүдийн хүрээнд Канадын гэр бүлийн хууль ёсны дэмжлэгийн сан (CFJF)-ийн хандив, тусламж (Gs & Cs)-ийг удирдах үүрэгтэй бөгөөд өмнөх Гэр бүлд зориулсан Холбооны дэмжлэг (SFF)-ийг хариуцдаг байв.

Тус хэлтэс нь Канадын гэр бүлийн хууль ёсны дэмжлэгийн сангаар дамжуулан төрөл бүрийн үйлчилгээ, хөтөлбөр, мэдээллийн эх үүсвэрийг муж, нутаг дэвсгэр, төрийн бус байгууллагуудад санхүүжүүлэх замаар олгож, салсан гэр бүлүүдэд гэр бүлийн хууль ёсны дэмжлэгийн тогтолцоонд хамрагдах боломжийг олгодог байна.

Гэр бүлийн хууль ёсны дэмжлэгийн санхүүжилт нь эцэг эхийн боловсрол, эвлэрүүлэн зуучлал, дэмжлэгийн хэрэгжилт, хүүхдийн тэтгэмжийг дахин тооцох зэрэг гэр бүлийн хууль зүйн үйлчилгээ, хөтөлбөрийг хөгжүүлэх, хангахад муж, нутаг дэвсгэрт туслах юм. Мөн ТББ-уудад гэр бүлийн эрх зүйн мэдээлэл, сургалтын нөөц, гэр бүлийн шударга ёсны хүртээмжийг сайжруулахад чиглэсэн шинэ стратеги, загвар, хэрэгслийг боловсруулахад тусалдаг байна.

Гэр бүл салалтын (гэрлэлт цуцлуулах) хэрэг хянан шийдвэрлэх төв бүртгэлийн газар (Central Registry of Divorce Proceedings)

Тус газар нь Хууль зүйн яамны дэргэд ажилладаг бөгөөд Канад улсад гэрлэлт цуцлуулах хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны нэгдсэн бүртгэлийг хөтөлж, гэрлэлт цуцлуулах хэрэг хянан шийдвэрлэх харьяаллыг тогтооход шүүхэд туслах үүрэгтэй.

Бүртгэлийн газарт гэр бүл салалтын давхардсан хэргийг илрүүлэх боломжийг олгохын тулд шүүхүүд гэр бүл цуцлуулах өргөдөл бүрийг нэхэмжлэл гарснаас хойш долоо хоногийн дотор Бүртгэлийн газарт мэдэгдэх ёстой. Бүртгэлийн газар нь гэрлэлт цуцлуулах өргөдөл болон хураамжийг хүлээн авч, бүртгэн, дугаар олгоно. Гэрлэлт цуцлуулах үйл ажиллагааны шилжилт, хөдөлгөөнийг мөн бүртгэнэ.

Гэр бүл салалтын шалтгаан нөхцөл байдал, хуулийн зохицуулалт

Канад улс Европын бусад улс орнуудтай харьцуулахад гэр бүл салалт харьцангуй бага орны тоонд ордог. Хуулийн хүрээнд аль болох гэр бүл эвлэрүүлэн зуучлах бодлогыг баримталдаг бөгөөд гэр бүл цуцлах зайлшгүй үндэслэлтэй тохиолдолд хүүхдийн дээд эрх ашгийг хангасан шийдвэр гаргахыг эрхэмлэдэг байна.

Гэр бүл салалтын үндэслэл, шалтгаан

Холбооны гэр бүл салалтын тухай хуулийн 8-р бүлэгт гэр бүл цуцлуулах үндэслэлийг дараах байдлаар хуульчилсан байна. Тухайлбал:

- (а) гэрлэгсэд гэрлэлт цуцлуулах ажиллагааг шийдвэрлэхээс өмнө дор хаяж нэг жил тусдаа амьдарсан бөгөөд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа эхлэх үед тусдаа амьдарч байсан; эсвэл
- (б) гэрлэлтээ цуцлуулах тухай нэхэмжлэл гаргасан эхнэр, нөхөр нь гэрлэснийхээ дараа үнэнч бус байсан, эсвэл
- (в) эхнэр, нөхөр хоёр үргэлжлүүлэн хамтран амьдрахад тэвчих боломжгүй бие махбодийн болон сэтгэл санааны харгислал үйлдсэн зэрэг тохиолдолд эхнэр, нөхрийн аль нэгнийх нь хүсэлтээр гэрлэлт цуцлуулж болно гэжээ.

Гэрлэлт цуцлуулах тухай шүүхийн шийдвэрийг зөвхөн гэрлэлтээ цуцлуулах тухай маргаангүй эсвэл гэрлэлт цуцлуулахтай холбоотой асуудал шийдэгдсэн, мөн гэрлэлт цуцлуулах хүсэлт гаргасан тохиолдолд гаргана. Гэр бүл цуцлах үндэслэлтэй байсан ч хүүхдийн асуудлаарх эцэг, эхийн зохицуулалт хангалтгүй гэж үзвэл шүүх гэрлэлт цуцлахаас татгалзаж болно.

Канадын Монреалийн Банкаас явуулсан санал асуулгын судалгаанд хамрагдагсдын 68 хувь нь **мөнгөнөөс** болж маргалдах нь салалтын гол шалтгаан болдог гэж хариулжээ. Мөн хуулийн зөвлөгөө өгөх төв болон судалгааны байгууллагуудын гэр бүл салж буй шалтгаан нөхцөлийг тодорхойлсон байдлыг авч үзвэл, ихэвчлэн үнэнч бус байдал, гэр бүлийн хүчирхийлэл, санхүүгийн асуудал, хайр сэтгэлгүй болох, харилцааны нийцгүй байдал зэрэг нийтлэг шалтгаануудыг дурджээ.

Канад улсын статистикийн газраас 2020 онд гаргасан судалгаагаар³⁸⁵ гэр бүл салалтын тоо 1973 оноос хойших хамгийн бага үзүүлэлттэй бүртгэгдсэн байна. Тухайлбал, гэр бүл салалтын тоо 42,933 буюу гэрлэсэн 1000 хүнд ногдох хувь хэмжээ 5,6 хувьтай байна. 2016 онтай харьцуулахад гэр бүл салалтын түвшин буурсан нь ковид 19 цар тахлын үед шүүхийн үйлчилгээнд хандах боломжгүй байсан нь нөлөөлсөн байх магадлалтай, мөн гэрлэсэн хүн амын насжилттай холбоотой гэж судлаачид үзжээ. Тухайлбал, 2016 онд 30-44 насны гэр бүлийн салалт өндөр байсан бол 2020 он гэхэд 20-44 насны гэр бүл салалт нэмэгдсэн байна. Судалгаанаас үзэхэд гэр бүл салалтын бараг гуравны нэг нь эхнэр, нөхөр хоёрын хамтарсан өргөдлийн дагуу шийдвэрлэгдсэн байна.

Хүснэгт 7. Канад улсын гэр бүл салалтын талаарх тоон мэдээлэл

Үзүүлэлт	2016 он	2017 он	2018 он	2019 он	2020 он
Тоо					
Гэр бүл салалтын тоо	62,397	62,256	61344	56,937	42,933
Гэрлэсэн 1000 хүн амд ногдох хувь хэмжээ					
Гэр бүл салалтын хувь	8.6	8.5	8.2	7.5	5.6
Хувь					
Хамдаа гаргасан гэрлэлт цуцлуулах өргөдлийн эзлэх хувь	25	29	29	30	31
Гэр бүл салалтын нас (гэрлэсэн 1000 хүнд ногдох хувь хэмжээ)					
20-24 нас	11.4	11.6	11.0	10.7	9.0
25-29 нас	13.5	12.9	12.9	11.1	8.5
30-34 нас	13.7	12.2	12.7	11.5	8.6
35-39 нас	13.8	13.7	13.0	11.6	8.6
40-44 нас	13.9	13.7	13.1	12.0	8.9
45-49 нас	12.9	12.9	12.7	11.8	8.8
50-54 нас	10.5	10.5	10.4	9.8	7.4
55-59 нас	7.2	7.2	7.3	6.8	5.2
60-64	4.4	4.6	4.4	4.3	3.1
65-аас дээш настай	1.7	1.7	1.7	1.6	1.2

Гэр бүл салалтын хуулийн зохицуулалт

Канад улсад хэрвээ хэн нэгэн гэрлэлтээ цуцлуулахаар шийдвэл **Гэр бүл салалтын тухай хуулийн** дагуу хүүхдээ өсгөх, асран хүмүүжүүлэх төлөвлөгөө гаргах, өөрийн санхүүгийн байдал, бүх эд хөрөнгийн жагсаалт, өр зээл, орлого ба зарлагын мэдээллүүдийг тодорхой болгож бэлтгэсэн байх ёстой. Хүүхэд асрах төлөвлөгөөг хоёул хамтран гаргах эсвэл шүүхээр шийдүүлж ч болно. Үүнд маш олон зүйл хамаарна. Тухайлбал,

Хүүхдүүдийг өсгөн хүмүүжүүлэхэд шаардагдах зардал - энэ зардлыг гэрлэлтээ цуцлуулсан эцэг эх хоёр хувааж гаргана.

Хүүхдийн тэтгэмж - нэг нь нөгөөдөө хүүхдийн тэтгэмж төлөх үүрэгтэй.

Гэр бүлийн дэмжлэг - нэг нь нөгөөдөө тодорхой бус эсвэл тодорхой хугацаагаар гэр бүлийн дэмжлэг тэтгэмж төлөх шаардлага гардаг.

Өмч хөрөнгөө хуваах нь - дундын өмч хөрөнгийг гэрлэлтээ цуцлуулсан хоёр хуваан авна.

Эцэг эх салсны дараа ч хоёулаа хүүхдүүдээ тэжээн тэтгэх үүрэгтэй. Хүүхдийн тэтгэмжийн хэмжээг **Холбооны хүүхдийн тэтгэмжийн удирдамжид** тодорхойлсон байдаг ба эцэг эхийн санхүүгийн чадвар, хүүхдүүдийн хэрэгцээ зэргээс хамааран

³⁸⁵ <https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/220309/dq220309a-eng.htm>

тогтоогдоно. Аль ч шатны шүүхэд хүүхдийн тэтгэмж дэмжлэгийн асуудлыг хангалттай сайн шийдвэрлээгүй л бол гэр бүл салалтыг зөвшөөрөн шийдвэрлэдэггүй.

Иргэний хуулийн 3-р бүлгийн 381-р зүйлд заасны дагуу Гэр бүл салсан нь хүүхдийн хуулиар, гэрлэлтийн гэрээгээр заасан эрхийг ямар ч тохиолдолд зөрчиж үл болно. Энэ нь гэр бүл салсан ч эцэг эхийн хүүхдийн өмнө хүлээсэн үүрэг хадгалагдана гэсэн үг юм. Мөн хуулийн 388-р зүйлд зааснаар *Шүүх нь гэрлэгсдийн эд хөрөнгийг хуваахдаа дараах зүйлүүдийг харгалзан үзнэ. Үүнд: Хүүхдийн боловсролд шаардлагатай зардал болон хэрэв шаардлагатай бол нөхөн олговрыг хуваарилна* гэж заажээ.

Ихэнх тохиолдолд нэг нь хүүхдүүдээ асран хамгаалж, нөгөө нь тэдэнтэйгээ харилцан уулзаж, дэмжин тэтгэх үүрэг хүлээдэг. Уулзах гэдэгт нь хамт хонохыг хүртэл оролцуулна. Бас хүүхдүүдийнхээ эрүүл мэндийн байдал, боловсрол, нөхцөл байдлын тухай бүрэн мэдээлэл авч байх ёстой. Асран хамгаалах үүрэг хүлээсэн нь ямар сургуульд суралцах, ямар шашны зан үйлд оролцох ба өдөр тутмын амьдралын хэв маяг зэргийг нь шийдэх эрхтэй.

Ингэхдээ хүүхдийн болон нэгнийхээ (эхнэр/нөхөр) санаа бодлыг ямагт хүндэтгэн үзэхийг чухалчилдаг. *Шүүхээс хүүхэдтэй холбоотой аливаа өргөдлийг хэлэлцэн шийдвэрлэхдээ хүүхдийн дээд ашиг сонирхлыг тодорхойлж болох хүчин зүйлсийг харгалзан шийдвэрлэнэ.*³⁸⁶ Үүнд:

- хүүхэд асаргааны түүх;
- хүүхдийн үзэл бодол, сонголт;
- эцэг эх, асран хамгаалагчдын аль алиных нь харилцааг хөгжүүлэх замаар хүүхдэд үзүүлэх ашиг тус;
- одоо байгаа харилцааны мөн чанар, нөхцөл байдал;
- гэр бүлийн хүчирхийллийн түүх;
- холбогдох иргэний болон эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаа гэх мэт.

Хэрэв асран хамгаалагч нь хүүхэдтэй харилцахаас татгалзсан бол Гэр бүлийн тухай хууль болон Холбооны гэр бүл салалтын хуулийн дагуу хүүхэдтэй биечлэн уулзах болон утсаар ярих, цахим шуудангаар харилцах хүсэлт гаргаж болно.

Хүүхдийг тэтгэмжийн хэмжээг тогтоохдоо эцэг, эхийн харилцаанаас үл хамааран муж бүр ижил байхаар зохицуулагдсан байдаг. Холбооны хүүхдийн тэтгэмжийн удирдамжийн 3-р зүйлд зааснаар хүүхдийн тэтгэмжийн хэмжээ нь насанд хүрээгүй хүүхдийн тоо, захирамж гаргуулж байгаа эхнэр, нөхрийн орлогоос хамаарч холбогдох хүснэгтэд заасан хэмжээгээр тодорхойлогдоно. Өөрөөр хэлбэл, төлбөр төлөгч эцэг эхийн жилийн нийт (татвар төлөхөөс өмнөх) орлого, төлбөр төлөгч эцэг эхийн амьдарч буй муж, нутаг дэвсгэр, тэтгэмж төлж буй хүүхдийн тоо зэрэгт үндэслэдэг байна. Мөн хүүхдийн тэтгэмжийн үндсэн хэмжээнд нэмэх шаардлагатай онцгой зардлыг тусгаж болно. Энэ нь хүүхдийн нэмэлт асаргаа, зардлыг хэлдэг. Тухайлбал, өвчтэй, хөгжлийн бэрхшээлтэй, бүтэн цагаар суралцаж байгаа болон эрүүл мэндийн даатгал, нэмэлт зардлууд шаардлагатай тохиолдол гэх мэт.

Холбооны хүүхдийн тэтгэмжийн хүснэгтийг Холбооны засгийн газраас муж тус бүрээр тогтоосон байдаг бөгөөд уг хүснэгтэд тэтгэмж төлөгчийн орлогын доод хэмжээг жилд 12,000\$, дээд хэмжээг 150,000\$-оор тооцон тогтоосон байна.³⁸⁷

³⁸⁶ Гэр бүл салалтын тухай хууль <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/D-3.4/index.html>

³⁸⁷ <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-97-175/page-18.html#docCont>

Мөн 18-аас дээш насны хүүхдийн тэтгэмж буюу насанд хүрсэн хүүхдийн тэтгэмжийг Гэр бүлийн тухай хуульд журамласан ба эцэг, эхийн хариуцлагын дагуу өвчтэй, хөгжлийн бэрхшээлтэй, бүтэн цагаар суралцаж байгаа хүүхэд болон бусад онцгой шалтгаанаар амьдралын хэрэгцээг хангах боломжгүй тохиолдолд тухайн хүүхэд насанд хүрсэн хүүхдийн тэтгэмж авах эрхтэй байна.

Хэрэв хүүхдийн тэтгэмж, холбогдох дэмжлэгийг үзүүлээгүй тохиолдолд шүүхээс орлогын албан татварын буцаан олголтыг хураан авч, асран хамгаалагчид шилжүүлж болно. Автомашин, усан завь болон нисэх онгоц жолоодох эрхийн үнэмлэхүүдийг нь цуцлах, түдгэлзүүлэх арга хэмжээ авна. Эдгээр эрхийг сэргээхийн тулд төлбөрийг бүрэн төлсөн байх ёстой. Мөн паспортыг нь хүчингүй болгох боломжтой.

Гэр бүлийн дундын өмч хөрөнгө хуваах: Канадын хуулиар³⁸⁸ Гэр бүл цуцлалтын үед гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийг хуваахад хүүхдэд ногдох хувь хэмжээ гэж байдаггүй. Харин зөвхөн хуучин эхнэр нөхөр хоёр гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийг хуваан авах эрхтэй байдаг байна. Тэд хамтын хүч хөдөлмөрөөр хураасан өмч хөрөнгийг адил тэгш хуваан авна гэсэн зарчим голчлон үйлчилнэ.

Хүүхдийн эд хөрөнгө: Хүүхдийн тухай хуулинд хүүхдийн эрх, үүргийг хуульчилсан бөгөөд хуульд зааснаар хүүхэд төрснөөс хойш өөрт зориулагдсан эд хөрөнгөө өмчлөх эрхтэй бөгөөд насанд хүрээгүй тохиолдолд хүүхдийн эд хөрөнгийн эрхлэн хамгаалагч нь эцэг эх нь байдаг байна.

Шүүх нь хүүхдийн **өмчлөлд эрхлэн хамгаалалт тогтоохдоо** тухайн этгээдийн өмчлөлийн зүйлийг удирдах чадвар, тухайн өмчлөлийн зүйлийн удирдлагийн талаар гаргаж өгсөн төлөвлөгөө, хүүхдийн санал бодол зэргийг харгалзан үздэг байна.

Хүүхэд өөрийн асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн харилцааны дагуу өмчлөх эрхээ хэрэгжүүлэх боломжтой. Харин тухайн хүүхэд 19 нас хүрэх үед эд хөрөнгийн эрхлэн хамгаалагч нь хүүхдийн өмчлөлийг хууль ёсны өмчлөгч болох хүүхдэд хүлээлгэн өгөхөөр хуульд заасан байна. Энэ мэтчилэн Канад улсын хуулиар хүүхэд өөрт зориулагдсан эд хөрөнгийг өмчлөх эрхтэй бөгөөд өөрийн эцэг эх болон ойр дотныхоо хүмүүсээс хуулиар болон гэрээслэлээр эд хөрөнгө өвлөх авах боломжтой байдаг байна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

³⁸⁸ http://www.lawsociety.ab.ca/public/legal_education/divorce_separation.aspx

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

МОНГОЛ УЛС

- Гэр бүлийн тухай хууль
- Гэр бүлийн тухай /Шинэчилсэн найруулга/
- Монгол Улсын шүүхийн тухай хууль
- Зөрчлийн хууль
- Гэр бүлийн эрх зүйн зарим асуудал. Батбаатар А. 2017 он
- Монголын гэр бүлийн асуудал, хэрэгцээ, үйлчилгээний хувилбар: судалгаа, тайлан 2018 он
- Монгол гэр бүлийн харилцааны өнөөгийн байдал. 2010 он, судалгаа, тайлан
- Монгол гэр бүлийн бүтэц хэв маяг, харилцааны онцлог тулгамдаж буй асуудал <file:///C:/Users/irmuu/Downloads/866-Article%20Text-2792-1-10-20170809.pdf>
- Монголын гэр бүлийн харилцааны хэв шинж, өөрчлөлт <http://www.rilsp.gov.mn/upload/2018/sudalгаа/2019%20-%20Mongoliin%20ger%20buliin%20hariltsaanii%20hev%20shinj,%20uurchlult.pdf>
- Монгол дахь гэрлэгсдийн боловсролын ижил төстэй байдал <http://dep.num.edu.mn/econ/wp-content/uploads/2020/03/24-3.pdf>
- Монгол Улс дахь гэр бүл төлөвлөлтийн чанарын судалгаа https://mongolia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA_FP_gerbultulublultiinchanariinsudalгаа_final_MON.pdf
- Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын асуудлаар хийгдсэн судалгааны нэгдсэн лавлагаа http://www.fcy.gov.mn/files/%D0%93%D1%8D%D1%80-%D0%B1%D2%AF%D0%BB-%D1%85%D2%AF%D2%AF%D1%85%D1%8D%D0%B4_%D0%BD%D1%8D%D0%B3%D0%B4%D1%81%D1%8D%D0%BD-%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%B0-1.pdf
- Гэр бүлийн харилцаанд жендэрийн тэгш байдлыг хангах нь http://portal.merit.mn/dataset/833c45f9-d7a1-4ff8-92c9-2845c233a3a0/resource/6b8ddaaf-5761-4da7-87bc-92d035c33f35/download/day-2_-_tuv.pdf
- Монгол гэр бүлийн харилцааны хэв шинэ, өөрчлөлт судалгаа. 2019 он, Хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын яам.
- Б.Оюун-Эрдэнэ., Эмэгтэйчүүдийн хөгжил үндэсний чуулганд зориулсан илтгэл. ГЭРБҮЛ | гэр бүлийн зөвлөгөө, сургалт, Гэр бүлийн үүрэг, Гэр бүлийн харилцаа (gerbul.mn)
- Жендэрт суурилсан хүчирхийллийн судалгаа, 2017 он, ҮСХ
- Монгол дахь гэрлэгсдийн боловсролын ижил төстэй байдал, 2014 он. Б.Наранчимэг
- “Монгол гэр бүлийн харилцааны өнөөгийн байдал” суурь судалгааны тойм. 2010 он, Б.Оюун-Эрдэнэ, Гэр бүлийн судалгаа боловсролын хүрээлэн. ГЭРБҮЛ | гэр бүлийн зөвлөгөө, сургалт, Гэр бүлийн үүрэг, Гэр бүлийн харилцаа (gerbul.mn)

АНГЛИ

- <https://www.cmoptions.org/en/calculator/>
- [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-590-4465?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-590-4465?transitionType=Default&contextData=(sc.Default))
- <https://www.nimblefins.co.uk/divorce-statistics-uk>

- Ostner, I., & Schmitt, C. (2008). *Family Policies in the context of Family Change*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Хүүхэд асран хамгаалах эцэг, эхийн хариуцлагын тухай монгол улсын болон гадаадын зарим орны эрх зүйн зохицуулалт, туршлага
- Залуу гэр бүлийг дэмжих төрийн бодлогын талаар бусад орны зохицуулалт, эрх зүйн орчны асуудал
- <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk>
- Children Act 1989, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/content>
- Parental rights and responsibilities- <https://www.gov.uk/parental-rights-responsibilities/what-is-parental-responsibility>
- <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/27/data.pdf>
- <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw7/6/40?view=plain>
- <https://iclg.com/practice-areas/family-laws-and-regulations/england-and-wales>
- [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-590-4465?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true#co_anchor_a705892](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-590-4465?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true#co_anchor_a705892)

ЭСТОНИ

- The Constitution of the Republic of Estonia <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013003/consolide>
- Family Law Act <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013016/consolide>
- Child Protection Act <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/531102014002/consolide>
- Family Benefits Act <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/523092016001/consolide>
- Cohabitation Act https://landwise-production.s3.amazonaws.com/2022/03/Estonia_Cohabitation-Act_2016_unofficial-translation_ENGLISH-1.pdf
- Sotsiaalministeerium <https://www.sm.ee/et>
- Social Welfare Act <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530062015001/consolide>
- Strategy of Children and Families https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Valjaanded/lpa_kokkuvote_eng.pdf
- Access to European Union law <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32010R1259>

БНСУ

- http://www.mogef.go.kr/io/ind/io_ind_f029.do Жендэрийн тэгш байдал, гэр бүлийн яам
- <https://www.law.go.kr> Солонгосын хуулийн албан ёсны цахим хуудас
- <https://www.liveinkorea.kr> олон соёлт гэр бүлийг дэмжих төв
- https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=29453&lang=ENG Korean legislation research institute
- <https://www.childsupport.or.kr/lay1/S1T15C16/contents.do> Child support agency
- https://kostat.go.kr/portal/korea/kor_nw/1/1/index.board?bmode=read&aSeq=417326 БНСУ-ын Үндэсний статистикийн газар

НИДЕРЛАНД

- Нидерланд Улсын Иргэний хууль <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook01.htm>
- Нидерланд Улсын Засгийн газрын цахим хуудас <https://www.government.nl/topics/divorce-separation-and-termination-of-registered-partnership>

- Хүүхдийн тэтгэмж <https://www.government.nl/topics/divorce-separation-and-termination-of-registered-partnership/arrangements-concerning-the-children/what-is-child-maintenance>
- Үндэсний тэтгэмж хураан олгох агентлаг <https://www.lbio.nl/inning-alimentatie/alimentatie-ontvangen/wanneer-kunnen-wij-u-helpen/>

КАНАД

- <https://www.justice.gc.ca/eng/fl-df/cfl-mdf/01.html>
- <https://www.alberta.ca/family-law-legislation.aspx#jumplinks-0>
- <https://open.alberta.ca/publications/f04p5>
- https://www.qp.alberta.ca/1266.cfm?page=F04P5.cfm&leg_type=Acts&isbncln=9780779823796
- <https://goldhartlaw.com/bill-c-78-comes-into-force-july-1-2020-will-the-provinces-be-ready/>
- <https://goldhartlaw.com/top-5-reasons-for-divorce-in-canada/>
- <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-97-175/page-18.html#docCont>
- <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/>

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН